

**FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI
MINISZTERIUM**

**Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv
(2007-2013)**

Budapest

2009. július

Tartalomjegyzék

A szövegben használt rövidítések	3
Bevezetés.....	4
I. A gazdasági, társadalmi és környezeti helyzet elemzése.....	7
1.1. A mezőgazdasági, élelmiszer-feldolgozási és erdészeti ágazat versenyképessége.....	8
1.2. A vidéki környezet állapota.....	21
1.2.1. Biodiverzitás, a természeti értékek megőrzése	21
1.2.2. Vízgazdálkodás	25
1.2.3. Levegőtisztaság	28
1.2.4. Klímaváltozás.....	29
1.2.5. Az erdők szerepe	30
1.2.6. Talajadottságok és földhasználat.....	31
1.3. Életminőség a vidéki térségekben, a vidéki társadalom szociális és gazdasági helyzete	34
II. Általános stratégia, a közösségi fejlesztési irányok átvétele és a nemzeti fejlesztési irányok meghatározása	41
III. Stratégia az egyes tengelyek mentén.....	46
3.1. A mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének javítása a szerkezetátalakítás, a fejlesztés és az innováció támogatásával	46
3.2. A környezet állapotának javítása.....	58
3.3. Az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági diverzifikáció elősegítése	70
IV. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (Stratégiai Terv) indikatív forrásmegosztása	77
V. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv belső és külső konzisztenciája, összhangja a többi Községi támogatási eszközzel.....	79
5.1. A Nemzeti Stratégiai Terv belső konzisztenciája	79
5.2. A Stratégiai Terv külső koherenciája.....	80
5.3. Kapcsolódás más nemzeti programokhoz és szakpolitikai koncepciókhoz	82
5.4. Az ÚMVFST kapcsolódása más Operatív Programokhoz Magyarországon	82
5.5. A horizontális politikák.....	83
5.6. Társadalmi egyeztetés	84
VI. A Nemzeti Vidéki Hálózat létrehozása.....	85

A szövegben használt rövidítések

AK	Aranykorona
AVOP	Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program
EK	Európai Közösség
EMOGA	Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap
EMVA	Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap
ERFA	Európai Regionális Fejlesztési Alap
ESZA	Európai Szociális Alap
EU	Európai Unió
FÖVÉT	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Érdekegyeztető Tanács
FVM	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium
GDP	Bruttó Hazai Termék
HACS	Helyi Akciócsoport
HVI	Helyi Vidékfejlesztési Iroda
HVK	Helyi Vidékfejlesztési Közösség
KA	Kohéziós Alap
KAP	Közös Agrárpolitika
KAT, LFA	Kedvezményes Adottságú Területek
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KvVM	Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
K+F	Kutatás-fejlesztés
LEADER	Akciók a vidék gazdaságfejlesztéséért
MePAR	Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer
MVH	Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
NAKP	Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program
NFT	Nemzeti Fejlesztési Terv
NVH	Nemzeti Vidékfejlesztési Hálózat
NVT	Nemzeti Vidékfejlesztési Terv
OFK	Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió
OTK	Országos Területfejlesztési Konceptió
ROP	Regionális Operatív Program
SAPARD	Agrár- és vidékfejlesztési Elcsatlakozási Program
ÚMFT	Új Magyarország Fejlesztési Terv
ÚMVP	Új Magyarország Vidékfejlesztési Program
ÚMVST	Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv
TS	Technikai Segítségnyújtás
VKI	Víz Keretirányelv
VTT	Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése

Bevezetés

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (a továbbiakban Stratégiai Terv vagy Stratégia) célja az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013 közötti sikeres lebonyolításához szükséges keretek, fejlesztési irányok kijelölése. A Stratégia a lisszaboni célkit zésekkel és a Göteborgban megfogalmazott elvekkel összhangban kívánja megteremteni a mez gazdaság fejlesztéséhez, a vidék környezeti értékeinek meg rzéséhez, a vidéki térségek gazdaságának meger sődéséhez és a vidéki társadalom kohéziójához szükséges fejlesztés lehet ségeit.

A dokumentum célja

Az elmúlt id szak nemzeti forrásból finanszírozott, valamint uniós társfinanszírozással megvalósuló agrár-vidékfejlesztési programjainak tapasztalatain alapulva **a Stratégia célja**, hogy – összhangban az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel és a vonatkozó közösségi és hazai fejlesztési dokumentumokkal – **kijelölje az agrár-vidékfejlesztés irányait, célkit zéseit**, és meghatározza a célok elérésének módját, eszközeit.

A Stratégia keretei

Az Európai Unió által meghatározott keretek:

- A Tanács 1290/2005/EK rendelete a közös agrárpolitika finanszírozásáról;
- A Tanács 1698/2005/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokról;
- A Tanács 73/2009/EK rendelete a közös agrárpolitika keretébe tartozó, mez gazdasági termelők részére meghatározott közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mez gazdasági termelők részére meghatározott egyes támogatási rendszerek létrehozásáról, az 1290/2005/EK, a 247/2006/EK és a 378/2007/EK rendelet módosításáról, valamint az 1782/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről;
- A Tanács 74/2009/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK rendelet módosításáról;
- A Tanács 2006/144/EK határozata a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007-2013 közötti programozási időszak);
- A Tanács 2009/61/EK határozata a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007-2013 közötti programozási időszak) szóló 2006/144/EK határozat módosításáról;
- A Bizottság 363/2009/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról szóló 1974/2006/EK rendelet módosításáról;

- A Tanács 473/2009/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK rendelet és a közös agrárpolitika finanszírozásáról szóló 1290/2005/EK rendelet módosításáról;
- A Bizottság 482/2009/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról szóló 1974/2006/EK rendelet, valamint az 1290/2005/EK tanácsi rendeletnek az EMGA és az EMVA keretében a kifizetés ügynökségek számlavezetésére, a kiadásigazoló és a bevételi nyilatkozatokra, valamint a kiadások visszatérítési feltételeire vonatkozó részletes alkalmazási szabályairól szóló 883/2006/EK rendelet módosításáról;
- A Lisszaboni Stratégia és a Göteborgban megfogalmazott fenntarthatósági elvek.

A hazai fejlesztéspolitikai dokumentumok által kijelölt keretek:

- **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió**, mely hazánk fejlesztéspolitikájának céljait és azok elérésének eszközeit fogalmazza meg;
- **Országos Területfejlesztési Konceptió**, mely kijelöli az ország területfejlesztési politikájának céljait, elveit és prioritásrendszerét;
- **Nemzeti Akcióprogram (2005-2008)**, mely a Lisszaboni Stratégiában meghatározott célt a zékek megvalósításához szükséges lépéseket határozza meg;
- **Nemzeti Környezetvédelmi Program;**
- **Nemzeti Erdő program.**

A Stratégia víziója

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiában megfogalmazott fejlesztési irányok 2007-2013 között az uniós irányelvek és források segítségével kívánják erősíteni a vidéki térségek életképességét, a több-funkciós mezőgazdaság működését, a mezőgazdasági termékek versenyképességét. Az erőforrások integrálásával és a koncepciók harmonizálásával a vidéki térségek lehetőséget kapnak a helyi gazdaság szerkezeti átalakítására és a vidéki társadalom életminőségének javítására. A társadalom és az élelmiszergazdaság elvárásaival összhangban a környezeti szempontok érvényesítésével a szélesebb értelemben vett társadalom számára nyújtott szolgáltatásokkal még nagyobb hangsúlyt kap a fenntartható fejlődés, és a környezettudatos mezőgazdasági termelés feltételeinek megteremtése.

A hazai agrár-vidékfejlesztés legfontosabb feladata a vidéki lakosság alacsony gazdasági aktivitásából, az alacsony foglalkoztatottságból, és az ezáltal okozott alacsony jövedelmi szintből fakadó társadalmi feszültség kezelése. Ez egyrészt a kedvező mezőgazdasági adottságok és a vidék elmaradottsága közötti feszültség ellentmondás feloldását is jelenti.

A vidéki térségek gazdaságának megerősítésére a Stratégia három szálon kínál megoldást.

Egyrészt, a jó mez gazdasági adottságokra alapozó, versenyképes, a térség kistermelőinek szolgáltatásokat nyújtó, azokat integrációval segít, a helyi társadalom formálásában, aktivizálásában fontos szerepet vállaló mez gazdasági üzemek támogatása által.

Másrészt a megerősödő családi gazdálkodók, fiatal gazdák, kisebb gazdaságok támogatása révén, amelyeknek egy része a vidékfejlesztési felhasználásával képes a termelés és a jövedelmesség növelésére, a méretgazdaságosság révén költségoldalon versenyre lépni. Másik részük számára a nagy hozzáadott értékkel rendelkező, a piaci réseket kitöltő termékszerkezet elállítása, illetve a gazdaság diverzifikációja jelentheti hosszú távon a termelés fenntartását, a megélhetést.

Harmadrészt, a vidéki mikro-vállalkozások erősítésével, ahol lehet térségi alapon, integrált módon, a térség sajátosságaira, kitörési pontjaira alapozva.

Ezen három fejlesztési irány mentén elérhető, hogy a vidéki településeken növekedjen a munkahelyeket teremtő foglalkoztatók száma, akik a térség adottságait kiaknázva képesek a helyi gazdaságot katalizálni, a vállalkozások összefogását előmozdítani.

A fokozódó gazdasági aktivitás csak a jelenlegi, alacsony környezetterhelés megvalósulása esetén kínál fenntartható fejlődési lehetőséget a vidéki térségek, a települések számára. Ezért a megvalósuló fejlesztések mindenkor a térség környezeti, természeti értékeinek megővásával kell, hogy párosuljanak.

Mindazonáltal a sikeres vidéki gazdaság csak szükséges, de nem elégséges feltétele a fejlettebb és élhető települések megteremtésének. A hagyományok megővítése mellett innováció-orientált korszerűsítésre is szükség van az alább felsorolt területeken:

- szolgáltatások elérésének javítása az új – info-kommunikációs – technológiák felhasználásával;
- falumegújítás – örökségvédelem;
- kapacitásfejlesztés, innovatív vidékfejlesztési hálózatok kialakítása.

A vidéki térségek infrastrukturális – közlekedési, belterületi – fejlesztési igényei, valamint a vidéki egészségügyi, oktatási alapszolgáltatások finanszírozása az agrár-vidékfejlesztés keretein és lehetőségein is túlmutat, így ezen fejlesztések és igények megvalósítása, illetve kielégítése csak több tárcát és fejlesztési programot átfogó vidékpolitika révén lehetséges.

A fenti – leginkább fejlesztésorientált – célkitűzések mellett a Stratégia a helyi közösségek megerősödését, a helyi partnerség kiépülését, a szubszidiaritás elvével összhangban a helyi demokrácia megerősítését is célul tűz ki a LEADER elveket követő partnerségek támogatása révén.

A kötelező moduláció és az Európai Gazdaságélénkítő Csomag

A Tanács 2009-ben rendeletet alkotott

- a KAP állapotfelmérés (Health Check) keretében a kötelező moduláció kiterjesztéséről és a tagállamokban alkalmazandó mértékről
- a kötelező moduláció keretében az I. pillérben és a II. pillérbe átcsoportosított összegek felhasználási lehetőségeiről

- az Európai Gazdaságélénkítő Csomag (a 2008-ban elkezdődött gazdasági világválság következményeit enyhíteni hivatott, a KAP vonatkozásában 1,02 md euró vidékfejlesztési többletforrást jelent pénzügyi eszköz) felhasználási lehetőségeiről

A jogszabályok által nyújtott többletforrást Magyarország teljes egészében a 2. tengely keretében kívánja felhasználni a tejágazat szerkezetátalakítását kísérő intézkedésként, állattóljóléti kötelezettvállalások kompenzációjára.

Magyarország számára rendkívül fontos, hogy

- az állatállomány csökkenését lassítsa, esetleg megállítsa,
- a tej- és tejtermékek iránt a belföldi fogyasztói keresletet növelje,
- a magas minőségű tej arányát emelje,
- az élelmiszerbiztonsági követelmények betartásával és növelésével a fogyasztók körében a bizalmat erősítse,
- mindezekon keresztül a tejszektor szerkezetének átalakítását előmozdítsa.

I. A gazdasági, társadalmi és környezeti helyzet elemzése

Általános leírás¹

Magyarország területe 93.030 km², népessége – tartós csökkenést mutatva – 2005. január 1-jén 10,096 millió f, 2006 hasonló időpontjában pedig, 10,077 millió f volt.

A mez gazdasági termelés adottságai (földminőség, éghajlati és domborzati viszonyok) nemzetközi összehasonlításban is **kedvezőek**. Magyarország éghajlata mérsékelt, földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően a túlzott éghajlati szélsőségektől mentes. Az országon belüli kis szélességkülönbség, illetve az elhanyagolható magasságkülönbségek miatt Magyarország éghajlata meglehetősen egyöntetű. Az ország felszínének több mint a fele 200 m tengerszint feletti magasságnál alacsonyabb síkság, illetve alacsony terület, a 400 m feletti területek aránya pedig kevesebb, mint 2%. Az ország csapadékellátottsága a vízigények közepes mértékű kielégítését biztosítja. A lehullott csapadék éves mennyisége 600-700 mm körül van, melynek nagyobbik része a nyári félévben hullik. Jelentős azonban az évek közötti ingadozás, mely fokozza a mez gazdasági termelés biztonságát veszélyeztető aszály, árvíz vagy belvíz előfordulásának valószínűségét. Az éves napfénytartam meglehetősen magas, 1900 és 2300 óra között ingadozik. Az ország domborzati-kitérési viszonyai a gyümölcs- és zöldségtermelés szempontjából igen előnyösek, kedvezően befolyásolják a termékek íz és zamatanyagát, különleges minőségét. Mindezen adottságok kedvező feltételeket teremtenek a mez gazdaság számára. Ennek megfelelően Magyarország területének (9,3 millió hektár) 89%-a a talajok termékenységétől függően, különböző célú mez- és erdőgazdasági hasznosításra alkalmas, tehát a termőföld az ország kiemelkedően fontos erőforrása, a termelés egyik alapvető tényezője.

A mez gazdaság a többi nemzetgazdasági ágazathoz viszonyított **súlya tendenciájában csökken**.² A mez gazdaság bruttó hazai termékben (GDP) való részesedése 2005-ben 3,7%, az élelmiszeriparral együtt mérve 5,9% volt. A mez gazdaság és az élelmiszeripar részesedése az ország összes kivitelében 2005-ben 7,2% volt. **Beruházások** terén, a

¹ Ld. 1. Térkép

² Ld. 2. Melléklet

mez gazdaság 4,4%-kal járult hozzá a nemzetgazdaság összes beruházásaihoz 2005-ben, míg **bruttó kibocsátásban** a mez gazdaság és élelmiszeripar együttes részesedése 8,8%-ot tett ki, mindkét mutató enyhe növekedést fejez ki az elmúlt évek adataihoz viszonyítva.³

Az ország **9,3 millió hektár területének** 2006-ban **62,5%-a mez gazdasági hasznosítású**, 48,5%-a szántó, 10,9%-a gyep, 3,1%-a pedig kert, szőlő, és gyümölcsös. Az összes terület 19,1%-át borítja erdő (2005). A földhasználat módjában, a mez gazdasági ágak szerkezetében 2000-2005 között lényeges változás nem történt. Az összes mez gazdasági terület 54,8 százalékát gazdasági társaságok, míg 45,2 százalékát egyéni gazdaságok művelik (2005. évi adatok). A földhasználat túlnyomó többségén szántóföldi gazdálkodás folyik, ami determinálja a mez gazdasági termelés szerkezetét és a diverzifikációs lehetőségeket.

Földhasználat (az ország területének százalékos megoszlása)	
Szántóterület	48,5%
Gyep	10,9%
Kert, szőlő, gyümölcs	3,1%
Erdő terület	19,1%
Halastó	0,4%
Nádas	0,7%

A 15-64 éves népesség **foglalkoztatottsági aránya** Magyarországon 2005-ben 56,8 %, amely jelentősen alacsonyabb az EU-25-ök 63,3%-os átlagánál. A **munkanélküliségi ráta** hazánkban 7,2 %, a vidéki térségekben a 9,2 %-ot is eléri.

Ami az ország általános gazdasági mutatóinak **regionális különbségeit** illeti, megállapítható, hogy a közép-magyarországi régió GDP-hez való hozzájárulása a legjelentősebb. A dél-alföldi és a dél-dunántúli régióban a legnagyobb a mez gazdaság bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása. E két régióban a legmagasabb a mez gazdaság főtisztviselői hivatású mez gazdasági tevékenységet végzők létszáma. A dél-alföldi és észak-alföldi régióban legnagyobb a mez gazdasági beruházások aránya, valamint a bejegyzett mez gazdasági vállalkozások száma.

1.1. A mez gazdasági, élelmiszer-feldolgozási és erdészeti ágazat versenyképessége

A hazai mez gazdaság, élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat főbb jellemzői: lehetőségek és problémák

Piaci alapú elemzés

A **mez gazdaság⁴ bruttó hozzáadott értéke** 2005-ben 815,9 milliárd forint volt (az összes hazai hozzáadott érték 4,3 százaléka), míg ugyanabban az évben az élelmiszeripar által

³ Ld. 3. Melléklet

⁴ A mez gazdaság, a hatályos ágazati besorolás szerint magába foglalja a mez gazdaságot, az erdő-, és vadgazdálkodást, valamint a halászatot (A+B nemzetgazdasági ágak)

el állított hozzáadott érték 490,5 milliárd forint volt (2,6 százalék). Mindkét adat **enyhe emelkedést mutat** a 2001-ben mért adatokhoz viszonyítva.⁵

Az elmúlt 5 év alatt nőtt a főbb mezőgazdasági termékek fogyasztása hazánkban. A hús, a tej és a zöldségek fogyasztása a 2001. évhez viszonyítva egyaránt emelkedést mutat. A mezőgazdasági termékek kivitelében 2002 óta a jelentősebb mezőgazdasági ágazatokban (hústermelés, zöldség, gabona ágazat) – **az exportált termékek összértékének növekedése volt megfigyelhető**. A növekedés üteme a gabonafélék, a hús- és hústermékek területén volt a legjelentősebb. Hazánk az újonnan csatlakozott tagállamok közül azon kevés ország közé tartozik, amelyek agrár- és élelmiszertermékekben tartósan **nettó exportőrök**.

A hazai **húsfogyasztás növekvő trendje egyfelől** lehetőséget teremt az állattenyésztő gazdaságok számára piaci részesedésük növelésére, másfelől azonban az olcsó importtermékek által keltett verseny a belpiacon is jelentős nehézségeket támaszt. A technológiai modernizáció, az innováció és a termék-marketing erősíti a termékek piacképességét és segítik a gazdaságok versenyképességét a bel- és külföldön egyaránt.

A termékek versenyképességében – számos tényező mellett - a termék minősége az egyik meghatározó elem. Általánosságban megállapítható, hogy a **magyar mezőgazdasági termékek minősége megfelel** és nem marad el más európai országok által elállított termékek minőségétől, sőt gyakran meg is haladja azt. A termékek jó minősége jelentős részben a kiváló éghajlati, termelési feltételekkel és a termelési tapasztalattal magyarázható.

A magyar termelők a minőségi termelés terén két kihívással szembesülnek: egyrészt, hiányzik illetve gyenge a minőségi termékek marketingje, másrészt, a termékek minőségi színvonalában mutatkozó különbség – mely leginkább az elaprózott termelési struktúrából és a termelők közötti szövetkezés hiányából fakad – gátolja a nagyobb mennyiség kereslet egyidejű kielégítését.

Magyarországot az elaprózott birtokstruktúra jellemzi. Hazánk mezőgazdaságában egyszerre vannak jelen a nagy- és a kisméretű gazdaságok. A regisztrált (támogatásban részesül) egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek (vállalkozások) száma az utóbbi évek adatai alapján mintegy 210 ezerre tehető. Az összes – 2005-ben 685 ezer egyéni gazdaság⁶ (amely a kifejezetten árutermelő gazdaságokon kívül a csak önellátásra termelő, a felesleget értékesítő és a szolgáltató gazdaságokat is magába foglalja) átlagos termelőterület 2003-ban 3,3 hektár, 2005-ben pedig 3,5 hektár volt. A földhasználat másik pólusán a gazdasági szervezetek találhatók, amelyek 2003-ban átlagosan 503 hektárt, 2005-ben pedig 487 hektárt műveltek. Az elaprózott birtokstruktúrát jól szemlélteti, hogy a nem árutermelő egyéni gazdaságok 73%-a egy hektárnál kisebb területen gazdálkodik, az összes gazdaság 92,9%-a pedig 10 hektárnál kisebb területen gazdálkodik. Az elaprózott birtokstruktúra következtében, főként az egyéni gazdaságokban, nehezen alakítható ki a versenyképes üzemméret, korlátozottak a korszerű agrotechnika alkalmazásának lehetőségei, valamint a termelési kapacitások kihasználása is. A birtokszerkezetből adódó anomáliák, az általános földbirtok rendezés megoldása, az arányos birtokszerkezet kialakítása elengedhetetlen feladat lesz a 2007-2013-as időszakban, bár ez több ponton túlmutat a Stratégia hatáskörén.

Igen változatos a gazdaságok gazdálkodási cél szerinti összetétele is. Az egyéni gazdaságok számának **gazdálkodási cél** (önellátó, felesleget értékesítő, árutermelő és szolgáltató) szerint elkülönül arányaira jellemző, hogy 2000-ben **a gazdaságok 60%-a csak saját fogyasztásra**

⁵ Ld. 4. Melléklet

⁶ 5. melléklet

termelt, és csupán 8%-uk volt kifejezetten árutermel . A koncentrációt mutatja az a tendencia, hogy a csak saját fogyasztásra termel gazdaságok aránya 2005-re 51%-ra csökkent, míg az els sorban értékesítésre termel ké 15%-ra n tt. A változások hatására mintegy 90-100 ezer egyéni gazdaság tekinthet kifejezetten árutermel nek. Sajátos (átmeneti) kategóriát képeznek a félig önellátó egyéni gazdaságok (200-220 ezer gazdaság), amelyek – jövedelem kiegészít céllal – az önellátáson felüli termékeiket piacon értékesítik. A félig önellátó gazdaságok f bb jellemz i (területi méret, a gazdálkodó szakképzettségi színvonala, id nként idegen munkaer foglalkoztatása) alapján megállapítható, hogy mintegy 20 ezerre becsülhet a támogatások révén árutermel vé fejl dni képes félig önellátó gazdaságok száma.

A **gazdaságok versenyképességét** a mez gazdasági termelés **alacsony jövedelmez sége korlátozza**⁷. A gazdálkodó szervezeteket (társas vállalkozások) és az egyéni gazdaságokat **eltér jövedelem-színvonal** jellemzi. A jövedelemtermel -képesség tekintetében különösen a nagyobb méret **társas gazdaságok vannak el nyben**. Az egyéni gazdaságok többsége a realizált jövedelem alapján csak akkor versenyképes, ha a fejlesztések érdekében személyi költségeiket, saját fogyasztásukat alacsony szinten tartják. Az átlagos bérigénnyel korrigált jövedelem a kisebb méret egyéni gazdaságokban negatív el jel vé válik. Az állattenyésztésben bekövetkezett termelés-, és jövedelemcsökkenés f ként az egyéni gazdaságokat sújtja. A termelés méretének növekedésével az egyéni gazdaságok jövedelem-pozíciói javulnak.

A hektáronkénti **bruttó termelési érték mindkét gazdaságcsoportban csökkent** 2000 óta, azonban a **csökkenés mértéke az egyéni gazdaságokban** jóval magasabb – 12,5%-os – míg a gazdasági szervezeteknél csupán 1,5%-os volt.

Humán feltételek: foglalkoztatottság, korstruktúra és szakképzettségi szint

A mez gazdaság foglalkoztatási részaránya 5%, az élelmiszeriparral együtt pedig, 9% (334 ezer foglalkoztatott) volt 2005-ben. A mez gazdasági foglalkoztatottak csupán egynegyede n , míg az élelmiszeriparban, valamint az ország egészét tekintve az arány 40-45%⁸. Az elmúlt években folytatódott az agrár-foglalkoztatottság csökken tendenciája⁹.

A mez gazdaságban végzett **munka termelékenység**e hazánkban alacsonyabb, mint az EU átlaga, az egy mez gazdasági foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték hazánkban 2004-ben 12,7 ezer euró/f , amely az EU-15-ök átlagának 57%-a.

Az agrárágazatban foglalkoztatottak korösszetétele egyre kedvez tlenebb. 2005-ben a 40 éves és annál id sebb korosztályokhoz tartozott a mez gazdasági munkaer 62,2%-a. A foglalkoztatottak közel egyharmada 50 éven felüli. Az egyéni gazdaságokban gazdálkodók 76%-a férfi, 24%-a pedig n (2005). A gazdálkodó férfiak átlagos életkora 53 év, míg a gazdálkodó n k átlagos életkora 60 év, ami szintén jól mutatja a **mez gazdasági termel k kedvez tlen korszerkezetét**.

A mez gazdasági szakképzés intézményi háttere kiépített, ennek ellenére az egyéni gazdálkodók mez gazdasági szakképzettsége alacsony. 2003-ban az egyéni gazdaságok

⁷ A teszttüzemek (FADN) 2003-2005 közötti elemzése alapján

⁸ Ld. 6. Melléklet

⁹ Ld. 7. Melléklet

vezet inek mindössze 4,8%-a (2005-ben 4,9%-a) rendelkezett alacsony fokú, 7,6%-a (2005-ben 7,4%-a) közép- vagy felső fokú mezőgazdasági szakképesítéssel. Míg az egyéni gazdaságokban 2005-ben a férfi gazdaságvezetők 2,2%-a rendelkezik felső fokú mezőgazdasági végzettséggel, addig ez a nők csupán 0,6%-áról mondható el.

A szakképzés nem kellően gyakorlatorientált és a szaktanácsadási rendszer működése sem kielégítő. **Hiányosak a gazdálkodók** üzemviteli és a pályázatok elkészítésével kapcsolatos, valamint marketing **ismeretei**. Az egyéni gazdálkodóknál elsősorban az Európai Unióval kapcsolatos ismeretek (piac- és termelés-szabályozás, támogatási rendszer, a termékek minőségi előírásai, az állatelhelyezés követelményei, környezetvédelmi előírások), valamint a gazdaságvezetéssel kapcsolatos szakismeretek hiányosak.

A mezőgazdaság jelenlegi leegyszerűsödött, csökkenő munkaigény szerkezete igen kedvezőtlenül érinti a vidéki népesség foglalkoztatását. A stratégia célkitűzései között kiemelt fontosságú a munkahelyteremtés ösztönzése, amely elsősorban a szerkezetváltás és a termékek feldolgozottságának növelése, illetve a mezőgazdasághoz köthető és az attól független tevékenységek révén valósulhat meg. A munkaerő-lekötés növelése az állattenyésztés, a zöldség-gyümölcs ágazatok, valamint a termék-feldolgozás szerepének, arányának növelését is várható.

A vidéki lakosság mezőgazdasághoz való kötődése jelentős regionális eltéréseket mutat. **A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya** Közép-Magyarországon elhanyagolható, 2005-ben 1,3%, Közép-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon kissé az országos átlag (5,0%) alatt van, a Nyugat-Dunántúlon (5,3%) az országos átlag szerint alakul, a dél-dunántúli valamint a két alföldi (különösen a dél-alföldi) régióban pedig eléri a 7-10%-ot, tehát az országos átlag közel kétszeresét. Az agrárfoglalkoztatás fajlagos mutatói alapján is jelentős eltéréseket tapasztalhatunk a régiók között, mind a földellátottságot, mind pedig a munkaerő-szükséglet vizsgálva. 1994-2004 között **az agrárfoglalkoztatás arányában, valamint a munkaerő-szükségletben országosan csökkent a mezőgazdaság szerepe**. Jelenleg 100 hektár mezőgazdasági területre az észak-magyarországi régióban jut a legkevesebb mezőgazdasági foglalkozású (2,3 fő), ami az ott élők elvándorlásával, a települések elnéptelenedésével fenyegethet, főleg akkor, ha figyelembe vesszük, hogy ezeken a területeken az iparban való elhelyezkedés lehetősége is elenyész. Ezt támasztják alá a föld-ellátottsági mutatók, amelyeknek növekvő tendenciája nem a területek bővülésére, hanem a mezőgazdaságból kikerültek számának növekedésére vezethető vissza.

Az ágazat foglalkoztatásban, megélhetésben betöltött szerepe tehát az ország térségeiben eltérően értékelhető. A mezőgazdasági termelés szempontjából gyengébb adottságú, azonban az ipar és a szolgáltatási szektor számára kedvezőbb feltételekkel rendelkező régiókban (Közép-Magyarország, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúl) az agrárágazat további szerepcsökkenése várható, míg az **alföldi és dél-dunántúli régiókban**, ahol a **termelés jó adottságai** mellett a **gazdálkodás hagyományai** is jelen vannak, különösen a kistelepüléseken, az ágazat továbbra is fontos tényezője marad a gazdaságnak. A gazdasági szempontból hátrányos helyzetű **észak-magyarországi** térségekben pedig a kritikus foglalkoztatási helyzet, és a munkahelyek hiánya miatt a **mezőgazdasági termelésnek elsősorban az önellátási célú**, szociális szerepét kell kiemelni.

Innováció, az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása az agráriumban

A fejlődés és a versenyképesség szempontjából nagyon fontos az önálló ismeretszerzés képességének kialakítása, fejlesztése, valamint az ismeretszerzés módjaival kapcsolatos tudatosság fokozása (elektronikus információ-források igénybevétele, szaktanácsadási szolgáltatás).

A gazdálkodók körében **jelentős elmaradás figyelhető meg az innováció** és a számítógépes felhasználói ismeretek területén. A gazdálkodók mindössze 32%-a rendelkezik számítógéppel és 28%-uk használja az Internetet. Az információs és kommunikációs technológiák használatának nemzetgazdasági ágak szerinti összehasonlítása (KSH, 2004) alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági vállalkozások 86,3%-a rendelkezik személyi számítógéppel (nemzetgazdasági átlag 88,6%) és mindössze 58,7%-a rendelkezik Internet hozzáféréssel (nemzetgazdasági átlag 76,2%). A szélessávú internet-lefedettség biztosítása Magyarország számára rendkívüli jelentőséggel bír. Az eddigi erőfeszítések eredményeként a teljes lakosság körében az internet-hozzáférés 92-93%-os, bár ez területileg csak az ország mintegy 67%-át jelenti, a nem lefedett 33% alapvetően vidéki területekre esik.

A vidéki területeken élel internet-hozzáféréseinek lehetővé tételére Magyarország az utóbbi időben az alábbi intézkedéseket tette:

- Egy program keretében az elmúlt csaknem 10 évben 361 új. Teleházat hoztak létre, alapvetően nehezen megközelíthető vidéki településeken.
- „Digitális Közmű” néven kormányzati projekt jött létre, amely az internet-lefedettséget és –használatot hivatott fejleszteni. A projektet az EU is társfinanszírozza az ERFA-n keresztül, a finanszírozás részletei most vannak kidolgozás alatt.
- Az ÚMVP-n belül az elektronikus kérelem-beadásra minden kérelmezőnek lehetősége van a gazda információs szolgálat keretein belül.
- A 1698/2005/EK rendelet 56. cikke alapján létrehozandó Integrált Községi Szolgáltató Terek beruházásai 2009-ben kezdődhetnek el. Az országban összesen 930 központ létesül, amelyek egyéb szolgáltatásokon felül internet-hozzáférést is biztosítani fognak a vidéki lakosság számára.

A szakképzettség hiánya, valamint az információforrások sokfélesége miatt sok gazda nem képes az információkhoz külső segítség nélkül hozzájutni. Magyarországon a jól képzett szaktanácsadói szolgáltatások rendszerében 560 regisztrált szaktanácsadó dolgozik, melynek országos szintű irányításáért az FVM a felelős.

Integráció és együttműködés

Annak ellenére, hogy az elmúlt években a termelők szervezeteinek erősödése tapasztalható, a magyar élelmiszergazdaságnak máig az egyik legnagyobb gondja a gazdálkodók **alacsony szintű szervezethez** (piaci fellépése), a termelők, a feldolgozók és a kereskedők közötti harmonikus kapcsolatrendszer hiánya. A kertészeti ágazat kibocsátásának mindössze 12%-át adják a TÉSZ-ek. Az ágazati termelés döntő többségét adó integráción kívüli termelők szervezethez, ezáltal piaci alkupozíciója gyenge. Az állati termék elállítás csupán 18%-a történik termelői összefogás keretében.

A termelői szervezetek térnyerésében döntő szerepet játszanak a 2002 óta alakult termelői csoportok, amelyek az együttműködés révén erősítik a termelők piaci pozícióját, összehangolják a technológiai fejlesztéseket, növelik az együttműködés minőségét a termékek arányát. Hazánkban 2006 végén 208 állami elismeréssel rendelkező termelői csoport

m ködött, megközelít en 12-15 ezer taggal. Az el zetesen elismert termel i csoportok száma 71. A termel i csoportok mellett közel 650 BÉSZ is alakult Magyarországon.

Élelmiszer-feldolgozás

A magyar élelmiszeripar nemzetgazdasági jelent sége az ezredfordulót követ en sem csökkent, a GDP-b l való részesedése huzamosabb ideje 3% körül ingadozik. Az élelmiszeripar bruttó termelési értéke meghaladja az 1858,7 milliárd Ft-ot (2005), mely a teljes nemzetgazdasági kibocsátás 4,7%-ával az utóbbi id ben a feldolgozóipar 14 ágazata között stabilan a második-harmadik helyet foglalja el.

Az élelmiszeripar beruházásainak nemzetgazdasági aránya 1995-2003 között 5,0%-ról 2,8%-ra csökkent. 2004-ben és 2005-ben mindez gyakorlatilag nem változott (2,7%). A beruházások kétharmada a technológia korszer sítését szolgáló gépberuházás, míg a technológiát kiszolgáló épületek létesítése, felújítása meghaladta a beruházásra rendelkezésre álló források negyedét (30,5%).

A termel ágazatok közül egyedülként az élelmiszerek külkereskedelmi forgalmának kiviteli többlete – az árualaptól függ ingadozásokkal – napjainkig fennmaradt. Az ágazat export teljesítményével és pozitív külkereskedelmi egyenlegével jelent sen hozzájárul az ország fizet képességének fenntartásához.

Még mindig nem ment végbe – különösen az els dleges feldolgozást végz szakágazatokban – az európai és globális piacokon való versenyképességhez szükséges szerkezetátalakítás: a megfelel mérethatékonyság eléréséhez szükséges koncentráció, szakosodás és korszer sítés.

Az élelmiszer-feldolgozás bruttó termelési értékének megoszlása alapján 2005-ben a legnagyobb szakágazat a hús- és halfeldolgozás (25,9%), melyet a tejtermékek gyártása követ (11,1%). A hús- és halfeldolgozás részesedése a bruttó termelési érték b l az 1994. évi 17,9%-ról folyamatosan csökken. A tejfeldolgozás során el állított termelési érték aránya viszonylag kiegyenlített, 10-11% körül alakul. Az élelmiszer feldolgozásban el állított bruttó hozzáadott értékhez a legnagyobb arányban a húsfeldolgozás (16,3%), a tejtermékek gyártása (7,1%), a gyümölcs- és zöldségfeldolgozás (6,1%), valamint a hús- és halfeldolgozás (6,0%) járult hozzá. A hús- és halfeldolgozás bruttó hozzáadott értékének aránya 1994 óta 12,9%-ról folyamatosan csökken. 1994 óta az energiaigényes ágazatok közül a malomipar és a takarmánygyártás részesedése a hozzáadott érték b l a felére, a cukorgyártás részesedése közel harmadára esett vissza.

A felvev piacok és a mez gazdasági termelés átrendez déséb l ered en jelent s kapacitásfeleslegek alakultak ki egyes élelmiszeripari vállalatoknál, f leg a húsiparban, a malomiparban, a takarmánygyártásban és a konzerviparban. A kapacitásfeleslegek mellett az élelmiszer-feldolgozást strukturális gondok, a kapacitások kedvez tlen területi megoszlása, üzemszerkezeti problémák (borászat, tejfeldolgozás, takarmánygyártás), a koncentráció és a szakosodás elmaradása, alacsony szintje (húsfeldolgozás, malomipar, zöldségfeldolgozás, szesz, szeszesimal és gyümölcsborok el állítása) is jellemzi. Az élelmiszer-feldolgozásra többnyire alacsony – szakágazatonként eltér – kapacitáskihasználás jellemz . A legutóbbi felmérések szerint a húsfeldolgozás, a malomipar és a takarmánygyártás kapacitásainak 40-50%-a hasznosul. A tejfeldolgozás és a konzervipar eszközeinek kihasználtsága 20-30%, a borfeldolgozás (a 10 f nél több munkaer t foglalkoztató üzemek adatai szerint) pedig a kapacitások egyötödével üzemel.

A mez gazdasági alapanyagokat feldolgozó (élelmiszer-, ital-, és dohánygyártás) szakágazatok termelési értékkel mért teljesítménye jelentős regionális különbségeket mutat. Az élelmiszer-feldolgozásban – a termelés közel egyharmadával (32,4%) – a közép-magyarországi régió szerepe a legjelentősebb. A termelési értékben való részesedés 1994-2004 között Közép-Magyarországon jelentősen (több mint 8,9%-kal) bővült. A Dél-Dunántúlon ettől jóval elmaradó (mindössze 0,6%-nyi) termelési érték növekedés figyelhető meg. A többi régió élelmiszeripari termelésben való részesedése csökkent az utóbbi tíz évben.

Az élelmiszer-feldolgozásban a kis- és középvállalkozások túlsúlya jellemző, az iparág vállalatainak 89,6%-a 20 fő alatti. Meghatározó részüknél – különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra – jelentős a technikai hiány miatti versenyhátrány és nincs elegendő fedezet az EU előírásoknak megfelelő minőségi, élelmiszerbiztonsági és környezetvédelmi fejlesztésekre sem. Nem megfelelő a vállalkozások nyereségtermelési képessége, az innováció szintje, és a marketing-tevékenység is javításra szorul. Ettől eltérően jelentősen jobb helyzetben vannak a korszerű technikával rendelkező nagyvállalatok, melyek magas működési hatékonysága jóval kedvezőbb.

A mez gazdaság technológiai színvonala

A gazdálkodó szervezetek többsége a technikai hiány miatt önmagában nem tudja a versenyképes termelés magas technológiai hátterét megteremteni. Különösen jelentős a betakarítás utáni (post-harvest) fázisok modernizációs igénye. A gépek, és berendezések átlagos életkora meghaladja a 10 évet, felújításuk, pótlásuk halaszthatatlan a környezetvédelmi előírások teljesítése és az energia-hatékonyság növelése miatt is.

Az állattenyésztés területén **jelentős az elmaradás a trágyatárolás környezetvédelmi követelményeinek teljesítését illetően**. Bár Magyarország az állattenyésztést érintő előírások alól időszerű felmentést kapott, az ilyen célú beruházások megvalósítása kiemelt fontosságú feladat.

A mez- és erdőgazdasági infrastruktúra egyes elemei (utak, kiszolgáló létesítmények, vízgazdálkodási rendszerek) hiányosak, illetve korszerűtlenek. Bár hazánk felszíni vizekben gazdag, a vízjogi engedélyezett öntözhető területek nagysága csekély. Szemben az EU-15-ök 11%-os arányával, Magyarországon az öntözhető területek nagysága a mez gazdaságilag hasznosított terület mindössze 3,9%-a.

Az ország területének 52%-át érinti árvíz és belvíz veszély. A növénytermesztést ugyanakkor az aszály sújtja. Az országosan mintegy 37.000 kilométert kitevő közcélú vízi létesítmények rekonstrukcióra szorulnak.

Az integrált megközelítés vízgazdálkodás célja, hogy megfelelő mennyiségű és mennyiségű vizet szolgáltatson a mez gazdasági termelés számára. A mez gazdasági vízgazdálkodás különösen fontos Magyarországon. A vízgazdálkodási intézkedések biztosítják a vizek kedvező állapotát és a talaj védelmét. Az infrastrukturális beruházások mellett környezetbarát intézkedések szükségesek a minőségi termelés és termelés biztonságának biztosítása érdekében. A vízgazdálkodás egyrészt biztosítja a mez gazdasági termeléshez szükséges vízellátást, másrészt az ökológiai követelményeknek is eleget tesz, azaz a védett területek károsítása nélkül biztosítja a szántóföldek által közbezárt vizes élőhelyek vízellátását. A

vízgazdálkodásnak különösen fontos szerepe van a kertészetben, az ültetvényeken és a vet mag el állításban.

Strukturális problémák a mez gazdaságban

Az elmúlt évek során jelent s aránytalanság alakult ki a magyar mez gazdaságban a növénytermelés és az állattenyésztés között. A növénytermelés jelenlegi szintje (2005-ben a mez gazdaság bruttó kibocsátásának 55,0%-ával) túltermeléshez vezetett, amely tartós piaci egyensúlytalanságot okozott. Magyarország mez gazdasági szerkezete hosszabb távon is a gabonatermelésre épül. Magyarország kett s kihívás elé néz: a termelés diverzifikációja és új lehet ségek feltárása által biztosítani kell a növénytermesztés termékeinek felhasználását, ugyanakkor a növénytermesztés technológiai modernizációja szintén elengedhetetlen. A t kehiány – mely a szektor szerepl inek többségére jellemz – akadályozza a gazdálkodók versenyképességét.

1. Állattenyésztés

Az állattenyésztés arányának növelése kulcsfontosságú a növénytermelés szerepének és hozzáadott értékének fokozásában. A t kehiány következtében az állattartó gazdaságok technológiai korszer sítési beruházásai elmaradtak, visszaestek és ez az állatállomány csökkenését, a gazdaságok versenyképességének romlását eredményezte.

A magyar állattenyésztésben a min ségi termék-el állításra irányuló fejlesztések segítik a termelési (biológiai) potenciál kihasználását, az ágazat hozzáadott értékének növelését, valamint új munkahelyek létesítését. Az állattartó telepek átlagos mérete ellentmondásos képet mutat: a sertéstartó gazdaságok mérete 2005-ig növekedett, míg a szarvasmarhatartásra a telepek (gazdaságok) méretének csökkenése jellemz ¹⁰.

Gyenge a termelés, feldolgozás és értékesítés közötti integráció. Az állattenyésztéssel foglalkozó egyéni gazdaságok esetében tapasztalhatók a legnagyobb lemaradások az EU környezetvédelmi, állatjóléti és min ségbiztosítási el írásainak teljesítésében. Az állattartó épületek és a beépített technológiák átlagéletkora 30-35 év. A növénytermesztés jobban tudott igazodni a környezeti feltételek változásaihoz, ezért az elmúlt években a mez gazdaságra vonatkozó fejlesztési törekvések a növénytermesztésben sokkal jobban érvényesültek. A m szakai színvonal és a termelési hatékonyság tekintetében jelent s a különbség a két ágazat esetében.

Az állatállomány mérete és teljesítménye az 1990-ben rögzített adatok 60-65%-ára csökkent. Az állatállomány csökkenése jelent s különbségeket mutat az egyes fajoknál.

A haszonállat-fajok közül a szarvasmarha állomány folyamatosan csökken. Ez a csökkenés riasztó, figyelembe véve az állomány 1990-1994 közötti drasztikus csökkenését (42%). A csökkenés igaz a szarvasmarha tartó gazdaságokra is. 2000-ben még 52 ezer ilyen gazdaság volt, amelyek mintegy 850 ezer szarvasmarhát tartottak. 2007-re a szarvasmarhát tartó gazdaságok száma 2000-hez képest 62%-kal, a szarvasmarha állomány 17%-kal, a tehénlétszám közel 20%-kal csökkent. Az állománycsökkenés alapvet oka az alacsony jövedelmez ség, ami folyamatosan romlik a növekv költségek (takarmányárak) miatt és mert a tej felvásárlási ára évek óta alacsony, amely Magyarországon alacsonyabb, mint a

---

¹⁰ Ld. 9. Melléklet

közösségi szint. Az alacsony tehénlétszám miatt Magyarország eddig is csak megközelít en 85%-ban használta ki a tejkvótáját. Nem kedvez az ágazatnak az sem, hogy a tejfogyasztás lényegesen az uniós átlag alatt van, ami évek óta változatlan. A tejtermelés tartósan alacsony jövedelmezési szintje – ami az uniós átlaghoz képest is alacsony – az állomány további csökkenését eredményezheti, amely kedvezően érintené a vidéki foglalkoztatottságot, és további termelési eszközök (állattartási létesítmények, állandó legelők) is kihasználatlanok válnak. A 2008-ban kezdődött gazdasági-pénzügyi válság, valamint a KAP kvótaszabályozásának átalakítása az egyébként is nehéz helyzetben lévő tejágazatunkat különösen érzékenyen érinti. Vitathatatlan, hogy a tejszektor szerkezetének átalakulása szükséges, amely folyamatban a vidékfejlesztési programnak is részt kell vállalnia.

A sertésállomány 1994 és 2005 között jelentősen ingadozott, változó trendekkel, de a legutóbbi években egyértelmű csökkenés következett be. A 2005-ben jellemző nem egészen 4 milliós sertésállomány 1994-hez viszonyítva 11,5%-os csökkenést képvisel. A kocák száma azonban ugyanezen időszak alatt 33%-kal csökkent.

Ezzel ellentétben a juhállomány 1994 óta jelentősen (48,4%-kal) gyarapodott. Ily módon, a teljes állatállományt figyelembe véve növekedett a kérdzök aránya, és ez hozzájárult a gabonatermesztésre nem hasznosítható gyepterületek termesztési állapotának megújulásához.

A baromfiállomány létszáma a kedvezőtlen piaci feltételek, valamint az alacsony és ingadozó jövedelmezés ellenére is gyarapodott az 1990-es években. Ez a tendencia 2004-ben megfordult; 2005-re a baromfiállomány létszáma 1994-hez viszonyítva 5%-kal, a tojóállományé – mely a baromfifélék közel felét teszi ki – pedig közel 12,3%-kal esett vissza. A pulyka állomány továbbra is számottevően (4,1 millió db) és enyhén emelkedést mutat. Az állatszaporítás – a 100 ha mezőgazdasági földterületre jutó állatlétszám – a szarvasmarha és a sertés esetében 1994 és 2005 között csökkent. A mutató értéke kizárólag a juhtenyésztést érintően növekedett. A méztermelés 2001. évhez viszonyítva 2005-re jelentősen, 73%-pontosan növekedett.

2. Növénytermelés

A növénytermelés szerkezete az utóbbi tíz évben lényegében változatlan maradt. A korábbi évtizedekhez hasonlóan a **gabonafélék** vetésszerkezetén belüli, közel 70%-os **aránya meghatározó**. A 2004. és 2005. évi adatok a kalászos gabonák és kukorica esetében 2-3%-os vetésterület növekedést és kiugróan magas hozamot jeleznek (a búza termésátlaga 2003-2004 között megduplázódott, de 2005-ben is 1,7-szerese a 2003. évinek). Hasonló hozamnövekedés következett be a kukoricatermesztésben is, a 2005. évi termésmennyiség a 2003. évinél 90,9%-kal volt magasabb. A jelentős termésmennyiség értékesítési problémákat, majd ebből adódóan komoly tárolási gondot okozott).

Vetésterületi aránya szerint a gabonafélék után a második legnagyobb az ipari növények csoportja (cukorrépa, dohány, napraforgó, repce), amely a terület 18,7%-át foglalta el 2005-ben. Az ipari növények felfutása a lassan növekvő napraforgó termelésből, valamint a repce 1994-hez viszonyított jelentős (2,5-szeres) területi növekedéséből adódik.

A területi arányt tekintve a következő növénycsoportot a **takarmányfélék** alkotják. Az állatlétszám – különösen a tömegtakarmányt fogyasztó állatfajok – jelentős csökkenése miatt a **takarmányszükséglet kisebb területen termelhető meg**. 1994-ben takarmánynövények foglalták el a vetésterület 13,4%-át, amelyeket 2004-ben és 2005-ben is a vetésterület 6%-án termeltek. (A takarmánynövények vetésterületi részesedése 2003-ban még 7,8% volt). A

szántóföldi takarmánytermelés két legfontosabb növénye a lucerna (3,5%) és a silókukorica (2,3%).

A gabonafélék, az ipari- és a takarmánynövények a vetésterület meghatározó (2005-ben 92,7%-os) hányadát kötik le. A növénytermelésre leegyszerűsödött, főként tömegterméket elállító, szinte teljesen gépesített termelési szerkezet jellemző. Ezen a tényen nem változtatott a tulajdonviszonyok és a gazdálkodási formák jelentős átalakulása, az egyéni, kisebb területen folyó gazdálkodás térnyerése sem. Hátrányos következmény, hogy érzékelhető mértékben nem indult meg a termelés termhelyi adottságokhoz és a gazdálkodás méretéhez történő igazítása. A nagyüzeminek tartott, jól gépesíthető tömegtermékek termelését – kalászos gabonák, kukorica, repce, napraforgó – lényegében az adottságoktól függetlenül a gazdálkodó szervezetek és az egyéni termelők is elnyben részesítik. A korábbi termelési szerkezet, a technikai hiány, a még használható nagyüzemi gépek, illetve a más irányú szakértelem és a piaci orientáció hiánya miatt konzerválódott. Némi elmozdulást jelent, hogy az úgynevezett „kistermékek” termelésében az egyéni gazdaságok szerepe fokozatosan erősödik.

A vizsgált időszakban átlaghozamok általános csökkenése, időnként pedig, kiugró ingadozása (az utóbbi években növekedése) figyelhető meg. A hozamszintek évenkénti ingadozásában, a vizsgált időszak alatti változásában a regionális különbségek és az időjárási hatásokon túl az agrotechnikai hiányosságok is szerepet játszottak.

3. Bio-üzemanyagok elállításának támogatása

Az ország agrárpotenciáljára alapozva évente mintegy 7-8 millió tonna biomassa energetikai célú felhasználására van lehetőség. A termelési potenciálhoz képest a biomassa elállítás hazánkban még nagyon alacsony. A megújuló energia iránt jelentős piaci igény mutatkozik, amely exportlehetőséget is magában foglal. Mindemellett a 2001/77/EK irányelv alapján a megújuló energiaforrásokból elállított elektromos energia mennyiségének az EU-ban el kell érnie az átlagos bruttó fogyasztás 22,1%-át.

A megújuló energia elállítását szolgáló feldolgozó kapacitás az országban minimális. Mindez párosul az energiahatékonyság alacsony szintjével. Jelenleg Magyarországon a bioüzemanyagok részaránya 0,4% az összes felhasznált üzemanyagon belül, ami mintegy tizede az EU vonatkozó adatainak. Az összes megtermelt biomassa csupán 8-10%-a kerül energetikai hasznosításra.

A megújuló energiára vonatkozó nemzeti fejlesztési tervek alapján a zöld energia részesedésének a teljes villamosáram-fogyasztáson belül 2010-ig el kell érnie a 3,6%-ot. A bioüzemanyagok tekintetében a cél az 5,75%-os részesedés elérése 2010-re. Ezek a Magyarországon folyamatban lévő fejlesztések összhangban vannak a biomassa energetikai hasznosításának uniós stratégiai célkitűzéseivel is (Biomass Action Plan, EU Strategy for Biofuels).

3. Alternatív földhasználat

Erdészet

Az ország területének 21,4%-a erdészeti hasznosítású, ebből a tényleges erdő sűrűség 19,1%. Az erdő gazdálkodásba bevont terület 1,98 millió ha (2005), a faállománnyal borított terület pedig 1,85 millió ha. Az erdő területi megoszlása egyenlőtlen, az alföldi régiók erdő sűrűsége 11-12%, a hegy- és dombvidékeké (Nyugat-Dunántúl, Észak-Magyarország) 26-28%. A hazai erdő 41%-a van magántulajdonban, 58%-a állami tulajdonban és 1%-a közösségi tulajdonban. Összesen 787.000 hektár erdő terület van magántulajdonban, amelyből az egyéni és társult gazdálkodók 555.000 hektáron (70,5%) gazdálkodnak. A magánerdő tulajdonosoknak csak kisebb hányada tartozik erdő birtokossági társulásokhoz vagy szövetkezetekhez. Az erdő telepítés döntő hányada (90%-a) magántulajdonú területeken történik, így folyamatosan növekszik a magántulajdonú erdő aránya. Az elaprózódott tulajdonviszonyokat tükrözi, hogy az erdő területeken gazdálkodó magánerdő tulajdonosok száma megközelíti legfeljebb 250.000 főt. A magán erdő gazdaságok átlagos birtokmérete 2,2 hektár.

Funkcióját tekintve az ország erdeinek 64,2%-a szolgál gazdasági célokat, míg 34,4%-a védelmi, 1,4%-a közösségi rekreációs célt szolgál, valamint egyéb hasznosítású. Az erdei melléktermék gazdálkodás (faszénégetés, erdei gyümölcsök, gombák gyűjtése, feldolgozása, bot, vessző, díszítő gally gyűjtése, gyantázás, erdei méhészet) jelentősége 1989 után drasztikusan csökkent, habár korábban önálló tevékenységként jelent meg az ágazaton belül. Manapság ez a tevékenység az állami kezelésben lévő erdő területeken található meg szervezett formában, jövőbeni szerepe jövedelemkiegészítő jellege miatt megnövekedhet.

Az erdő sített terület - zömmel a mezőgazdasági terület erdő sítése révén - évi 7.000 hektárral nőtt az elmúlt években. Az erdő sítés a hozamszabályozáson alapuló hosszú távú (szakmai irányelvek figyelembe vételével kialakított) erdőterv szerinti gazdálkodás révén elősegíti a természetközeli erdő gazdálkodás elterjesztését, valamint a biomassza megújuló energiaforrásként való hasznosítását. Az erdészeti szektor versenyképessége növekszik ezáltal, és nő az erdő gazdálkodás vidékfejlesztésben betöltött szerepe.

Elsődleges cél az ország erdő sűrűségének növelése, a mezőgazdasági szerkezetátalakítás elősegítése, a területek alternatív hasznosítása, az erdő terület és az erdő környezeti védelmi, gazdasági, szociális-közjóléti szerepének növelése, az erdészeti ágazat fejlesztése révén a vidéki foglalkoztatottsági viszonyok javítása.

Kertészet

Az integrálódó kertészeti ágazat egyre rugalmasabban alkalmazkodik az új piaci trendekhez, fogyasztási szokásokhoz. Számos termék helyi egyedi és különleges minőségű, táj-specifikus alapanyagok, termékek termelésére alkalmas. Ezek többnyire munka-intenzív „kistermékek”, előállításukban az egyéni gazdaságok fokozódó szerepet töltenek be, mivel a tájjelleg speciális termékekkel eredményesebb lehet a piaci megjelenés. Az ilyen jellegű kezdeményezések volumenben ugyan még nem jelentősök, azonban az eddigi törekvések sikeresek. Mindezen nyitások hatással lehetnek az önfoglalkoztatásra, a gazdaságon belüli munkahelyek bővítésére, valamint ösztönzi a hagyományokat felelevenítő, tájjellegű termékfeldolgozást is.

A kertészeti ágazatok az elmúlt évek átlagában a mezőgazdasági bruttó kibocsátásból több mint 15%-kal, az összes agrárexportból közel 25%-kal részesültek. Az életminőség javulásával és az egészségtudatos fogyasztás bővülésével jelentős keresletélénkülés prognosztizálható ezekre a termékekre az Unióban és Magyarországon is. Kiaknázható kapacitást hordoz magában a nem élelmiszer célú kertészeti tevékenység, valamint a geotermikus energiaforrások hasznosítására alapozott fejlesztések.

A legfontosabb kertészeti termékeket illetően az alábbi fő trendek jellemezték az elmúlt éveket:

A zöldségtermesztés területén 2002 és 2005 között a következő zöldségfélék voltak meghatározók: csemegekukorica, paradicsom, görögdinnye, fejes káposzta, vöröshagyma, sárgarépa, zöldborsó, uborka, zöldpaprika, petrezselyem. A szántóföldi művelési ágban betakarított terület 2002-ben 115 ezer hektár volt, 2003-ban 117 ezer hektárra nőtt, majd 2004-ben 103 ezer hektárra, 2005-re pedig 85 ezer hektárra esett vissza.

A zöldségtermesztésen belül 2002-től minden évben a legmagasabb részarányt a csemegekukorica képviselte. 2002-ben az előző évhez képest növekedett a sárga- és görögdinnye, valamint a petrezselyem termelése. 2002-ben a zöldbab, zöldborsó, zöldpaprika, és legnagyobb mértékben a vöröshagyma termelése csökkent. 2003-ban jelentős visszaesés volt tapasztalható a zöldbab, a petrezselyemgyökér, a vöröshagyma, valamint a sárgarépa termesztés területén. A többi zöldségféle esetében 2003. évi termékek jelentősen meghaladták az 1996-2000 évek átlagát. 2005-ben 1,5 millió tonna zöldség termelt az országban, 486 ezer tonnával kevesebb, mint 2004-ben. A legnagyobb csökkenés az ipari zöldségfélék esetében következett be.

Az ország 97 ezer hektáros gyümölcssterületén 2002-ben 699 ezer tonna gyümölcs termelt, mely valamennyi fontosabb hazai gyümölcs esetében visszaesést jelentett a korábbi évek (1996-2000) átlagterméséhez viszonyítva. 2003-ban a gyümölcsstermés 724 ezer tonna volt. Hét gyümölcsfaj (alma, körte, cseresznye, meggy, szilva, kajszibarack, szibarack) terméseredménye adta a teljes mennyiség 95%-át. 2004-ben az ország gyümölcssterülete 103 ezer hektárra növekedett az előző évekhez képest, így összesen 1.038 ezer tonna gyümölcs termelt hazánkban. 2005-re a gyümölcssterület nem változott, a termésmennyiség azonban 30%-kal, 732 ezer tonnára csökkent.

A legmagasabb részarányt a gyümölcsstermesztésen belül az alma képviselte 2002 és 2005 között, 70% körüli részesedéssel. A kajszibarack- és szibaracktermés 2004-ig nőtt, majd 2005-ben csökkent. 2003-ban a meggy, a körte, és a csonthéjasok termésmennyisége nőtt, a szilvái pedig csökkent. 2004-ben a meggytermés és a szilvatermés jelentősen emelkedett. 2005-ben a cseresznye, szilva, meggy és csonthéjas termésmennyiségében jelentős visszaesés mutatkozott. A szőlő termőterülete 2002 és 2005 között közel állandó volt, termésátlaga 2004-ig növekedett, majd 2005-ben jelentősen csökkent a kedvezőtlen időjárás miatt.

4. Logisztika

Magyarország tengerparttól elzárt ország, így a logisztika egyre fontosabb szerepet játszik a mezőgazdasági termékek piacra jutásának és elérhetővé tételének elősegítésében. A tárolási és logisztikai kapacitások – elsősorban az AVOP eredményeként – kiépítésre kerültek, de ezek összekapcsolása és a **logisztikai szolgáltatások még mindig hiányosak**. Továbbá a régiókban az anyagáramlásban érintett számos érdekelt fél (KKV-k, nagyvállalatok és magánvállalkozások) térben szétszórtnak található, sok esetben nem is állnak egymással kapcsolatban, így alacsony szervezethez képest kénytelenek működni. Ennek következtében Magyarország számára nehézséget jelent a mezőgazdasági termékek elérhetővé tétele a – külföldi – piacokon, amely jelentős hátrányt okoz a versenyképesség tekintetében.

A gabonatermelés helyzetét, beleértve az értékesítést is, nehezítik a logisztikai rendszer és a raktározás hiányosságai. Az élelmiszeriparhoz kötődő kereskedelmi logisztikai rendszerek fejletlensége – különös tekintettel a termelési tulajdonú, kereskedelmet is szolgáló logisztikai rendszerekre – gátja a versenyképesség erősödésének. Tovább szükséges növelni az egyes logisztikai kapacitások közötti kapcsolatot, amely többek között a beruházásokhoz kötődő külterületi úthálózat további fejlesztése keretében lehetséges.

Összefoglalva, az agrárgazdaság, élelmiszeripar és erdészet fő **erősségei** a következők: az agrártermelés kedvező termelési helyi adottságai, a mezőgazdasági hasznosítású területek nemzetközi összehasonlításban is kimagasló aránya, a mezőgazdasági termelés hagyományai, tájjelleg, különleges minőségű termékek előállításának feltételei, amelyek együtt az ország legfontosabb erőforrásának tekinthetők. A **gyengeségek** között a képzettség és az innováció alacsony szintje, az elmaradott technológia használata, a piaci orientáció hiánya, a gazdálkodók egyre kedvezőtlenebb struktúrája, a termelés jelentős hányadát érintő elaprózott birtokszerkezet és a termelés alacsony szervezettsége, a szövetkezési hajlandóság mérsékelt erősödése, valamint a meglévő termelési csoportok közötti gyenge együttműködés említhető.

Szükségletek

A fentiekben a következő szükségletek közé tartozik a termelési szerkezetváltás ösztönzése a piaci orientáció növelésének irányába, a technikai modernizáció szükségessége a versenyképesség és a hozzáadott érték növelése érdekében, kapacitásbővítés, valamint lépések a gazdálkodók struktúrájának javítása érdekében. A terméklánc szereplői közötti együttműködés ösztönzése, valamint az innováció erősítése ugyancsak kiemelkedő jelentőséggel bír¹¹.

A mezőgazdaság és élelmiszer-feldolgozás versenyképességét, a piacok megtartását más eszközökkel is segíteni kell, ezért indokolt a beruházási, fejlesztési támogatások rendszerének átalakítása. Alapvető fontosságú, hogy a támogatások előnyben részesítsék az innovációt, a fejlesztéseket, a minőségi termelést, az energia- és költségtakarékosságot, az alternatív energiatermelést, a környezet megővését, az állatjólét feltételeinek megteremtését. A versenyképesség növelése nem képzelhető el a műszaki-technikai-technológiai megújulás nélkül.

A gabonapiaci feszültségek tovább növekedhetnek Magyarországon – részben az intervenciók rendszer tervezett megszüntetése miatt –, a termelési jövedelemszerzési lehetőségek megőrzése érdekében ezért termelési- és piaci struktúraváltás szükséges. Ennek egyik piacokonform módja az energetikai célú növénytermesztés arányának növelése.

Mivel a termelési szerkezetet a piaci igényekhez kell igazítani, a humán és takarmányozási célú áru-gabonatermelés mellett az energetikai célú felhasználás feltételeinek megteremtése is alapvető fontosságú.

Az Európai Unió megújuló energia előállítására vonatkozó előírásainak betartása, valamint a szerkezetváltás elősegítése céljából szükséges a megújuló energia előállító és hasznosító kapacitások kiépítése, fejlesztése a célzott energiatermelésen keresztül. Szükség van a gazdák ültetvénytelepítési támogatásának biztosítására.

---

¹¹ Ld. 12. Melléklet

Az állattenyésztés területén a versenyképesség és termékminőség növelése a környezetvédelmi és állatjóléti beruházások ösztönzésén, a termelés modernizációján valamint új termelési módszerek bevezetésén keresztül érhető el.

Az alapvető élelmiszereket előállító szakágazatokban a környezetvédelem, az élelmiszerbiztonság, minőség- és márkafejlesztés, az értékesítés területén jelentős beruházási igények jelentkeznek.

A piaci lehetőségek jobb kihasználása érdekében szükséges a termelők, feldolgozók, kereskedők közötti együttműködés összehangolása, erősítése. Ösztönözni kell a termelőket a piacon való együttes fellépésre, termelői csoportok, szervezetek alakítására. A versenyképesség egyik alapvető feltétele a termelés, feldolgozás és értékesítés integrációja. A termelői csoportok érdekeit szolgáló beruházások kiemelt figyelemmel kezelendők.

A kertészeti ágazat fejlesztése indokolt, mivel az vidékfejlesztési és foglalkoztatáspolitikai szempontból kiemelt jelentőségű. Az ágazat piacorientált szerveztségének érdemi növelése a termesztés, manipulálás, feldolgozás technológiájának fejlesztését, az ágazati marketingtevékenység megerősítését és a képzési-szaktanácsadási program megteremtését igényli.

Fontos fokozni az ágazati szereplők innovációval kapcsolatos fogadóképességét. Ennek hátterét a kutatás-fejlesztés, az innovációs szolgáltatások rendszerének és infrastruktúrájának kialakítása, az informatikai hálózat kiépítése, az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása adja.

A mezőgazdasági termelők és erdőtulajdonosok körében kiemelt fontosságú a szaktanácsadási, tájékoztatói és üzemviteli szolgáltatások igénybevételének elősegítése, ösztönzése is. A termelők képzettségi színvonalának erősítése érdekében célzott szakmai képzésekre van szükség elsősorban az állatjóléti, az alternatív energiaforrások felhasználásával kapcsolatos, az agrár-környezetgazdálkodási, korszerű üzemvezetési, erdőészeti és gazdasági-jogi ismeretek átadása tekintetében, továbbá a fiatal agrárvállalkozók általános farm-menedzsment ismereteinek bővítése érdekében.

A gazdálkodás eredményességének javítása érdekében szükséges a termőföld minőségének javítása, vízkészleteink megóvása és ésszerű hasznosítása. Mindehhez komplex, vízgazdálkodáshoz igazodó infrastrukturális fejlesztések kellenek.

A logisztika területén a meglévő raktárkapacitások integrációja nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon a következő programozási periódus során. Mindemellett szükséges a kapcsolódó logisztikai szolgáltatások fejlesztése is. Erősíteni szükséges továbbá az agrár-logisztikai és az általános logisztikai központok kapcsolódási pontjait.

1.2. A vidéki környezet állapota

1.2.1. Biodiverzitás, a természeti értékek megőrzése

Magyarországon a természetes vagy félig-természetes élőhelyeket **gazdag biodiverzitás** és a **tájképi elemek sokszínűsége** jellemzi. Az ország vadállományja is nagy genetikai sokféleséget mutat, ugyanakkor kiemelkedő genetikai értéket képviselnek a hagyományos

mez gazdasági termelés során kialakult és fennmaradt kultúrnövényfajok, illetve szonosi állatfajták is.

Országos jelentőségű védett természeti területek

Hazánkat **jelentős kiterjedésű természeti értékek** jellemzik¹². Az ország területének több mint 9%-a, azaz 867,9 ezer hektár áll természetvédelmi oltalom alatt (2004-ben). Az országos jelentőségű védett természeti területek nagysága 828,5 ezer hektár. A védett területek közül 9 nemzeti park területe 484,1 ezer ha, 36 tájvédelmi körzeté 317,7 ezer ha, természetvédelmi terület 27,7 ezer ha. Az agrárgazdálkodásba bevont védett nemzeti területek mintegy 40%-a sorolható a kevésbé termékeny talajok, valamint a gazdálkodásra általában kevésbé alkalmas területek közé. Ezekben a területeken a környezetet védő eszközökkel történő extenzív gazdálkodás jelenthet megoldást a gazdálkodóknak.

Az ország különböző területein szóróványosan még ma is megtalálhatók az extenzív gazdálkodási rendszerek bizonyos formái, átmenetei vagy maradványai. Jó példa erre az alföldi szikes gyepeken folytatott juhászat, az őrségi gyümölcsstermesztés, gyepgazdálkodás, és a minimális területre kiterjedő kispáraszti száraló erdő gazdálkodás, a dunántúli fás legelők szarvasmarhával történő legeltetése, a kiskunsági tanyarendszer, vagy az aggteleki karsztfelszín extenzív használata. A füves puszták és az extenzív szántók csak mozaikos, feldarabolódott formában maradtak fenn, főleg nagyobb folyók szabályozásai miatt árterein. A gyepök láncolata és szigetei nélkülözhetetlenek a veszélyeztetett fajok túléléséhez. Az extenzív művelési módok között a nád és a halastó művelési ág kiemelkedően fontos. Hazai kiterjedésük és természetvédelmi hasznuk európai szinten is jelentős. A szőlő- és gyümölcstermesztvények esetében elenyész az extenzív rendszerek aránya, de ezek megőrzése természetvédelmi szempontból is kívánatos. A felsoroltak mellett, tájaink és a természeti értékeink európai szinten is kimagasló gazdagságának megőrzése érdekében a jobb mezőgazdasági adottságú területeken is szükséges a jelenleg alkalmazott gazdálkodási módszerek közé minél több extenzív elemet beilleszteni, ahhoz hogy a biológiai sokféleség csökkenésének 2010-ig történő visszafordításával kapcsolatban tett **Göteborgi kötelezettségvállalás** teljesítésre kerülhessen.

Natura 2000 területek

A védett területek I. eltérő kategóriába tartoznak, de szintén országos jelentőségűek a Natura 2000 területek, a természeti területek, az Érzékeny Természeti Területek, az ökológiai folyosók. Hazánkban 467 különleges természet-megőrzési területet és 55 különleges madárvédelmi területet határoztak le. A két területtípus átfedése közel 41%. NATURA 2000 terület alá tartozik 480 ezer ha legelő, 520 ezer ha szántó, és valamivel több mint 770 ezer ha erdő terület. A Natura 2000 hálózat részben átfedésben van a hazai, egyedi jogszabállyal védett természeti területekkel: ez a jelölt Natura 2000 területek 37%-a. A természeti örökség védelmének céljával összhangban a Natura 2000 hálózat védelmi program megvalósítása a Natura 2000 fenntartási tervekhez fog kapcsolódni, amelyek a természeti örökség védelmének keretein belül kerülnek kidolgozásra. A Natura 2000 gyepterületekre vonatkozó földhasználati előírásokat 2007-től kell betartaniuk a gazdálkodóknak. Ennek ellentételezésére 2008 tavaszától részesülhetnek kompenzációs támogatásban. Kétszintű rendszert vezetünk be a területek támogatására, ahol a kötelező előírások betartása a kijelölés alapjául szolgáló természeti érték megőrzését szolgálja, valamint az előírásokon felül önként vállalt

¹² Ld. 2. Térkép

kötelezettségeket az agrár-környezetgazdálkodás, Natura 2000 erd területek esetében az erd - környezetvédelem támogatja.

Magas Természeti Érték Területek

A Magas Természeti Érték Területek (MTÉT) azokat az európai területeket jelentik, ahol a mez gazdasági hasznosítás a f (általában a domináns) földhasználati forma, és ahol ez a mez gazdasági hasznosítás támogatja a magas faj- és él hely diverzitást, az európai természet-meg rzési szempontok alapján fontosnak ítélt fajok jelenlétét, vagy mindkett t. Az ilyen magas természetvédelmi értékekkel rendelkező mez gazdasági területek támogatására eddig az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) rendszerében, az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések keretében került sor. Az NVT keretein belül a zonális célprogramok közül a természetvédelmi célú ÉTT célprogramok kerültek meghirdetésre. Az utóbbi években a 15 Érzékeny Természeti Területen összesen 120 ezer hektár részesült támogatásban.

Szükség van a korábban kialakított ÉTT rendszer felülvizsgálatára és a Natura 2000 hálózattal történ harmonizációjára. Az így kialakított MTÉT rendszer egy a helyi természeti adottságokhoz jobban igazodó, a gazdálkodás és a védendő természeti értékek meg rzésének összhangját megteremt rendszer lesz.

Erd területek esetében azok a területek min sülnek magas természeti érték területnek, ahol a term helyi adottságoknak megfelelő erd társulás meghatározó f fajainak elegyaránya meghaladja az 50%-ot. Mivel a lehatárolással kapcsolatban európai uniós jogszabály nem áll rendelkezésre, az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) és az Európai Unió Egyesített Kutatóközpontjának (JRC) együttm ködésében jelenleg futó projekt módszertanát követve, azt a hazai sajátosságoknak megfelelő en módosítva, a magyarországi MTÉT rendszer kiterjedése megközelít leg 2-3 millió hektárra tehet .

Kedvez tlen Adottságú Területek (KAT)¹³

A Kedvez tlen Adottságú Területeken (KAT) folytatott gazdálkodás után járó jövedelemkiegészít támogatás hozzájárul a mez gazdasági foglalkoztatás fenntartásához, a térségek jövedelemtermel képességének javításához. Támogatja a termelési szerkezetváltást és az extenzív (gyakran veszélyeztetett fajtákat érint) állattartást, mely a kedvez tlen körülményekhez igazodik. Magyarország a „Kedvez tlen adottságú területek támogatása” programot a 1257/1999/EK Rendelet 19. és 20. cikkelyben el írt feltételek alkalmazásával valósítja meg. A 19. cikkely hatálya alá 395,4 ezer ha, a 20. cikk feltételeinek 488,2 ezer ha földterület tartozik. A kedvez tlen adottságú területek összterülete 883,6 ezer ha, azaz Magyarország összterületének 9,5%-a, a teljes megm velt terület 14%-a.

Agrár-környezetgazdálkodás

Magyarország teljes területén közös jellemző az extenzív mez gazdaságok által kialakított és fenntartott természet közeli él helyek állapotának romlása, valamint a hagyományos, érték rz gazdasági módszerek, fajták háttérbe szorulása, fokozatos elt nése. Az ország jelent s részén szükség van a földhasználat átalakítására, országos, új földhasználati irányok keresésére és térségi prioritások (árvízzel és belvízzel veszélyeztetett területek használatának átalakítása, természetközeli gazdasági rendszerek visszaállítása) meghatározására. A

---

¹³ Ld. 3. számú Térkép

term földre továbbra is veszélyt jelentenek a talaj min ségét rontó folyamatok (erózió, savanyodás, szikesedés, tömörödés), a negatív tápanyagmérleg, a környezettudatos tápanyag-gazdálkodás hiánya, melyek a fenntarthatóság érvényesítését gátolják. Az agrár-környezetgazdálkodási támogatásban részesed 24 ezer gazdaság mintegy 1,5 millió hektárt hasznosít, ami a mez gazdasági terület negyedét teszik ki. Az arány az EU-átlagában is magas.

A támogatási rendszer horizontális és zonális elemekb l épül fel. Bizonyos agrár-környezetgazdálkodási el írások az ország teljes támogatható területén felvehet k a m velési módok szerint, a kifizetés horizontális jelleg . A földhasználat típusát illet en négy célprogram különböztethet meg:

- Szántóföldi növénytermesztés: integrált szántóföldi növénytermesztés, tanyás gazdálkodás, ökológiai szántóföldi növénytermesztés, természetvédelmi célú szántóföldi gazdálkodás, talajvédelmi célú szántóföldi gazdálkodás.
- Gyepgazdálkodás: extenzív gyepgazdálkodás ökológiai gyepgazdálkodás, természetvédelmi célú gyepgazdálkodás, illetve szántóterületek átalakítása gyepökké
- Ültetvény: integrált és ökológiai gyümölcs és sz l termesztés, illetve hagyományos ültetvény-m velés.
- Vizes él hely: nádgazdálkodás, természetes vizes él helyek (mocsarak, zombékosok, sásos területek) kezelése, vizes él helyek létrehozása és kezelése.

Az agrár-környezetgazdálkodási programon belül, a lehatárolt területeken gazdálkodók számára a horizontális el írásokon túl, speciális el írások felvételére van lehet ség. Az ezeken a területeken felvehet el írásokat zonális el írásoknak nevezik. Zonális el írás felvételére csak a fizikai blokk szinten lehatárolt területen gazdálkodó jogosult. Zonális célprogramok **természetvédelmi, talajvédelmi, illetve vízvédelmi programok** lehetnek.

Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok közül a természetvédelmi jelleg zonális célprogramok célterületei a magas természeti érték területek. A program keretében 2007-t l szintén a magas természeti értéket megtestesít területek védelmén és hasznosításának el segítségével, illetve a talaj állapotának meg rzésén és javításán, valamint az erózióval szembeni védekezésen lesz a f hangsúly.

Ökológiai gazdálkodás

Az ökológiai gazdálkodás támogatása az agrár-környezetvédelmi intézkedések körébe illeszkedik. 2004-ben a teljes mez gazdasági terület 2,3%-án, 133 ezer hektáron, 1,6 ezer gazdaság folytatott ökológiai gazdálkodást ellen rzött körülmények között. Az ökológiai gazdálkodás (2005-ben) 76 ezer hektáron kapott támogatást az NVT-b l.

Az ökológiai termékek feldolgozásának – a „földt l az asztalig” tartó termékpálya kiépítésének – támogatása különösen fontos, mert a Magyarországon megtermelt termékek jelent s mértékben (70%-ot meghaladó arányban) nyers termékként, külföldi piacokon kerülnek értékesítésre. Az ökogazdálkodás hozzájárul az I. Intézkedéscsoport céljainak eléréséhez is, mert megteremti a termelési szerkezet diverzifikációjának lehet ségét, a min ségi árutermelésre való áttérést, segíti az innovációt és a piac-orientált szemléletmód kialakítását, terjedését.

Állatjólét

Az **állatjólét egyre jelent sebb** szerepet tölt be az állattenyésztésben, összhangban a piac növekvő elvárásaival és a fogyasztók igényeivel. Az állatjóléttel kapcsolatos rendelkezések az ágazatban jelentős kihívást támasztanak a gazdálkodókkal szemben, azonban a követelményeknek megfelelő gazdálkodási gyakorlat elterjesztése elengedhetetlen a versenyképesség növelése érdekében. Az állatjóléti intézkedés keretében ugyanis a többlet-kötelezettségek teljesítése által javul azoknak a termelőknek az aránya (és az összes mennyiségben belül az általuk termelt termék mennyisége), akik megbízható, ellenőrzött körülmények között kiváló minőségű terméket állítanak elő.

Az állatjóléti intézkedés az állatok tartási-elhelyezési körülményeire és megfelelő közérzetére fordított figyelmen keresztül

- magas minőségű termék előállítására ösztönöz,
- igazodik az Unió állattartással és élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos szigorodó és egyre magasabb követelményeihez,
- az állat- és élelmiszerhigiéniai követelményeket, valamint az állatokra nézve kedvezőbb környezeti hatásokat helyezi előtérbe
- megindítja és – a termelők jövedelembiztonságának növelése mellett – megfelelő irányba tereli az állattenyésztési szektor átalakulását.

Magyarországon a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv részét képező *4.3 Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfelelés támogatása* („meeting standards”) intézkedés kedvező fogadtatásra talált a termelők körében és így jó alapot teremtett a minőségi termelés és fogyasztás elfogadtatásához. Jelen beavatkozás az állattartók széles körében számíthat érdeklődésre és így érdemben hozzájárul a tartási feltételek jelentős javulásához.

Az 5 éves kötelezettségvállalást a hosszú távú kedvező szerkezeti változások érvényre jutása, valamint a termelők szemléletformálásának és jövedelembiztonságának elősegítése egyaránt indokolja.

1.2.2. Vízgazdálkodás

A csapadék egyenetlen eloszlása, az extrém mennyiségű csapadék valamint a domborzati viszonyok változatossága egyes területeken vízfelesleget, máshol vízhiányt okoz. Az ország medence-jellegű lejtőjén gyakoriak az áradások és a belvizek, amelyek jelentős mezőgazdasági területeket is veszélyeztetnek. Másrészt a lejtőjén ugyanakkora területeket károsít, mint az áradások és a belvizek. Az erdőknek jelentős szerepük van a vízgazdálkodásban, a kiegyenlített vízháztartás biztosításával az aszályok és árvizek hatásainak enyhítésében, az erózió elleni védekezésben.

Víz mennyiség

A vízmennyiség eloszlásának egyenetlenségei az ország medence jellegű lejtőjén, domborzati viszonyaiból, valamint a csapadék egyenetlen eloszlásából, szélsőséges mennyiségű lejtőjén erednek. A problémát súlyosbítja, hogy a hazai felszíni vizek jelentős része (96%-a) külföldről érkezik hazánkba, növelve az ország függését a szomszédos országok vízgazdálkodási viszonyaitól. Ugyanakkor a víztározó és öntözőkapacitások kiépítettsége nem teszi lehetővé a kiterjedt hatásainak csökkentését.

Árvíz

Az országhatáron belül a folyók és a kisebb vízfolyások mentén fekvő árterület nagysága 35 ezer km². Magyarországon 1995-2004 között periódusban az 1997, 2003, 2004 évek kivételével minden évben volt rövidebb-hosszabb ideig tartó árvíz és rendkívüli védekezés. Folyónk a Duna átlagosan 2-3, a Tisza pedig 1,5-2 évente lép ki medréből. Az árvízvédelmi fődvonalak (4220 km) közel felének kiépítettsége nem felel meg az elvárásoknak. Egykori árterületen található az ország megmivelhet területének egyharmada, a vasutak 32%-a, a közutak 15%-a és több mint 700 település, ahol 2,5 millió lakos él. Különösen a Tisza-völgyi árvizekkel egyidejűleg gyakran fordul el belvív is.

Elsősorban az ország folyóinak felső szakaszán fekvő vízgyűjtő területek földhasználatban bekövetkezett változások (pl. tarvágás), és a vízgyűjtő területek elhanyagolása következtében olyan mértékűvé váltak az áradások - különösen a Tisza és mellékfolyói mentén - hogy gazdasági megfontolásból nem célszerű az áradásokkal szemben a töltések további emelésével védekezni. A töltések megemelése helyett sokkal inkább a természeti adottságokhoz igazodó földhasználat elterjesztése és támogatása javasolható.

Belvív

Magyarország területének mintegy negyede olyan mély fekvésű sík terület, amelyről természetesen úton nem folyik le a víz. Az ország belvív által leginkább veszélyeztetett területei a Tisza-völgy, valamint a Duna-völgy mély fekvésű részei. A rendszeresen meglevő, közel 5 millió hektár szántóterületnek mintegy 10-15%-át időszakosan belvív borítja. Több év adatainak értékelése alapján éves átlagban mintegy 130 ezer hektár a 2-4 hónap hosszán belvívvel borított terület. Kiugróan magas volt a belvív terület nagysága 2000-ben, amikor is az év elején 343 ezer hektár volt a belvívvel elöntött terület nagysága. A 43,7 km² kiterjedésű síkvidéki vízgyűjtőn 46,7 ezer km hosszú csatornahálózatot alakítottak ki az 1990-es évekre, melyből jelenleg 8,5 ezer km a KÖVIZIG kezelésű csatorna hossza, 3,1 ezer km a földmivelésügyi hivatalok, 20,3 ezer km a víztársulatok kezelésében van. 2,1 ezer km az önkormányzatok kezelésében található, melyet kiegészít körülbelül 12,7 ezer km üzemi csatorna is. A csatornahálózathoz 235 db, összesen 259 millió m³ térfogatú állandó és ideiglenes belvív tározó kapcsolódik.

Aszály

Az elmúlt években a mérsékelt aszály el fordulásának valószínűsége minden évszakban jelentősen nőtt és emellett a tavaszi és téli időszakban a rendkívüli aszályok el fordulásának valószínűsége is nagyobb lett. A rendkívüli aszályok el fordulásának valószínűsége – foltanként eltérő mértékben – főként az alföldi térségekben nagy, a Dunántúlon csak mérsékelt aszályokra kell számítani. Szárazság minden második évben el fordulhat. A súlyos aszályok átlagos visszatérési ideje az Alföldön 10-20 év között van. A tenyészidőszak csapadékviszonyait figyelembe véve megállapítható, hogy a vegetációs vízigényeket az eső önmagában nem tudja kielégíteni. Az aszályosság index országos átlaga (PAI) évenként meglehetősen erősen ingadozást mutat. 1997 óta (3,6°C/100 mm) egyértelmű a növekedés, mely 2003-ra elérte a közepes mértékű aszály értékét (9,2°C/100 mm).

Vízminőség

Vizeink minőségét – igaz nem kizárólag – a mez gazdaságból származó nitrát-terhelés valamint az ammónia kibocsátás is veszélyezteti. A vizek nitrát terhelését tekintve megállapítható, hogy a talaj- és felszíni vizek nitrát tartalma az elmúlt tíz évben jelentős csökkenést mutat. Értéke 1992-1994 átlagához viszonyítva (2000-2002 átlagában) 22,5%-al csökkent. A vizek tápanyagegyensúlyát jelentősen befolyásoló nitrogén többlet – jelentős évi ingadozás mellett -20,0 kg/ha (2002-2004 átlaga).

A vizek pontosan szennyezettsége leginkább az állattartó területekhez kapcsolódóan fordul elő. A nitrogén összetevők kibocsátása elsősorban a marha-, sertés-, és baromfitenyésztő telepek által képződik, vagy a nem megfelelő trágyahasználatból adódik. Magyarországon a környezetvédelmi szempontok által különösen érintett nitrát-érzékeny terület 4337,5 ezer ha, ebből 2788,8 ezer ha mez gazdasági terület. A nitrát-érzékeny területen a gazdálkodó szervezetek és egyéni gazdálkodók száma 450,7 ezer. A KSH által végzett Általános Mezőgazdasági Összeírás (2000) adatai szerint az állatot tartók száma nitrát-érzékeny területen 320,7 ezer. Az uniós előírásoknak való megfelelés jelentős probléma az állattenyésztő szektor esetében, amelyek teljesítésének késedelme maga után vonja a megfelelő minőségű víz biztosításának időbeli csúszását is. A környezeti szempontból kritikus, nitrát-érzékeny területek nagysága Magyarországon 4337,5 ezer hektár, amelyből 2788,8 ezer hektár mez gazdasági terület. A vízkészletek védelmének szempontjából a sertés-, szarvasmarha- és baromfitartó telepek hígtrágya és szennyvízkibocsátása jelenti a legnagyobb problémát.

A Nitrát direktíva teljesítése

Magyarországon a nitrát-érzékeny területek 1779 települést foglalnak magukba a 27/2006. (II.7.) Korm. rendelet értelmében. Ez a rendelet rögzíti a „Helyes Mezőgazdasági Gyakorlat”-ot, melynek betartásával a gazdálkodók meg tudnak felelni a Nitrát Direktívában megfogalmazott követelményeknek. A vizek nitrát tartalma alapján megtörtént a **nitrát-érzékeny területek lehatárolása**, valamint elkészült az **akcióprogram is (2002-2012)**. Az akcióprogram 4 éves szakaszokra határolódik azzal, hogy a 4 évenkénti felülvizsgálata a gazdálkodók folyamatos adatszolgáltatása és a helyszíni ellenőrzések során nyert tapasztalatok alapján módosítható.

A nitrát-érzékeny területek kijelölése a települések adminisztratív határai mentén, a talajvizek figyelembe vételével történt érzékenységi kategóriák alapján. **A talajvizek mez gazdasági eredetű nitrát szennyezése** elsősorban az intenzív tartású, nagy létszámú állattartó telepekkel függ össze, ezek közül is főleg a hígtrágyás technológiával üzemelő telepek okozzák a legtöbb problémát. Az 1996-98. évi felmérés szerint az évente termelt hígtrágya mennyisége mintegy 11 millió m³, mely elhelyezéséhez mintegy 80 ezer ha mez gazdasági terület szükséges. Éves szinten a nitrát-érzékeny területeken mintegy 3,4 millió m³ istállótrágya képződik. A káros nitrát kibocsátás hazai viszonylatban részben az előbb említett állattartó telepek nem kielégítő trágyatárolási módjaiból, valamint a csatornázatlan települések, lakóövezetek, ingatlanok nem megfelelő szennyvíz elhelyezéséből egyaránt ered. Az I. intézkedéscsoport intézkedéseivel összhangban a hígtrágya-elhelyezéshez kötődő problémák hatékonyabban kezelhetők.

A Víz Keretirányelv teljesítése

A 2000/60/EK Víz Keretirányelvben (VKI) lefektetett elvárásoknak való megfelelés jelentős mértékben hozzájárul a víz-ellátási problémák megoldásához, valamint elősegíti az egyensúlyi vízmennyiség biztosítását. A vizek jó állapotának megőrzése érdekében környezetkímélő területhasználat kialakítása szükséges. A vízgyűjtő területek jelentős része, melyre vízgyűjtő gazdálkodási tervet kell készíteni, megegyezik a sérülékeny vízbázisok területeivel, vagy a nitrát-érzékeny területekkel, melyekre egyrészt külön kötelezően alkalmazandó előírások vonatkoznak, másrészt az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések támogatásai közt prioritást élveznek az ilyen érzékenységgel rendelkező területeken gazdálkodók. A VKI 2000-ben lépett hatályba és 2003-ban került a hazai jogalkotásban beépítésre Magyarországon. A vízgyűjtő területek valamint a védett területek és vízkészletek felbecsülésére és összeírására 2004-ben került sor. 2006-ban felállításra került a monitoring rendszer és társadalmi konzultáció kezdődött meg. 2007-ben a legfontosabb vízgazdálkodási problémák definiálásának kell megtörténnie, 2009-re pedig a vízgyűjtő gazdálkodási tervet tartalmazó vízgazdálkodási tervek befejezése szükséges. Az akciótervek végrehajtása 2012-ben kezdődhet meg. A fejlesztések Magyarország területén négy részvízgyűjtő (Duna, Tisza, Dráva és a Balaton vízgyűjtők) és annak 17 alegységét érintenek.

Magyarország közüzemi ivóvízellátásának hosszú távú biztosítása a kormány által 1997-ben indított **ivóvízbázis védelmi célprogram** keretében megtörténik. A célprogram feladata a már működés és a távlati hasznosításra kijelölt sérülékeny ivóvízbázisok utánpótlási területeinek meghatározása, a jogszabálynak megfelelő 20 napos, 6 hónapos, 5 éves és 50 éves elérési idejű védőterületek kijelölése, a szennyezési források és folyamatok feltárása, a vízbázisok komplex állapot-felmérése. A program befejezése 2009-re várható. Az összesen 700 sérülékeny ivóvízbázis védőterülete az ország egészének mintegy 8%-át fedi le. A vízvédelmi program a vízbázisok védőterületein - többek között - a környezetkímélő mezőgazdasági tevékenységre való átállás ösztönzésére szolgál.

1.2.3. Levegőt minőség

Magyarországon a mezőgazdasági tevékenység okozta **levegőszennyezés** megfelel az EU átlagnak. A megfelelő szintű környezetvédelmi intézkedésekkel (erdősítés, AKG, gyepesítés) a Kyotói Egyezményben rögzített, az éghajlatváltozás enyhítését szolgáló kötelezettségek teljesíthetők. A megújuló energiaforrások (biomassza) bővülése mellett a mezőgazdasági földterületek erdősítése döntő fontosságú a széndioxid-kibocsátás (CO₂), illetve a savasodást okozó gázok közül a nitrát-kibocsátás (NO₃) mérséklése szempontjából. A mezőgazdaság, a vadgazdálkodás és az erdőgazdálkodás által kibocsátott üvegházhatású gázok közül a széndioxid (CO₂) kibocsátott mennyisége 5502,2 ezer tonna, ami Magyarország teljes kibocsátásának 9,8%-a (2004-ben), míg ugyanez az adat a metán-kibocsátásra (CH₄) 331,1 ezer tonna (az összkibocsátás 52,5 százaléka). A savasodást okozó gázok tekintetében 2004-ben a mezőgazdaság 3.366,3 tonna kéndioxid (SO₂) (az összes kibocsátás 1,7%-a), 4.349,1 tonna nitrogénoxid (NO) (2,4%) és 96.251,5 tonna ammónia (NH₃) (98,62%) kibocsátásával járult hozzá az összkibocsátáshoz.

A múltban már eddig is jelentős erőfeszítéseket tettünk a **légszennyezés visszaszorítására**, mely célra a mezőgazdaság közvetlen környezetvédelmi beruházásainak több mint negyedét fordítottuk. 2000 óta a mezőgazdasági ágazat széndioxid- és metán-kibocsátása sorrendben 11,3%-kal, illetve 1,0%-kal csökkent, míg a savasodást okozó gázok közül a kéndioxid-

kibocsátás 37,6%-kal, a nitrogénoxidok kibocsátása 7,5%-kal csökkent, az ammónia esetében pedig 2,0%-ra tehető a kibocsátás mérséklődése. Az országos kezdeményezések elsősorban a feldolgozóipar, a közlekedés és az energiatermelés által okozott légszennyezés visszaszorítására összpontosítanak, ezért a mezőgazdaság csupán 3,6%-kal részesedik a levegőminőségének védelmére juttatott forrásokból. Ezért továbbra is célkitűzés a nem megfelelő szerves trágya és hígtrágya tárolásból és alkalmazásból származó ammónia, dinitrogén-oxid és metán-kibocsátások csökkentése, ami hatékonyan kezelhető az 1. tengelyhatálya alatt.

Az erdők jelentősen hozzájárulnak a levegőminőség javításához, elsősorban a por és kizsárolás részéhez. A települések, pontszerű és vonalas szennyezési források közelében található erdőknek köszönhetően számottevően csökkenthető a lakosságot érő szennyezés. Kívánatos a települések védelmét szolgáló erdőterületek, utak és ipari létesítményeket szegélyező erdősávok arányának növelése.

1.2.4. Klímaváltozás

Magyarországon a 2006-ban elkészült globális **éghajlatváltozás** hatásaival foglalkozó tanulmány megállapításai alapján az elmúlt harminc évben gyorsult a felmelegedés, nőtt a szélsőséges időjárási elemek előfordulásának gyakorisága, és csökkent az évi csapadékmennyiség. A globális felmelegedés hatásai jelentős mértékben függenek az időjárási viszonyoktól, valamint a földrajzi elhelyezkedéstől. A globális felmelegedéssel összhangban a csapadékmennyiség – különösen a nyári időszakban – jelentős mértékben csökken. Ez eredményezheti az aszályos időszakok gyakoribbá válását (60%-kal). A globális felmelegedés másik hatása a szélsőséges időjárási jelenségek növekvő előfordulása lehet, amely jellemzően szélsőséges mennyiségű csapadékban, valamint növekvő hőmérséklet-ingadozásban nyilvánul meg. A hazai speciális talajadottságok mellett a belvizek és aszályok gyakorisága növekedni fog. Az erdők a klímaváltozás elleni küzdelem mellett jelentős szerepet töltenek be az erózió és a defláció elleni védelemben, a vízgazdálkodás javításával a klímaváltozás hatásait is enyhítik.

Az üvegházhatást okozó gázok légköri kibocsátásának csökkentése és az abszorpciójuk növelése mellett elengedhetetlen a megváltozott időjárási és éghajlati körülményekhez való alkalmazkodás is. A megfelelő szintű környezeti intézkedések (erdősítés, AKG, gyepesítés) hiányában nehezen teljesíthető a **Kyotói Egyezményben** rögzített, az éghajlatváltozás enyhítését szolgáló kötelezettségek. A megújuló energiaforrások (biomassza) térnyerésén kívül a mezőgazdasági területek erdőszítése is létfontosságú a CO₂, SO₂, és különösen tekintettel az NO₃ **kibocsátás csökkentésében**. A jelenlegi szén-dioxid kibocsátás a Kyotói Egyezményben előírt mértéknél 24 százalékkal kevesebb, amely 25-28 millió tonna GWP¹⁴-t jelent évente.

A **megújuló energiatermelésben** hasznosíthatóak a mezőgazdasági és az erdőszeti melléktermékek is. A fűként mezőgazdasági eredetű anyagok (biomassza) tüzelőanyagként való felhasználása egyben a klímaváltozás elleni küzdelem részét is képezi. Az ilyen típusú fejlesztések összhangban vannak a biomassza energetikai hasznosításának uniós stratégiai célkitűzéseivel is (Biomass Action Plan, EU Strategy for Biofuels, 77/2001/EK Irányelv a

¹⁴ Global Warming Potential, Föld Felmelegítési Képesség

megújuló energiaforrásokból el állított villamos energia támogatásáról a bels piacon¹⁵; 30/2003/EK Irányelv a bio-üzemanyagok közlekedési célú felhasználásának támogatásáról¹⁶). Ez utóbbi irányelvvel összhangban a tagállamoknak 5,75%-ra kell növelniük a bio-üzemanyagok részesedését a közúti közlekedés energiafelhasználásán belül.

A **biomassza termelés** szempontjából Magyarország jó adottságokkal rendelkezik. Ez egyrészt hazánk kiváló mez gazdasági adottságainak, másrészt a több évszázados agrártermelési hagyományoknak köszönhet. Magyarország éves biomassa energiapotenciálja közel 60 petajoule. Magyarországon a **megújuló energiaforrások** az összes energiaigény mindössze 5,3%-át biztosítják 2005 évi adatok szerint. A környezetbiztonság növelése, fenntartható térségi rendszerek kialakítása egyre fokozottabb mértékben követeli meg a megújuló energiaforrások feltárását és alkalmazásának kiterjesztését. A környezetvédelem szempontjai az energiatakarékosság mellett a megújuló forrásokból származó energia arányának növelését követelik meg.

A **bio-üzemanyagok** növekv jelent sége eredményeképp a káros kibocsátás csökken, ami jelent s mértékben hozzájárul az éghajlatváltozás káros hatásainak csökkentéséhez. Jelenleg Magyarországon a bio-üzemanyagok részaránya csak körülbelül 0,4% az összes felhasznált üzemanyagon belül, ami egytizede a megfelel EU-s adatnak. A 2058/2006. (III.27.) Korm. határozatban meghatározott célok elérése érdekében összehangolt intézkedések és akciók végrehajtása szükséges. Az ország csak minimális feldolgozó-kapacitással rendelkezik a megújuló energiatermelés szempontjából. Az összes megtermelt biomassa mindössze 8-10%-a kerül energetikai felhasználásra. A biomasszára aktívan alapozó, decentralizált energiastruktúra kialakítása nagyban hozzájárulhat országunk jelenleg igen magas, 70% feletti energia importfügg ségének csökkentéséhez.

1.2.5. Az erd k szerepe

Az ország erd vel borított területeinek aránya, az erd sülttség (19,1%) az EU átlagához (34,2%) viszonyítva alacsony, azonban erdeink természeti állapotuk kedvez . Az erd területek – 1775 ezer ha – term helyi adottságai kiválóak, a lombos erd k aránya 86%. Az shonos fafajok aránya magas, 57%. A magyar erd k 21,0%-a természetvédelmi oltalom alatt áll, amely az EU átlagánál lényegesen magasabb érték. Hazánkban a védett területek 47%-a erd . A védett erd területeken belül 49 erd rezervátum 9731 ha magterületén áll fenn speciális védettség, ahol semmiféle erdészeti beavatkozás nem végezhet . A magán-erd gazdálkodás problémái (t ke- és eszközszegénység, elaprózott birtokszerkezet) miatt a magán-erd k környezeti állapota tartósan stagnál illetve kisebb területen (232 ezer ha) – ahol a gazdálkodói viszonyok rendezetlenek – az állapotromlás is megfigyelhet .

A fák egészségi állapota az utóbbi években romlott; csökkent az egészséges fák aránya és növekedett a károsodottaké, illetve az elpusztultaké. A lomblevel és a t level fák összességének állapotát levélvesztés alapján vizsgálva megállapítható, hogy 2003-ban 35,6%, tünetmentes, 41,9% gyengén, 17,1% közepesen, 2,8% pedig er sen károsodott, míg 2,6%-a elpusztult. A levélszínéz és aránya az elmúlt években nem mutatott kedvez tlen változást, s t 1990-hez viszonyítva pozitív változás figyelhet meg. Az Európai Erd -egészségügyi Megfigyel Hálózat (ICP Forests) 2002. évi adatai alapján, az összes fafajra vonatkoztatva a fák levélvesztés szempontjából 38%-ban tünetmentesnek min sülték, 41%-ban veszélyeztetettek, 21%-ban számottev en károsodottak. A magyarországi erd k az európai

¹⁵ OJ L 283, 27.10.2001

¹⁶ OJ L 123, 17.5.2003

országok között a közepesen károsodottak csoportjába tartoznak. A károsodást ökológiailag stabil elegyes erdők telepítésével, ápolásával és a meglévő – arra alkalmas termőhelyen álló – erdők természet-közeli erdő társulásokká való szerkezet-átalakításával kívánjuk csökkenteni.

Az erdőknek jelentős szerepük van az éghajlatváltozás elleni küzdelemben, a vízgazdálkodásban és az éghajlatváltozás következtében jelentkező aszályok és árvizek elleni védekezésben, az erózió és defláció hatásainak csökkentésében. Az erdők jelentősen hozzájárulnak a levegő minőségének javításához, mivel megtisztítják azt a szennyeződésektől és megkötik a szén-dioxidot. A káros kibocsátások közelében található erdők igen hasznosak lehetnek a településeket elérő szennyezettség csökkentésében.

Az erdő-környezetvédelmi programoknak eddig csak a hazai támogatási rendszerben volt előzménye, melyből jellemzően a nem szonoros fajú, vagy a leromlott szerkezetű erdőállományoknak a termőhelynek megfelelő, szonoros fajú, megfelelő szerkezetű erdővé történő átalakítását támogattuk.

1.2.6. Talajadottságok és földhasználat

Magyarország mezőgazdaságból eredő környezeti terhelése (talajok és vizek szennyezettsége) nem számottevő, amely a kijuttatott növényvédőszer és műtrágya alacsony mennyiségére vezethető vissza. A talajba juttatott műtrágya mennyisége 2005-ben 133 kg/ha volt átlagosan, mely az EU-átlagtól jelentősen elmarad. A mezőgazdasági területre kijuttatott műtrágyák hatóanyaga 2005-ben 67 kg/hektár. A szervestrágyázás mennyisége és aránya az elmúlt évtizedben jelentősen mérséklődött. Az állótrágyázott terület 1994-2005 között 21,5%-kal, a felhasznált szerves trágya mennyisége közel 25,5%-kal csökkent. A hazai növényvédőszer-felhasználás is kedvezőbb képet mutat az EU15 átlagához viszonyítva, az értékek jóval az átlag alatt maradtak. 2001-ben az egy hektárra jutó érték (1,1 kg) nem érte el az EU 15 (1998-ban mért) átlagának harmadát.

A szántóterületből a kipusztult növényállományú, ugar és a parlagon hagyott terület 2005-ben összesen 143 ezer ha (3,2%) volt. A parlagon hagyott és a felhagyandó területeken a kultúrállapot megőrzése környezetvédelmi és mezőgazdasági szempontból is szükséges, melyet a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot elírásai biztosítanak.

Az agrár-környezetvédelem területén a fő problémát napjainkra nem a túlzott műtrágyahasználatból eredő környezeti károsodás, hanem a talajnak a tápanyag-gazdálkodás hiányából eredő minőségromlása képezi. Az elsősorban a helytelen agrotechnika és a talajok szervesanyag-tartalmának csökkenése miatt jelentkező **talajtömörödés** mintegy 1,4 millió hektárnyi területet érint.

Magyarországon jelentős agrár-környezeti probléma a **szél- és a vízerózió**¹⁷. A talajpusztulásban szerepet játszó folyamatok közül legjelentősebb a vízerózió, amely a mezőgazdasági területek több mint harmadát (39,2%), összesen 2,297 millió hektárt veszélyeztet. A szélerózióval sújtott területek kiterjedése is jelentős, mintegy 1,4 millió hektár. A víz- és szélerózió következtében - becslések alapján - évente átlagosan mintegy 80-100 millió m³ talaj, ezáltal 1,5 millió tonna szerves anyag vesz el a mezőgazdaság számára. Az erózió elleni védekezést magas lejtésű területeken a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti

¹⁷ Ld. 4. Térkép

Állapot is el írja. A talajok alapvet jellemz i, fizikai félesége és a földhasználat együttes hatásának ered jeként a klasszikus széleróziós hatások leginkább a Kiskunság és a Nyírség térségére jellemz ek, de egyre inkább érzékelhet k - porviharok formájában - a leromlott állapotú csernozjom területeken is. A laza talajú alföldi térségekben lév 465 ezer hektár erd a defláció és az elsivatagosodás elleni védelemben játszik jelent s szerepet.

A **szikesedés** 946 ezer hektáron korlátozza a talajok termékenységét és term képességét. További 245 ezer hektáron fordul el szikesedés a mélyebb talajrétegekben. A szikesedés valószínűségét tovább növeli a belvíz jelenléte is. Magyarország talajainak 13%-a er sen, 42%-a közepesen, illetve gyengén savanyú kémhatású. A **talaj-savanyosodás** a talajok mintegy 50%-ánál mérszhiányt és termékenységsökkenést okozott. E káros folyamat feler sődése a szakszer tlen m trágyázásra, a légköri savas ülepedésre és a nem kell mérték talajjavításra (meszezés) vezethet vissza.

Eddig a Helyes Mez gazdasági és Környezeti Állapot (HMKÁ) [4/2004. (I. 13.) FVM rendelet 1. számú melléklet] lejt s területeken az erózióvédelmet, mez gazdasági területen hasznosítás szempontjából nem kívánatos növények megtelepedésének megelőzését, szántóterületen a m velésben tartást és a gyommentes állapot biztosítását írta el . Az ÚMVP intézkedései vonatkozásában a kölcsönös megfeleltetés a 1782/2003/EK rendelet 4. és 5. cikkében, valamint III. és IV. mellékletében foglalt követelmények teljesítését jelenti. Az 1698/2005/EK rendelet 51. § (3) bekezdése értelmében, amíg Magyarország az egységes területalapú támogatást (SAPS) alkalmazza, de legkés bb 2009-ig, a 1782/2003/EK rendelet 4. cikkében és III. mellékletében foglalt követelmények (köz- állat- növényegészségügy, környezet, állatok kíméletének el írásai) nem tartoznak a kölcsönös megfeleltetés követelményei közé. Az 5. cikkben és a IV. mellékletben említett jó mez gazdasági és ökológiai állapotra vonatkozó minimumkövetelmények alapján kialakított új HMKÁ el írások érintik az erózióvédelmet, a talaj, a talajszerkezet és a szervesanyag tartalom megóvását, javítását, valamint a gyepfelszín védelmét a túllegeltetés elkerülésének el írásával, és a mez gazdasági területek kultúrállapotban történ tartását a nem kívánt növények elszaporodásának megakadályozásával és a gyommentes állapot biztosításával. Az új el írásrendszer figyelembe veszi az érintett területek adottságait, sajátosságait (talaj- és éghajlati viszonyok, gazdálkodási rendszerek, földhasználat, vetésforgó, a gazdálkodási gyakorlat és a mez gazdasági üzemszerkezet).

Összefoglalásként elmondható, hogy a vidéki Magyarország környezeti helyzetének er ssége a biológiai sokféleség gazdagsága, a természetvédelmi területek jelent s kiterjedése, valamint a mez gazdaságból származó alacsony környezeti terhelés. A környezet állapotának gyengeségei között meg kell említeni a víz- és széleróziót, a talajtömörödést és szikesedést, valamint az állattartó telepek környezetében jelentkező nitrát terhelést. További gyengeségnek tekinthet , hogy a hazai energiafelhasználásban alacsony a megújuló energiaforrások részesedése.

Szükségletek

A kedvez környezeti állapot meg rzése és a környezeti terhelés alacsony szinten tartása érdekében a jelent s természeti értékkel bíró területek fokozott védelme, a szél- és vízerózió csökkentésére vonatkozó összehangolt lépések és a környezetbarát gazdálkodási módszerek elterjesztése kívánatos. A természet- és környezetkímél gazdálkodási módok alkalmazását is ösztönözni szükséges, mivel a gazdálkodók egy részénél még nem érvényesül a környezettudatos gazdálkodás. Az ország kedvez adottságainak kihasználásával a

környezettudatos tájgazdálkodás széles körben való elterjesztése (környezetkímél , környezetbarát módszerek alkalmazása) révén megvalósuló, gazdasági és környezeti szempontból egyaránt a terület agro-ökológiai adottságaihoz igazodó földhasználat mérsékli a termelés kockázatát, hozzájárul a természeti értékek fennmaradásához, a környezeti állapot javulásához, a biológiai és tájdiverzitás gazdagságának meg rzéséhez (pl.: agrár-környezetgazdálkodás, erd -környezetvédelem, valamint Natura 2000 támogatás). Ezért e módszerek fokozottabb ösztönzése továbbra is jelent s feladat. A versenyképes termelésre kevésbé alkalmas területeken, illetve térségekben alternatív lehet ség a természet védelmét szolgáló földhasznosítás.

A környezetkímél talajhasználatához a víz- és szélróziónak fokozottan kitett területeken szakszer talajm velésre, szervesanyag-gazdálkodásra, valamint a megfelel vetésszerkezet kialakítására kell törekedni. A defláció elleni hatékony védekezés el segíthet a helyes erd gazdálkodással, mely egyben a víz eróziós hatását is csökkenti. Az erd gazdálkodás fejlesztésével, az erd telepítéssel környezetkímél , kedvez vízgazdálkodási helyzet teremthet . Talajvéd /talajkímél agrotechnikai módszerekkel jelent s mértékben csökkenthet a káros folyamatok által okozott talajpusztulás.

A korábbi agrár-környezetgazdálkodási program m kódése alapján elmondható, hogy bár az alacsonyabb szint követelményeket támasztó agrár-környezetgazdálkodási célprogramok (például szántóföldi alapprogram) nem a leghatékonyabb eszközei a természeti értékek megóvásának, megfelel en el készítették a gazdálkodókat arra, hogy a jöv ben a magasabb szint és szigorúbb követelményeket megfogalmazó, magasabb környezeti teljesítményt eredményez intézkedések igénybevételéhez is kell en felkészültek legyenek. Ezért a közeljöv ben az ilyen, magasabb környezeti teljesítményt eredményez célprogramok felé történ elmozdulásra van szükség.

A természeti szempontokkal összehangolt erd sítés, és az erd k min ségének javítása szintén fontos célkit zés. Az erózió és defláció hatásainak mérséklése mellett a megfelel erd gazdálkodásnak a biodiverzitás meg rzése, a környezetvédelem és a talajok védelme terén is szerepe van. Új, a diverzifikáció szempontjából lehetséges fejlesztési területnek tekintjük az agrár-erdészeti rendszerek létrehozását. A környezettudatos, illetve term helyi adottságokhoz igazodó gazdálkodási módszerek elterjesztése – agrár-környezetvédelem, Natura 2000 – a meglév vidékfejlesztési támogatások folytatásával, illetve új támogatási jogcímek miel bbi ütemezett bevezetésével ösztönözhet .

A nitrát-érzékeny területek megóvásához, az ammónia-kibocsátás mérsékléséhez, valamint a vizek védelme érdekében szükséges a gazdálkodásban a m trágya/növényvéd szer kijuttatás további mérséklése, valamint az állattartó telepek korszer sítése. A vizek védelme és a meglév nitrát-szennyezés csökkentése érdekében a helyes mez gazdasági gyakorlat el írásainak betartása szükséges az érintett területeken.

Kiemelt hangsúlyt kell helyezni az integrált vízgazdálkodásra a megfelel vízmin ség biztosítása érdekében. A vizek Víz Keretirányelv (2000/60/EK irányelv) szerinti 2015-re tervezett jó állapotának eléréséhez a vízgy jt ön integrált vízgy jt -gazdálkodási tervekben meghatározott korlátozásokat kell alkalmazni. Az árvizek és belvizek el fordulásának veszélyét csökkentheti továbbá a földhasználat-váltás, a vizes él helyek kialakítása, és az erd sítés. A belvíz elleni egyik leghatásosabb módszer a helyes agrotechnika megválasztása, és a megfelel vetésszerkezet kialakítása.

A talajsavanyodás jelentős mértékben visszafordítható a környezetbarát tápanyag-gazdálkodás bevezetésével, a talaj szervesanyag-tartalmának növelésével, zöldtrágya használatával. A talajszikesedésnél a jelenlegi állapot romlását elkerülendő szigorú földhasználati (mélyszántás kerülése, speciális talajmunkák) és vízgazdálkodási (öntözés korlátozása/az öntöz víz megfelelő mennyiségének szigorú ellenőrzése, a talajvíz szintjének szabályozása) szabályok alkalmazása szükséges. A talajtömörödés megelőzése érdekében megfelelő agrotechnikát kell alkalmazni (periodikus mélymunka, talajlazítás). A mélyebb talajrétegek tömörödése ellen melioratív módszerek alkalmazása szükséges, melynek együtt kell járnia a szükséges vízrendezéssel.

A Kyotói Egyezményben Magyarország kötelezettséget vállalt arra, hogy a 2008-2012-es időszak végéig – az 1985-87-es éveket alapul véve – az üvegházhatású gázok káros kibocsátását 6 százalékkal csökkenti. Magyarország 2015-ig 15%-kal szándékozik csökkenteni az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását, amelyből a mezőgazdaságnak arányosan, kb. 10-12%-kal kell kivennie a részét.

A megújuló energiára vonatkozó nemzeti fejlesztési tervek alapján a zöld energia részesedésének el kell érnie a 3,6%-ot a teljes villamosáram-fogyasztáson belül 2010-ig. A bio-üzemanyagok tekintetében a cél az 5,75%-os részesedés elérése 2010-ig. A biomassza energetikai célú felhasználásának fokozásához első sorban a meglévő erdőkből kitermelt és eddig nem hasznosított biomassza, valamint a mezőgazdasági melléktermékek felhasználási arányának javítása, a rövid vágásérésű lágylé- és fás szárú energiaültetvények létesítése, további erdőtelepítések szükségesek.

1.3. Életminőség a vidéki térségekben, a vidéki társadalom szociális és gazdasági helyzete

A vidék főbb gazdasági és társadalmi jellemzői és szükségletei Magyarországon

A vidéki térségek meghatározása és lehatárolása Magyarországon

Az elmúlt másfél évtizedben végbement terület- és vidékfejlesztési politikai törekvések ellenére **Magyarország térségei és települései közötti fejlettségbeli különbségek, illetve a vidékies térségek lemaradása növekedett.** A korábbi terület- és vidékfejlesztési programokból nyert tapasztalatok alapján a Stratégiában a vidéki térségek meghatározása Magyarország településszerkezetének jellemzőinek figyelembe vételével történt.

A 3. és 4. tengely intézkedéseinek támogatásra jogosult területét (településeit) általánosságban a 100 fő/km² népsűrűséget meg nem haladó vagy 5000-nél kevesebb állandó lakossal rendelkező települések, illetve a 120 fő/km² népsűrűséget meg nem haladó vagy 10.000-nél kevesebb állandó lakossal rendelkező települések alkotják. A fenti körbe nem tartozó, támogatásra nem jogosult települések (városok, nagyvárosok) külterületei, ahol több, mint 200 fő vagy az összlakosság 2%-a él (a település állandó lakosságának arányában) szintén a támogatásra jogosultnak minősülnek. A budapesti agglomerációhoz tartozó települések zöme azonban – speciális helyzetükből adódóan – a vidéki térségek köréből ki van zárva¹⁸.

---

¹⁸ Ld. 5. sz. Térkép

A hazai kistérségek tipologizálása

A hazai kistérségek gazdasági aktivitásuk és/vagy gazdasági, társadalmi sajátosságaik, illetve a kistérségben meghatározó gazdasági tevékenység alapján kategorizálhatók. Ezek alapján a kistérségek négy kategóriája különböztethető meg:

- városias kistérség;
- agrár kistérség;
- turisztikai potenciállal rendelkező kistérség;
- ipari területek.

Az ország 168 kistérségéből 165 rendelkezik az EMVA támogatására jogosult területtel (településsel). Ezen kistérségeknek a térségükre jellemző adottságokra és problémákra, valamint a térségi/helyi szereplők együttes működésére alapozottan kell meghatározniuk a jövő fejlődési irányait. A célok hatékony megvalósításához a fejlesztések integrált tervezésére van szükség. A jelen idők szakban a vidékfejlesztési források felhasználási mechanizmusa (integráció hiánya) egymáshoz nem kapcsolódó fejlesztéseket, egyes térségekben kapacitástöbbleteket, egyensúlytalanságot (pl. a turisztika területén) eredményezett, illetve több helyen okozott problémát a forráslehiány, valamint a projekthiány és a megvalósítás során jelentkező hiányosságok¹⁹.

A hazai 28 leghátrányosabb helyzetű kistérség legjelentősebb problémája a kapacitás-hiány. Az említett kistérségek fejlődési potenciáljuk gyenge, növekvő munkanélküliség és a többi kistérségtől való egyre nagyobb mértékű leszakadás jellemzi őket.

A vidéki gazdaság szerkezete

A vidéki térségekben az **átlagos egy főre jutó jövedelem** a nemzeti átlag 71,45%, amely növekvő szakadékot jelez a vidéki és városi térségek között.

A vidéki területeken az egyéni vállalkozások dominálnak, arányuk az összes vállalkozás 66%-a, szemben az országos átlaggal, ami pedig 52%. A vállalkozások méretét tekintve a **mikrovállalkozások** aránya 74%, szemben az országos átlagot jelentő 70%-os szinttel. A primer és szekunder ágazatba tartozó vállalkozások aránya is magasabb a vidéki területeken: 11% , illetve 22%. Az országos átlag 4% illetve 18%. Ez azt jelenti, hogy a terciér szektor részesedése 67% a vidéki vállalkozásokban, amely jelentősen alacsonyabb, mint a 78%-os országos hányad (az adatok 2004-re vonatkoznak). Azonban a gazdasági szerkezet megváltozását vetíti el az, hogy a vidéki szálláshelyek száma növekedésnek indult, valamint a turisztikai programkínálat erősen bővült.

A vidéki vállalkozások innovációs képessége alacsony. Az új vállalkozások létrehozását nehezíti a **finanszírozás-, a szaktudás- és a vállalkozási készségek hiánya**. Mivel a gazdasági (pénzügyi, vállalkozásfejlesztési, logisztikai, információs) szolgáltatások a városokba koncentrálódnak, a periférikus, vagy alacsony népességű vidéki településeken ezek elérése lényegesen nehezebb. A vidéki térségekre általában a gyengébb jövedelemtermelői képességű tevékenységek, az alacsony gazdasági aktivitás, a kevésbé képzett, főként fizikai munkát végzők nagyobb aránya jellemző.

---

¹⁹ Ld. 6. sz. Térkép

Összhangban az általános trendekkel, a **mez gazdasági foglalkoztatottak átlagbére és a mez gazdasági vállalkozások átlag jövedelme a nemzetgazdasági átlag alatt marad. Ez az oka annak, hogy** az egyéni gazdálkodók viszonylag magas arányban (38,1%)²⁰ kiegészít jövedelemszerző tevékenységet is folytatnak az agráriumon belül, vagy más szektorokban. Mindez a részfoglalkozású gazdálkodók számának a növekedését eredményezi.

Munkalehetőség a vidéki területeken

A mez gazdaságban foglalkoztatottak nemzetgazdaságban betöltött szerepének csökkenése rendkívül kedvezőtlenül érintette a vidéki térségeket. 2005-re a **mez gazdaság részesedése az összfoglalkoztatásból 5%-ra csökkent.**

A vidékies térségekben a munkanélküliek aránya **az aktív korú lakosság (15-59 év) körében lényegesen magasabb** (9,2%, 2005) az országos átlagnál (6,3%, 2005) és a 2000-es 8,04%-hoz képes gyorsabb növekedést mutat, mint országosan. A foglalkoztatottak aránya a vidéki térségekben 49,9% szemben az országos 56,8%-kal. A vidéki térségekben a regisztrált munkanélküliek csaknem fele, 48,76% tartós munkanélküli. A szűkös helyi foglalkoztatási lehetőségek következtében a falvakban a foglalkoztatottak mindössze 39%-a talál helyben munkát, míg 61%-a naponta ingázik. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a munkanélküliek aránya a vidéki térségekben a nemzeti körében nagyobb.

Természeti és kulturális örökség és hagyományok

A vidéki térségek jelentős része gazdag természeti, kulturális értékekben, hagyományokban. A természeti területek és értékek részben közösségi, részben nemzeti védelmet élveznek, ez utóbbiak közül 194 országos jelentőségű értéket a nemzeti parkok, 1273 helyi védettségű értéket pedig az önkormányzatok kezelnek. Az országos emléki kataszter adatai alapján a különböző kategóriájú emlékek 56%-a (5815 db) található vidéki térségekben, ugyanakkor a veszélyeztetett emlékek 83%-a (2377 db) szintén vidéki térségekben található. A kulturális örökség, mint helyi erőforrás, a táji és térségi egyediség hordozója, ezért fontos szerepet játszik a fejlesztési irányok meghatározásában. A helyi sajátosságokra épülő helyi kezdeményezések nemcsak a természeti és kulturális értékek megőrzéséhez járulnak hozzá, de növelik az életminőséget, továbbá a gazdasági jelentőségű **turisztikai potenciált** is.

Alacsony iskolázottsági és képzettségi szint

Az iskolai végzettség alapján a képzettségi szint a vidéki térségekben jóval kedvezőtlenebb, mint az országos átlag. A községekben a 8 osztályt vagy azt sem végzett, 7 évesnél idősebb lakosok aránya (24 és 19%) meghaladja az országos átlagot (19 és 15%). A községek 7 évesnél idősebb lakosságának 43%-a tehát semmilyen képesítéssel nem rendelkezik. A középiskolai végzettség mutatóiban nincs eltérés (51%), a községekben azonban több az érettségivel nem rendelkező, szakmunkás képesítés nélküli ember. A felsőfokú végzettségűek aránya (5%) a községekben fele az országos (12%), és harmada a városi átlagnak (15%), ami azt mutatja, hogy a szakképzett munkaerő megfelelő munkalehetőségek hiányában elvándorol a falvakból.

Korlátozott az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés

---

²⁰ Eurostat, (2003)

A vidéki lakosság jelentős hányada számára - különösen a kistelepüléseken - nem, vagy nem kell mértékben érhető el az alapvető szolgáltatások. Félként a rekreációs és kulturális szolgáltatások hiányoznak a vidéki térségekben, részben ez magyarázza a fiatalabb generáció elvándorlását.

A nők helyzete a vidéki térségekben

A vidéki térségekben élőknek, a városi környezetben élőkhez képest több problémával szembesülnek, amelyek 3 fő kérdés köré csoportosíthatók:

- A munkalehetőség hiánya kedvezőtlenebbül érinti a nőket, mint a férfiakat;
- Nehézséget okoz a közeli városok megközelítése az infrastrukturális hiányok miatt;
- Hiányoznak az alapvető szolgáltatások a vidéki településeken.

A fent említett tények eredményeként az aktív korú (15-64) nőkön belül a foglalkoztatottak aránya nagyon alacsony (51% 2001-ben).

A roma lakosság helyzete a vidéki térségekben

Egyes vidéki térségekben a **roma lakosság helyzete már-már kritikus**. Többségüknek rendszertelen és bizonytalan a foglalkoztatása, iskolázottságuk rendkívül alacsony. A roma lakosság aránya a vidéki térségekben 3,2% volt, szemben az országos 2%-os átlaggal (2001. évi népszámlálás). A roma lakosság több mint fele vidéki településeken él, a legtöbbször szegregált körzetekben²¹.

A romák foglalkoztatási lehetőségei korlátozottak: átlagosan a roma lakosság 21,4%-a állt alkalmazásban (a férfiak esetében a foglalkoztatottsági ráta 28%, míg nők esetében 15,1%) 2003-ban. A roma lakosság képzettségi szintje szintén jóval az országos átlag alatt van: mindössze 18%-uk rendelkezik érettségivel (szemben az 59%-os országos átlaggal).

A tanyák helyzete és problémái

A tanya, mint sajátos, szórt településtípus különösen az Alföldön jellemző. A tanyán élők összalakosság hazánkban körülbelül 200 ezer fő. A **tanyák helyzete és problémái** a tanyák sajátos vonásai, differenciált gazdasági és társadalmi helyzete miatt speciális megközelítést igényelnek. A tanyavilág számára a legjelentősebb veszély az elvándorlás. E probléma megoldására komplex intézkedések megvalósítása szükséges, melyek magukba foglalják a mezőgazdaság és az infrastruktúra fejlesztését, a természet védelmét, a gazdasági diverzifikációt és az alapvető szolgáltatások kiépítésének és biztosításának támogatását.

A LEADER megközelítés

A **LEADER Program a helyi közösségek megerősítését tűzi ki célul**. A vidéki térségek számára kiemelten fontos a helyi sajátosságokra és belső erőforrásokra épülő, helyi partnerségen nyugvó, innovatív megoldások feltárása és megvalósítása, melyek hozzájárulnak a helyi közösségek megerősítéséhez.

Több éves előkészítés eredményeként egyre több helyi együttműködési kezdeményezés alakult ki Magyarországon, amely a helyi közösségek fokozódó aktivitását jelzi. Ezt bizonyítja a 186

---

²¹ Ld. 7. Térkép

db LEADER+ Programba jelentkez pályázó és ebb l a résztvev helyi akciócsoportok magas száma. 2004-2006-ban 70 helyi akciócsoport valósította meg helyi fejlesztési stratégiáját, amely mintegy 1,5 millió embert érintett²². A LEADER+ tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyi fejlesztési stratégiák megtervezésére, a projektek generálására és kidolgozására, az animációra és a helyi fejlesztési stratégiák megvalósítására egyaránt kiterjed **kapacitásb vítésre és képzésre** van szükség.

A **vidéki területeken alacsony a PPP²³ programok száma**, ami korlátozza az együttm ködésb l adódó szinergiák kiaknázásának lehet ségét.. Bár számos fejlesztési stratégia készült kistérségi szinten ezek összehangolására nem került sor, és az elkészült stratégiák megvalósításához sem kapcsolódott kapacitásb vítés.

A Helyi Akciócsoportok (HACS) jelenlegi struktúráját er síteni szükséges az akciócsoportok által lefedett lakosság és terület növelésével. Ezért a LEADER tengely megvalósításának céljai között szerepel a HACS-ok meger sítése, valamint a csoportok ösztönzése az (újja)szervez désre, újabb területek és nagyobb lakosságszám bevonására.

A LEADER+ tapasztalatai szükségessé teszik a LEADER Program struktúrájának újragondolását. Egyrészt szükség van a HACS-ok további képzésére és kapacitásfejlesztésére, másrészt szerkezetük és bels mechanizmusaik átformálására a jó irányítás helyi gyakorlatának megszilárdítása érdekében.

A helyi szerepl k – vállalkozók, civil szervezetek, helyi önkormányzatok – bevonása a kistérségi vidékfejlesztési stratégiák kidolgozásába igen korlátozott. Az információs csatornák és képzett személyek hiánya akadályozza a kistérségi szint információáramlást, amely gátja a fejlesztési tervek és projektek sikeres megvalósításának.

A vidékfejlesztési stratégiák hiánya, valamint a projektek el készítéséhez és kidolgozásához szükséges kapacitás hiánya az ország legtöbb kistérségére jellemz . Mindez, valamint a kiválasztott és megvalósult projektek közötti kapcsolatok és szinergia hiánya össze nem hangolt fejlesztésekhez, esetenként párhuzamos kapacitások kialakulásához vezetett.

Összefoglalásként elmondható, hogy a vidéki térségek **er sségei** között szerepel a gazdag kulturális és természeti örökség és a diverzifikáció terén meglév tapasztalatok – fként a vidéki turizmus területén. A helyi közösségek legf bb er ssége az egyre növekv fontosságú helyi partnerség és helyi kezdeményezések.

A vidéki társadalom és gazdaság **gyengeségei** magukban foglalják a szakképzettség és az iskolai végzettség alacsony szintjét, a vidéki vállalkozások alacsony számát és jövedelemtermel képességét, a munkahelyek hiányát és a lakosság alapvet szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférését. További nehézségek állnak a vidéki területek el tt, mint például a vidéki n k problémái és a szociális hátránnyal küzd csoportok (roma lakosság) valamint a tanyákon él emberek speciális helyzete. A helyi közösségek kapacitás-épít és integrált fejlesztési stratégiák végrehajtását el segít képessége szintén fejlesztésre szorul.

---

²² Forrás: MVH, 2005; Ld. 8. térkép

²³ a PPP (Public Private Partnership) ebben az összefüggésben a vidéki szerepvállalók partnerségét jelenti: vállalkozók, civil szervezetek és önkormányzatok

Szükségletek

A korábban említett okok alapján a vidéki térségek legfontosabb szükségletei a vidéki mikrovállalkozások fejlesztése és a diverzifikáció ösztönzése a munkahelyteremtés érdekében; a képességek és a képzettség fejlesztése; a szolgáltatásokhoz való színvonalasabb hozzáférés biztosítása. A tanyavilág, valamint a vidéki n k és roma lakosság szükségleteit speciális programokon keresztül kell biztosítani.

Az alacsony foglalkoztatás, gazdasági és vállalkozói aktivitás, illetve jövedelmi viszonyok javítása a nagyobb számú és versenyképesebb vállalkozást, a magasabb foglalkoztatást és a jobb jövedelmez séget eredményez, mely gazdasági szerkezetváltással érhet el. Ezen célok eléréséhez a vállalkozások létrehozásának ösztönzésére, a mikrovállalkozások helyzetének javítására és a mez gazdasági termelésb l kivezet , gazdasági diverzifikációra, tevékenység b vítésre irányuló fejlesztésekre van szükség.

A vidéki területek munkaer helyzete a környezeti és kulturális értékek turisztikai hasznosítása révén javítható. Mindehhez a helyi sajátosságokra épül , magas színvonalú turisztikai szolgáltatások megteremtésére van szükség, valamint olyan helyi termékekre, amelyek megfelel módon reprezentálják a vidéki életformát és vidéki kultúrát.

A társadalmi t ke javításához elengedhetetlen a humán infrastruktúra színvonalának és hozzáférhet ségének javítása a vidéki térségekben. Ehhez a hazai és az uniós társfinanszírozású programok és támogatások összehangolt és célzott felhasználása szükséges. A vidék humán potenciáljának javításához a képz és készségfejleszt programok és tanácsadó szolgáltatások támogatása járulhat hozzá. A humán feltételek javítása különösen fontos a szegregálódó térségekben, a hiányzó képzettség megszerzésének támogatásával, iskolarendszeren kívüli feln ttoktatás keretében.

A természeti és kulturális örökség, kiemelten a hagyományok, valamint az épített örökség meg rzése és programszer fejlesztése mind az életmin ség javításának, mind a gazdaság diverzifikációjának alapját képezheti. Ezen bels er források kihasználásának feltétele a településkép, az épített környezet min ségének javítása, a helyi önszervez désnek, valamint a gazdaság és a helyi lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások egy részének teret adó közösségi terek kialakítása, fejlesztése. Másfel l szükséges az értékek további feltárása, tudatosítása, ezáltal a helyi közösség identitásának er sítése.

A helyi együttm ködések fejlesztése a fokozott animációs tevékenységen, készségfejlesztésen, illetve a stratégiai és projekt tervezési és végrehajtási ismeretek fejlesztésén keresztül érhet el. Szükség van az információáramlásra, a hálózatépítés kistérségi szint meger sítésére a humán kapacitás, valamint az ehhez szükséges infrastruktúra-fejlesztés által (Helyi Vidékfejlesztési Iroda). Kapacitásb vítésre van szükség a helyi kistérségi vidékfejlesztési stratégiák kidolgozására és megvalósítására.

A helyzetelemzés legfontosabb megállapításai

1. **A magyar agrárgazdaság versenyképes ágazattá válhat** a strukturális problémák leküzdésével, és az innovációs és marketingszemlélet meger sítésével és elterjesztésével.

2. A mez gazdaság által okozott **környezeti terhelés** európai összevetésben **alacsony**. Ennek az állapotnak a tartós meg rzésére és a termel nek a fenntartható gazdálkodás elveit szem el tt tartó gazdálkodási tevékenységére, és az ezzel összefügg gazdálkodói tudatosság növelésére kell felhasználni a forrásokat.
3. A vidéki társadalom el tt álló kihívások a vidéki területeken történ **munkahelyteremtés és meg rzés, valamint a vállalkozások ösztönzése révén oldhatók meg**. Az életmin ség az alapszolgáltatások jobb elérhet ségének biztosítása, a települések megújítása és a kulturális örökség védelme által javítható.

II. Általános stratégia, a közösségi fejlesztési irányok átvétele és a nemzeti fejlesztési irányok meghatározása

A Stratégia átfogó célja, hogy a nemzeti sajátosságokra alapozva hozzájáruljon a vidéki térségek fenntartható fejlődéséhez az európai vidékfejlesztési politika keretei között.

A jelen programozási időszak stratégiai céljai, részben a korábbi célok folytatásaként, az 1698/2005/EK rendelet 9. cikkének megfelelően Tanács által elfogadott, vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokkal, konkrétan annak 3. fejezetében kifejtett vidékfejlesztési irányokkal összhangban kerültek kialakításra.

Az említett iránymutatás szerint az EU vidékfejlesztési prioritásai:

- A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása;
- A környezet és a vidék állapotának javítása;
- A vidéki térségek életminőségének javítása és a diverzifikáció ösztönzése;
- A helyi kapacitás kiépítése a foglalkoztatottság és a diverzifikáció érdekében.

Magyarország agrár-vidékfejlesztési stratégiájának megvalósítása egy hosszabb időtávú folyamat része, melynek lényeges sarokpontjai, fejlesztési irányai ezen évtized elején kerültek meghatározásra. A **SAPARD Terv** általános stratégiája három fejlesztési irányra épült, hangsúlyozva a mezőgazdaság és feldolgozóipar versenyképességének növelését, valamint a vidéki lakosság életminőségének javítását. 2004 és 2006 között az **Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program, valamint a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv tovább folytatta a SAPARD célkitűzéseit és fejlesztési irányait**. Ezen programok kiegészítették a megelőző időszakban tisztán nemzeti forrásból finanszírozott fejlesztési politikát. E két programban a fő beavatkozási területek között szerepelt a versenyképes üzemszerkezet kialakítása; a minőségi élelmiszer-elállítás és az élelmiszerbiztonság feltételeinek megteremtése, a mezőgazdasági és vidéki foglalkoztatottság előmozdítása; a korszerű földhasználati szerkezet kialakítása; szaktanácsadási szolgáltatások nyújtása és az információáramlás elősegítése; a minőségi állattartás támogatása; az erdőtelepítés és az erdőmegújítás támogatása. A fent említett programok célrendszere, struktúrája és eredményei képezik a Stratégia fejlesztési prioritásainak alapját.

A Stratégia hozzájárul a mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és erdőgazdálkodás versenyképességének növeléséhez, figyelembe véve a fenntartható fejlődés alapelveit, valamint a természeti értékek és a biodiverzitás megőrzését. A Stratégia a vidék életminőségének emelésére törekszik, a vállalkozói készség megerősítése és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása által. A helyi kezdeményezések kulcsfontosságú szerepet játszanak a helyi közösségek ösztönzésében és a Stratégia megvalósításában.

A Stratégiában **15 fő intézkedés került meghatározásra**.

A fő intézkedések:

- a Stratégia főbb fejlesztési területeiként értelmezhetők;
- tükrözik a Stratégiai választásokat, melyek kiemelt figyelmet kapnak;
- magukban foglalják a stratégiai célok elérésére irányuló eszközöket;
- integrálják az egyes intézkedéseket a szinergiák kiaknázása érdekében;
- biztosítják a maximális hozzáadott érték létrehozását;

- összehangoltan jelenítik meg a Közösségi Stratégiai Iránymutatásokat, a nemzeti és közösségi prioritásokat.

Az "A mez gazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása" Közösségi Stratégiai Iránymutatással összhangban az 1. tengely átfogó célkit zése a következ f intézkedések révén valósul meg:

1. Az információk és tudás elterjesztésének támogatása;
2. A kor-szerkezetváltás támogatása;
3. Gazdasági és termelési szerkezetváltás;
4. Befektetés a min ségi termék-el állításba (élelmiszeripar);
5. Infrastrukturális támogatások.

Az európai és ezzel együtt a magyar fogyasztók igénye egyre n a jó min ség és magas hozzáadott érték termékek iránt. A mez gazdasági, erdészeti és élelmiszer-feldolgozó ágazatban megvan a lehet ség a jobb min ség termékek el állítására. E törekvéseket segítik el a f intézkedések. A Közösségi Stratégiai Iránymutatás 1. irányelve által kit zött cél egy er s és dinamikus európai élelmiszeripari ágazat kialakítása. E cél teljesüléséhez a magyar stratégia hozzájárul f intézkedéseivel. Az információterjesztés, a gazdasági és termelési szerkezetváltás, valamint a min ségi termék-el állítás támogatása segíti a fejl déshez elengedhetetlen korszer sítési folyamatokat. Mindezt er sítik a humánt ke-befektetést célzó intézkedések.

"A környezet és vidék állapotának javítása" Közösségi Stratégiai Iránymutatással összhangban a 2. tengely átfogó célkit zése a következ f intézkedések révén valósul meg:

6. Agrár-környezetgazdálkodási, Natura 2000 és erd -környezetgazdálkodási támogatás;
7. A Kedvez tlen Adottságú Területek és a hagyományos mez gazdasági táj meg rzése;
8. Beruházási támogatás a környezeti el írások betartása és a vízgazdálkodás érdekében;
9. Az erd telepítés és -gazdálkodás támogatása;
10. A jó min ség és egyenletes mennyiség víz biztosítása;
11. A talajok védelmének meger sítése;
12. Az állatjóléti kifizetések biztosítása.

A Magyarország által kijelölt f intézkedések a Közösségi Stratégiai Iránymutatás 2. irányelvét, valamint három EU-szint prioritási területet integrálnak: biológiai sokféleség és a jelent s természeti értéket képvisel gazdálkodási és erd gazdálkodási rendszerek és a hagyományos mez gazdasági vidékek megóvása, valamint víz és éghajlatváltozás. A 2. tengely f intézkedései hozzájárulnak a Natura 2000 hálózat megvalósításához, valamint a Víz Keretirányelv célkit zéseinek teljesüléséhez.

A Stratégiában a göteborgi célkit zések megvalósulását segítik el a környezeti tudatosság emelésére irányuló stratégiai er feszítések, amelyek biztosítják a mez gazdaságban és erdészetben a környezet védelmét, a biodiverzitás és vidéki táji értékek, valamint a természeti és kulturális örökség megóvását.

A beruházások és technológiai korszer sítés terén a fenntarthatósági kritériumok minden esetben teljesülnek. A mez gazdaságban a technológiai korszer sítés hozzájárul az alacsonyabb környezeti terheléshez és a környezetkímél m velési módszerek és eljárások alkalmazásának elterjesztéséhez.

A Stratégia a Göteborgban megfogalmazott alapelvek és célkit zések megvalósítását a **környezetbarát gazdálkodási módszerek** alkalmazásával is szolgálja. 2007-2013 között elmozdulás következik be a **magasabb természeti értékek védelmének** irányába, mely az **éghajlatváltozás elleni küzdelemhez** történ jelent sebb hozzájárulást is jelent. A megújuló energia növekv használata szintén kedvez hatást gyakorol az energiahatékonyság növelésére, a környezeti terheléscsökkentésre és a globális felmelegedés elleni küzdelemre.

A Kyotói Jegyz könyv aláírásával vállalt kötelezettségeket hazánk már teljesítette és ez a kedvez állapot 2010-ig fennmarad. Magyarország vállalta a szén-dioxid kibocsátás csökkentését 6%-kal a '80-as évek közepén mért értékhez képest. A jelen kibocsátási tendenciákra alapozva levonható az a következtetés, hogy a vállalt kötelezettség speciális intézkedések bevezetése nélkül is tartható. A kyotói célokkal és az uniós el írásokkal összhangban növelhet a megújuló energiaforrások használata. A megújuló energia mindössze 3,5%-át adja a magyar energiafelhasználásnak, amelynek a megduplázása a cél 2010-re.

Az állatjóléti intézkedéseknek a versenyképesség növelésére tett jótékony hatásait kívánja Magyarország kihasználni azzal, hogy a moduláció, illetve az Európai Gazdaságélénkít Csomag által biztosított többletforrásokat a „tejágazat szerkezetátalakítása” prioritáson belül állatjóléti kifizetésekre kívánja fordítani.

“A vidéki térségek életmin ségének javítása és a diverzifikáció ösztönzése” Községi Stratégiai Iránymutatással összhangban a 3. tengely átfogó célkit zése három f intézkedés révén valósul meg:

13. A diverzifikáció, mikro-vállalkozások és turizmus támogatása;
14. Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és a természeti és kulturális örökség meg rzése (falumegújítás);
15. A helyi kapacitásépítés támogatása.

E három f intézkedés és a köréjük csoportosuló intézkedések különös figyelmet fordítanak a kapacitásépítésre, szakismeretszerzésre és a helyi stratégia fejlesztésének megszervezésére. Mindezzel hozzájárulnak a foglalkoztatási lehet ségek és a növekedési feltételek megteremtését célzó uniós prioritás teljesüléséhez.

Azon gazdálkodók, melyek a környezetbarát és környezettudatos gazdálkodás elveit figyelembe véve folytatják a gazdálkodást, az 1. és 3. tengely intézkedéseinek végrehajtása során el nyben részesülnek majd. A képzés, a tájékoztatás és a vállalkozói szellem el mozdítása során figyelembe kell venni a n k, a fiatalok és az id sebb dolgozók különleges igényeit.

A **4. tengely f célkit zése**, amely megegyezik “A helyi kapacitás kiépítése a foglalkoztatottság és a diverzifikáció érdekében” Stratégiai Iránymutatással, mind a négy tengely esetében a **LEADER megközelítés alkalmazásával** valósul meg. A 3. tengely célkit zései jelennek meg a legnagyobb hangsúllyal a LEADER programban, de ösztönözni kell a helyi akciócsoportokat az 1. és 2. tengely célkit zései irányába történ orientálódásra is. A 4. tengely keretében megvalósuló intézkedések fontos szerepet játszanak az irányítás javítását célzó horizontális prioritás megvalósításában, valamint a vidék endogén fejlődési potenciáljának mozgósításában is.

Horizontális szempontok

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv a Közösségi Stratégiai Iránymutatásokkal összhangban **kiemelked figyelmet fordít a horizontális politikák, a fenntarthatóság, az esélyegyenlőség, és a területi és társadalmi kohézió elveinek érvényesítésére.** Ezeket az elveket a Stratégia tervezésekor, a programkészítés, a megvalósítás, az értékelés és az ellenőrzés folyamán egyaránt figyelembe kell venni. A program a horizontális célokat és az érvényesítendő elveket az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel összhangban, az uniós irányelveknek, a hazai jogszabályoknak, és a korábbi gyakorlatnak megfelelően biztosítja.

A lisszaboni célkitűzésekkel fennálló koherencia

A Stratégiai Terv hozzájárul a Lisszaboni Stratégia célkitűzéseéhez és a göteborgi Európa Tanács határozataiban foglaltak megvalósításához, mivel **a Stratégia fő célkitűzései a lisszaboni céloknak megfelelően kerültek meghatározásra.**

A **Lisszaboni Stratégia**, amely hosszú távon célul tűzi ki a versenyképesség növelését és a munkahelyteremtést, **a Stratégiának azokban a célkitűzésekben tükröződik, amelyek a versenyképesség növelését, az innováció ösztönzését, a technológia és a humán erőforrás területén történő befektetések elősegítését állítják középpontba.** A mezőgazdaságban az innováció és a modernizáció, emellett a vidéki területek gazdaságának diverzifikációja szervesen hozzájárul a vidéki térségek versenyképességének növeléséhez. A vidéki térségekre jellemző strukturális feszültségek és a területi különbségek ez által csökkenthetők.

A Stratégia megoldást kínál a technológiai fejlődés eredményeként a mezőgazdaságból kiáramló munkavállalók foglalkoztatása kapcsán felmerülő problémára a vállalkozások fejlesztése és a munkahelyteremtés ösztönzése segítségével. Mindemellett a szolgáltató szektor megerősítése és a képzési rendszernek a vidéki térségek igényeihez történő hozzáigazítása együttesen járulnak hozzá az agrárium munkaerő-kibocsátása következtében elálló helyzet kezeléséhez, és áttételesen egy kedvezőbb vidéki vállalkozói környezet kialakulásához.

A Lisszaboni Stratégia magyarországi végrehajtását szolgáló intézkedések megalapozására hazánk megfogalmazta a növekedést és a foglalkoztatást segítő Nemzeti Akcióprogramot (Integrált Iránymutatások a Növekedésért és Foglalkoztatásért 2005-2008). E 2005-ben elfogadott dokumentum módot adott arra, hogy a 2007-től esedékes források hatékony felhasználásának érdekében jelentős előkészületi lépések történjenek.

A Nemzeti Akcióprogram az alábbi prioritások érvényesítését célozza:

1. Tudás és innováció, a versenyképesség bázisának szélesítése,
2. A vállalkozói környezet javítása és a verseny élénkítése,
3. A munkaerő-piaci részvétel növelése és a szociális védelmi rendszerek modernizálása,
4. A munkavállalók és a vállalkozások alkalmazkodóképességének javítása,
5. Hatékonyabb humán erőforrás-fejlesztés jobb minőségű oktatás és képzés révén.

E prioritások alapján a Stratégiának a Nemzeti Akciótervvel való kapcsolata két fő pilléren nyugszik. Elsőként, a Stratégia – összhangban a Nemzeti Akciótervvel – a versenyképesség és a gazdasági fejlődés növelését hangsúlyozza. Másodsorban egységes megközelítést alkalmaz a munkanélküliség kezelésére, amely a Stratégiában visszatükröződik a mikro-vállalkozások fejlesztése terén, a diverzifikáció széleskörű alkalmazásában, valamint a képzések és tanácsadó szolgáltatások támogatásában is. E két dokumentum összhangja megfelelő orientációt jelent hazánk számára, hogy a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás növelése egymást erősítő célként valósulhasson meg.

III. Stratégia az egyes tengelyek mentén

3.1. A mez gazdaság és az erdészet versenyképességének javítása a szerkezetátalakítás, a fejlesztés és az innováció támogatásával

Általános leírás

A helyzetelemzés megállapításai alapján kijelenthet , hogy hazánkban a legfontosabb feladat a mez gazdasági ágazat versenyképességének a növelése és szerkezetátalakításának ösztönzése a kedvez környezeti adottságok és az alacsony környezeti terhelés fenntartásával.

Az 1. tengelyhez tartozó f intézkedések és a hozzájuk tartozó intézkedések hozzájárulnak a mez gazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javításához az agrárium fenntartható fejlődéséhez. Ösztönzik a gazdálkodókat arra, hogy igazodjanak a piaci tendenciákhoz és a fogyasztók igényeihez. A mez gazdaságban megvalósuló innováció hozzá kell, hogy járuljon a vidéki térségekben a foglalkoztatási helyzet javulásához. Az esélyegyenlőség megteremtése érdekében különösen fontos ez azon vidéki térségekben, ahol a társadalmi-gazdasági hátrányok fokozottan érvényesülnek a hátrányos helyzet társadalmi rétegek és csoportok (n k, megváltozott munkaképesség emberek és a roma lakosság) viszonylatában.

Egy hosszabb távon fenntartható mez gazdasági struktúra érdekében a földhasználat módszereinek és a termelési szerkezetnek a megváltozása lendületet adhat a szerkezetátalakításnak.

Kiemelt prioritást kapnak a szerkezetátalakítást, az innovációt, a min ségi termékek el állítását és a képzést, oktatást el segít intézkedések. A közösségi és nemzeti fejlesztési irányok, valamint a lisszaboni és göteborgi célok megvalósulását szolgálja, hogy a mez gazdaságban, az erd gazdálkodásban, az élelmiszer-feldolgozásban a hatékonyság és a min ség kerül el térbe. Az ismeretszerzést szolgáló intézkedések el segítik az innovatív eljárások megismerését és elterjesztését, ezáltal ösztönzik a hatékonyság növelését, a min ségi termékek el állítását.

A technológiai korszer sítéshez kapcsolódó f intézkedések hatékony megvalósítását közvetlenül és közvetve el segítik a humán kapacitásb vítést támogató f intézkedések.

Az 1. tengely általános célkit zéséhez hat Közösségi Prioritás kapcsolódik, amelyek a Stratégia viszonyítási pontjait jelölik ki.

1. Tudástranszfer;
2. Befektetés a humán t kébe;
3. Min ség az élelmiszerlánc mentén;
4. Modernizáció;
5. Innováció;
6. Befektetés a fizikai t kébe

Az átfogó nemzeti prioritás a Közösségi Stratégiai Iránymutatásokkal és az általános célkit zéssel összhangban a következők :

- **A szántóföldi növénytermelés mellett az állattartás és a feldolgozóipar korszerősítése, valamint az energianövények termesztése és a kertészet irányába történő diverzifikálás**

A Községi Stratégia Iránymutatások megvalósulását öt f intézkedés szolgálja.

3.1.1. Az információ és a tudás terjesztésének szorgalmazása;

Ez a f intézkedés a mez gazdaság humán feltételeinek javítására irányul, mely a versenyképesség növelésének alapját képezi a tudás-átadás és az információk elterjesztése révén. A gyorsan változó piaci feltételekhez való alkalmazkodást megkönnyíti a folyamatos ismeretszerzés. Az intézkedések el segítik az innovatív gyakorlatok elterjesztését, ideértve a környezetbarát gazdálkodási módszereket is. A szaktanácsadás rendszerének fejlesztése szintén hozzájárul a versenyképes, környezettudatos és fenntartható mez gazdasági termeléshez.

Képzések

A tudásszint növelése és a friss információk (különös tekintettel az innováció és a K+F eredményeinek) eljuttatása a vidéki közösségek és gazdálkodók számára szükségessé teszi a széles kör képzési és tanácsadói szolgáltatások elérését a vidékfejlesztési és mez gazdasági kérdések esetében.

Szaktanácsadás

Egy jól működő szaktanácsadási rendszer nagy segítséget jelenthet a gazdálkodóknak abban, hogy hozzájussanak az információkhoz, és hogy a gazdaságok működéséhez **személyre szabott, megoldás-orientált tanácsokat kapjanak**. A szaktanácsadási szolgáltatások hozzáférhetővé megkülönböztetett jelentéssel bír a gazdálkodók számára annak érdekében, hogy a legújabb gazdálkodási gyakorlatot és termelési módszereket alkalmazzák. A tanácsadási rendszer keretében felállításra kerül egy agrárgazdasági hírügynökség, amely felkészíti a gazdálkodókat a versenyre, információkat nyújt részükre és erősíti a piaci pozíciójukat. A tanácsadási szolgáltatások magukban foglalják a mez gazdasági stratégiai és üzleti tervek kidolgozásához szükséges ismereteket is.

A f intézkedés a következő Községi Stratégiai Iránymutatások megvalósítását szolgálja:

- 1. Tudástranszfer;**
- 2. Befektetés a humán tőkébe**

Intézkedések:

- Szakképzés, tájékoztatási tevékenységek, innováció;
- Üzemvezetési, helyettesítési és gazdálkodási szaktanácsadási szolgáltatások, valamint erdőszaktanácsadási szolgáltatások létrehozása;
- Szaktanácsadói szolgáltatások igénybevétele

Célok:

A 7 év során a bejegyzett gazdálkodók mintegy 15-20 százaléka vesz igénybe szaktanácsadási szolgáltatásokat. A bejegyzett gazdálkodók mintegy fele csatlakozik majd különféle képzési programokhoz a 2013-ig terjedő időszakban, egyharmaduk IT-s képzési tanfolyamokon, és a gazdálkodók fele a kölcsönös megfeleltetéssel (cross-compliance) kapcsolatos tanfolyamokon vesz részt.

3.1.2. Az életkor-szerkezetváltás támogatása

A f intézkedés a mezőgazdasági termelés humán feltételeinek javítását célozza, azáltal, hogy alapot biztosít a versenyképesség javításához a korstruktúra-váltás ösztönzése révén. A megfelelő korstruktúra kialakítását segíti el a fiatal gazdálkodók induló támogatása és az idősebb gazdálkodók gazdaságátadási támogatása.

A gazdaságátadási támogatás a fiatal agrár vállalkozóknak nyújtott támogatásokkal összehangolva képes javítani a mezőgazdaság jelenlegi korszerkezetét, mely kiemelkedő fontossággal bír a mezőgazdasági termelés fenntarthatóságának és tudásra alapozott megújításának a biztosítása, a gazdaság hatékony és versenyképes működésének érdekében.

A f intézkedés a „Befektetés a humán tőkébe” elnevezésű Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- A fiatal mezőgazdasági termelők elindítása;
- A mezőgazdasági termelők gazdaságátadási támogatása

Célok:

Az intézkedések megvalósítása révén mintegy 2.000 fiatal gazdálkodó kap támogatást mezőgazdasági tevékenysége megkezdéséhez. Ezáltal a 40 év alatti gazdálkodók részaránya 2%-kal növekszik.

Ezen intézkedések megvalósításának célja a fiatal gazdálkodók ösztönzése arra, hogy mezőgazdasági tevékenységekbe fogjanak, és ezzel növeljék a 40 éves életkor alatti gazdálkodók részarányát a teljes mezőgazdasági termelésen belül.

3.1.3. A gazdaságok és a termelés szerkezetátalakítása

E f intézkedés keretében kezelni kell a növénytermesztés és állattenyésztés közötti egyensúlytalanságot. Ide tartoznak azok a lépések, amelyek megváltoztatják a (gabona)termelés struktúráját a piaci igényeknek megfelelően, és megerősítik a mezőgazdaság és az erdősziget szerepét a megújuló energiaforrások termelésében. A szerkezetátalakítás részeként a cél a következő programozási időszak végéig a földhasználat megváltoztatása. A szerkezetátalakítás egyúttal a nagyobb hozzáadott értékű termeléssel rendelkező mezőgazdasági alágazatok felé történő elmozdulást és a helyi hozzáadott-érték növelését is jelenti.

A gazdaságok korszerűsítésének eredményeként javul a termelési szerkezet, a megváltozott üzemszerkezetűhez igazodó eszköz-ellátottság alakul ki. Ez megkönnyíti a gazdasági

teljesít képesség javítását és a munkahelyek megőrzését. Az állattartó telepek rekonstrukciója során a környezetvédelmet elősegítő és a hatékony energiafelhasználást ösztönző beruházások megvalósítására helyeződik a hangsúly.

A mezőgazdasági és erdészeti termékek értéknövelését és minőségük javítását szolgáló beruházások, a termelés diverzifikálása, a környezet-, a higiéniai állapotok- és az állat-elhelyezési feltételek javítása, valamint a mezőgazdasági infrastruktúra fejlesztése hozzájárul a versenyképes ágazati szerkezet kialakításához.

A beruházások minden esetben megfelelnek az EU által a beruházási projektekkel szemben támogatott környezetvédelmi követelményeknek, ezáltal hozzájárulnak a 2. tengely célkitűzéseinek megvalósításához, a biodiverzitás, a vizek és a talaj védelme tekintetében.

Az üzleti környezet fejlesztése és az innováció ösztönzése elengedhetetlen a versenyképes agrárium és élelmiszeripar megteremtése érdekében.

A fenti intézkedés a következő Közösségi Stratégiai Iránymutatások megvalósítását szolgálja:

- 1. Modernizáció;**
- 2. Innováció**

Intézkedések:

- A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése;
- A mezőgazdasági termékek értéknövelése;
- Mezőgazdasági földterületek előerdősítése

Célok:

A magyar mezőgazdaság strukturális problémáinak kezelése érdekében diverzifikált megközelítésre van szükség. A gabonafélék túltermeléséből adódó piaci feszültségek mérsékléséhez **a szerkezetátalakítás megkönnyítésének az alábbi öt módja van.**

A **bioenergia előállítás**a két irányból jelenthet megoldást a túltermelésre. A termelés oldaláról a gyorsan növekvő fajtak telepítése csökkenti a gabonatermeléshez használt földterületet, míg a piac oldaláról a gabonafélék bioetanol gyártására való felhasználása csökkenti a megtermelt többletet.

Az állattenyésztésben történő beruházások is csökkentik a gabonák termelési többletét, mivel az állatok takarmányozására több gabona felhasználása szükséges. Ez jelentősen növeli a többletérték megteremtését a termelési láncban.

Az erdészet – pontosabban az erdőültetés – csökkenti a növénytermesztésre használt területet, így potenciálisan a gabonafélék össztermésének csökkenését eredményezi. Így módon hozzájárul a termelési szerkezet megváltozásához.

A kertészet – a mezőgazdasági termelés kedvező feltételeire támaszkodva – alternatív lehetőség lehet a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikálása és a termelési jövedelemtermelése szempontjából.

Az infrastruktúra fejlesztése, különösen a **logisztikai beruházások**, jelentős segítséget jelenthetnek a mezőgazdasági termékek és áruk piacra jutásának javításában.

A fizikai erőforrások fejlesztésének fent említett módszereihez innovatív technológiák bevezetése és az információ, tudás és szakértelem elterjesztését segítő szolgáltatások széles köre társul.

3.1.3.1. A megújuló energiaforrások felhasználásának és elállításának elősegítése

A **megújuló energiaforrások termelése és felhasználása** jelentős mértékben hozzájárulhat a mezőgazdaság szerkezetének átalakításához, mind a piaci, mind a termelési oldalon. A piaci oldalon ez a folyamat alternatív piacokat jelent a termelők számára, míg termelési oldalon a megújuló energiaforrások termelése magasabb hozzáadott értéket eredményez.

A folyamat intézkedései:

- 1) A mezőgazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése

A megújuló energia termelésének ösztönzésével növelhető a mezőgazdasági termékek feldolgozottsági szintje. A gabonaféléknek az energiatermelés nyersanyagaként történő felhasználásával nagyobb többletérték realizálható az egész termékláncban, ami növeli a termelők jövedelemszerzési lehetőségeit.

- 2) A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése

Létre kell hozni a mezőgazdasági nyersanyagok energia-célú feldolgozásához szükséges kapacitásokat. Ez jelentős mértékben a jelenleg meglévő termelési kapacitások korszerűsítésével megvalósítható.

- 3) Az innováció, a piaci szemlélet előmozdítása és a vállalkozások elősegítése a mezőgazdaságban

A megújuló energia előállítása új technológiák használatát és innovatív termelési módszerek és eszközök alkalmazását követeli meg. A mezőgazdasági (gabona-)termelés és a feldolgozóipar diverzifikálódása erősíti a gazdálkodók és a feldolgozóipari szereplők piacorientációját.

Intézkedések:

- A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése
- Az erdőgazdasági értékének növelése
- A mezőgazdasági és erdészeti termékek értékének növelése
- A mezőgazdasági földterület első erdőssé térése

Célok:

Az intézkedések eredményeként Magyarországon zöld energia felhasználása, a bioetanol, biodízel és biogáz előállítása és felhasználása 2015-ig jelentősen megnövekedett. Ennek a célnak az eléréséhez biztosítani kell több millió tonna, tüzelési célokra alkalmas biomassza, valamint

több százezer tonna olajos növény rendelkezésre állását. Az energia növény termelésével érintett terület a programozási időszak végére nagymértékben nő.

3.1.3.2. Az állattenyésztési ágazat életképességének megerősítése

Magyarország kiemelt területként kezeli az állattenyésztés és az állattartás korszerűsítését és a termelők állattartási kedvének növelését. Az állattenyésztés kulcskérdés az elkövetkezendő programozási periódusban, mivel a magyar mezőgazdaságon belül az ágazat súlyának jelentős növelése szükséges a termelési szerkezet strukturális feszültségeinek enyhítése végett. A cél az állattenyésztés és növénytermesztés optimális arányának kialakítása. Ebben a feladatban a fő feladat az EU normák teljesítésének biztosítása.

Ez a fő intézkedés a 2. tengely célkitűzéseinek megvalósítását is szolgálja, mivel az állattenyésztési ágazattal szemben támasztott környezetvédelmi elírások teljesítését teszi lehetővé. A mezőgazdasági korszerűsítés elősegítheti az állattenyésztést kísérő nitrát-kibocsátás mérséklését. A Közösség elírásainak való megfelelés jelentős probléma az állattenyésztési ágazat számára.

A fő intézkedés pillérei:

- 1) A mezőgazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése

A növénytermesztés és az állattenyésztés kiegyensúlyozatlan struktúráját ez utóbbi úgy kell megváltoztatni, hogy az utóbbi egyre nagyobb súlyra tehesen szert. A növénytermesztés feleslegét felhasználhatja az állattenyésztési ágazat. Ily módon a mezőgazdaságban végbemenő szerkezetátalakítási folyamat felgyorsítható és ez jelentősen megnövelheti a többletérték teremtését is a termelési láncban.

- 2) A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése

Tipikus az állattenyésztő gazdaságok, telephelyek és más termelési kapacitások lemaradása a mezőgazdasági fejlesztés szempontjából, ami enyhíthető az állattenyésztő gazdaságok korszerűsítése révén. Jelentős hangsúlyt kell kapnia az állategészségügygel, az állatok jólétével és a környezetvédelmi szabványokkal kapcsolatos követelmények teljesítéséhez szükséges beruházások serkentésének. Ezért a beruházások hozzájárulhatnak a 2. tengely célkitűzéseinek eléréséhez is.

- 3) Az innováció, a piaci szemlélet előmozdítása és a vállalkozás elősegítése a mezőgazdaságban

A korszerű technológiák használata az állattenyésztésben nagymértékben hozzájárulhat az ágazat versenyképességének fokozásához, az egészséges, jó minőségű állati termék előállításához. A minőségű hústermékek előállítása során serkenteni kell a piacorientált megközelítést.

Intézkedések:

- Mezőgazdasági üzemek korszerűsítése
- Állatjóléti kifizetések

Célok:

Az állattenyésztéssel kapcsolatos intézkedések megvalósításán keresztül az állattenyésztés részesedése a mez gazdaság bruttó teljesítményében n . 2013-ig felére csökken azoknak az állattartó telepeknek a száma, amelyek korszer sítésre szorulnak az állattartási szabványok betartásának biztosítására.

3.1.3.3. Nagyobb hozzáadott érték el állítása a kertészetben

A kertészeti ágazat fejlesztése az agrárium versenyképességét, jövedelemtermel és foglalkoztatást generáló képességét növeli. Fejlesztési potenciál rejlik a nem élelmiszer célú kertészetben is.

A f intézkedés pillérei:

- 1) A mez gazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése

A mez gazdasági ágazaton belüli diverzifikálást serkentheti a termel k arra való bátorítása, hogy olyan mez gazdasági tevékenységeket folytassanak, amelyek nagyobb többletérték-teremtési lehet séget képviselnek. A kertészet – a gyümölcs- és zöldségágazat – jelent s potenciállal rendelkezik a mez gazdasági termékek többletértékének növelése terén, valamint a munkahelyteremtésben és a jövedelmek generálásában a termel k számára. Ezért a kertészet jelent s szerepet játszhat a szerkezetátalakításban, mivel valós alternatíva lehet a termel k számára mez gazdasági alaptevékenységük diverzifikálása vagy megváltoztatása során.

- 2) A mez gazdasági üzemek korszer sítése

A kertészet területén az alkalmazott technológia színvonala még a többi növénytermesztési ágazattal való összehasonlításban is elmaradott. A piacképes termékek el állításához lényeges lehet a felhasznált technológia korszer sítése, illetve a kapacitások és a m szaki színvonal megnövelése a betakarítás utáni id szakban.

- 3) Az innováció, a piaci szemlélet el mozdítása és a vállalkozás el segítése a mez gazdaságban

A termel k piacorientáltságát el segítheti, ha arra bátorítják ket, hogy vegyenek részt termel i csoportokban. Ily módon a termelési oldalon elérhet a méretgazdaságosság, miközben a piaci oldalon – a termékmegjelölés és a közös marketingakciók segítségével elért egységes megjelenésen keresztül – versenyel ny érhet el és a piaci réseket ki lehet aknázni. Az innováció el segítése els dleges fontossággal bír, nemcsak a használt technológia, de a marketingmódszerek vonatkozásában is.

Intézkedések:

- Mez gazdasági üzemek korszer sítése
- A mez gazdasági és erdészeti termékek értéknövelése
- A termel i csoportok létrehozásának támogatása

Célok:

A f intézkedés megvalósításának eredményeként a kertészeti termelésben tevékenykedő egyéni gazdaságok száma nő, ami egyúttal növeli a kertészeti ágazat részesedését a mezőgazdaság bruttó teljesítményében.

3.1.3.4. Erdészet

Az erdészeti ágazat versenyképességének javítása nagyban segíti a Stratégia átfogó céljának, a mezőgazdasági ágazat szerkezetátalakításának megvalósulását. A fejlett és fenntartható erdészeti ágazat két vonatkozásban biztosíthat lehetőséget a szerkezetátalakítás számára. Egyfelől az erdészeti ágazat megváltoztathatja a földhasználati struktúrát, a mezőgazdasági földterület erdősítése révén, míg másfelől az erdő biomasszájának felhasználása további lehetőségeket nyújt a diverzifikációra.

A f intézkedés pillérei:

- 1) A mezőgazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése

Az erdészeti termékek feldolgozása során jelentős potenciál realizálható a hozzáadott-érték teremtése szempontjából. A feldolgozottsági szint növelhető, a humán és a fizikai infrastruktúra integrált fejlesztése, az együttműködések bátorítása és a korszerű technológia felhasználása révén.

- 2) A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése

Az erdészeti területén a mezőgazdasági üzemek jelentősen lemaradtak az általuk használt technológia színvonaláról. Az ágazat versenyképességének növelése érdekében lényegbevágó az üzemek korszerűsítése és a korszerű technológiák alkalmazásának elterjesztése. A műszaki fejlődés az erdészeti jobb jövedelemtermelő képességét eredményezheti, ezáltal szerepet játszhat a szerkezetátalakítási folyamat felgyorsításában.

- 3) Az innováció, a piaci szemlélet elmozdítása és a vállalkozás elősegítése a mezőgazdaságban

Az innovatív technológia, az erdőtulajdonosok együttműködésének innovatív módozatai, a feldolgozás innovatív módszerei hozzájárulhatnak a piaci igényekhez való jobb alkalmazkodáshoz, ezáltal egy jobb pozíció eléréséhez az erdészeti termékek piacán.

Intézkedések:

- A mezőgazdasági és erdészeti termékek értéknövelése
- Az erdőgazdasági értékének növelése
- A mezőgazdasági földterület első erdősítése

Célok:

Ennek a f intézkedésnek az elsődleges céljai között szerepel az erdősített terület növelése, az erdészeti gazdálkodásban használt technológiák és módszerek fejlesztése.

3.1.4. Beruházások a min ségi termék-el állításban (élelmiszeripar)

Mind a piaci lehet séget, mind a termelés koncentrációja és a **feldolgozás** közötti kapcsolatot **er sítheti** és javíthatja **a mez gazdasági termelés és a termékek min ségének javulása**, a min ségi termelés bázisának megteremtése és az élelmiszerbiztonságban, a környezetgazdálkodásban és a marketingben elért fejl dés. A K+F tevékenységek eredményein alapuló technológiák és know-how alkalmazása megkönnyíti az új piacok megszerzését és a meglév k megtartását. A versenyképesség növelését azáltal szolgálja, hogy ösztönöz a közösségi jogszabályokon alapuló követelmények és szabályozások betartására, a termel nek **az élelmiszerek min ségbiztosítási rendszereiben** való részvételére és az ilyen rendszerek által kibocsátott tanúsítványokkal rendelkező termékek támogatására. A legfontosabb termékláncokban az ilyen, termelési csoportokra alapozott, értékesítési és innovációs rendszerek fognak kialakulni, ami hatékonyan fogja szolgálni a piacoknak jó min ségű termékekkel való ellátását.

Ez a f intézkedés a következő Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja:

1. Innováció és min ség az élelmiszerláncban

A f intézkedés pillérei:

1) A mez gazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése

A termelők és a feldolgozók számára a piacon versenyelnyt csak az biztosíthat, ha a mez gazdasági termékek nagyobb hozzáadott értékre tesznek szert a feldolgozási fázisban. A magyarországi élelmiszeripar nehéz versennyel néz szembe, mely megköveteli az élelmiszeripari szerkezetátalakítás folytatását, a technológiai színvonal emelését, a fogyasztói igények felmérése alapján új, innovatív termékek elállítását, valamint az integrációk létrehozását és erítését a termékpálya mentén. A helyi termékek jó piaci lehet ségekkel rendelkeznek, melyek az innováció segítségével kihasználhatók. A versenyképesség növelését az ökológiai és a földrajzi eredet megjelölése mellett az integrált termék-megjelölés bevezetése és a marketingeszközök használata is segítheti. A termelők és a feldolgozók számára a piacon versenyelnyt csak az biztosíthat, ha a mez gazdasági termékek nagyobb hozzáadott értékre tesznek szert a feldolgozási fázisban.

Intézkedések:

- A mez gazdasági és erdészeti termékek értéknövelése
- Új termékek, eljárások és technológiák fejlesztésére irányuló együttműködés a mez gazdasági és élelmiszer-ágazatban, valamint az erdészeti ágazatban
- Termelési csoportok támogatása az élelmiszer-min ségi rendszerek keretében tartozó termékekre vonatkozó tájékoztatási és promóciós tevékenységek terén

Célok:

Ez a f intézkedés hozzájárul a hozzáadott érték növeléséhez a mez gazdasági termékek feldolgozása által. A fenti intézkedések eredményeként az élelmiszerágazat jövedelmezése és a termékek hozzáadott-értéke növekedni fog.

2) Az innováció, a piaci szemlélet elmozdítása és a vállalkozás ösztönzése a mezőgazdaságban

A mezőgazdaság versenyképességének kulcsfontosságú eleme **az újszerű megoldások és az innovatív technológiák felhasználása, az innováció fejlesztésének és alkalmazásának megkönnyítése**. Az értékláncon belüli partnerségen és gazdálkodói szervezeteken alapuló együttműködések sokkal versenyképesebb struktúrát eredményezhetnek. Nagy a jelentősége a mezőgazdasági termékútvonalak átszervezésének is, a piaci igényeknek és a termelők keresletének megfelelően. A promóció célja a fogyasztók tudatossági szintjének emelése, és az innovatív, nagyobb versenyképesség és az új fogyasztói igényeknek megfelelő élelmiszerek piacra jutásának elősegítése.

Az Innovációs és Technológiai Transzfer Központot létre kell hozni, hogy támogassa vállalkozásokat a tudás-megosztás és az együttműködés terén.

Ez a **f intézkedés** a tág értelemben vett **mezőgazdaságban felhasznált technológia javításához** biztosítja a kereteket. Egyrészt hozzájárulhat a mezőgazdaság és az élelmiszeripar általános versenyképességének növeléséhez, másrészt csökkentheti a környezet terhelését.

Intézkedések:

- Támogatás az élelmiszerminőségi rendszerekben részt vevő mezőgazdasági termelők számára
- Együttműködés új termékek, folyamatok és technológiák kidolgozására a mezőgazdaságban, az élelmiszeripari ágazatban és az erdőszigetben.
- A termelői csoportok létrehozásának támogatása
- Félig önálló gazdaságok támogatása

Célok:

Az ehhez a célkitűzéshez kapcsolódó intézkedések a következő programozási időszakban megvalósítani fogják a termelői csoportokat és élelmiszeripari vállalkozásokat, ami azok nettó jövedelmének jelentős növekedéséhez vezet.

Ennek a f intézkedésnek az intézkedései a többletérték létrehozásához az innovatív megközelítési módok és az üzemek korszerűsítése révén járulnak hozzá.

3.1.5. Infrastrukturális támogatások

A mezőgazdasági területek kiegyensúlyozott vízellátásának biztosításához fokozott figyelmet kell fordítani a területi és az üzemi vízgazdálkodás létesítményeinek kialakítására és fenntartására. Ennek során az öntözésfejlesztési és a meliorációs beavatkozásokra, valamint az ezek üzemeltetését biztosító közösségi létesítmények megvalósítására kell helyezni a hangsúlyt. A helyi vízkár valamint az aszálykár elhárítása is fontos szerepet kell, hogy kapjon a f intézkedésben.

Nem lehet hatékony a humán tőkétől történő beruházás, nem eredményezhet valódi változást a termelési struktúrában az innováció és a korszerű technológia, amennyiben az alapvető infrastrukturális létesítmények nem állnak a mezőgazdasági holdingok és gazdálkodók

rendelkezésére. Az infrastruktúra fejlesztése el feltétele az olyan beruházásoknak, amelyek a többletérték megteremtéséhez és a piacorientáció elterjesztéséhez kívánnak lendületet adni. A vízgazdálkodási rendszerek részeként az infrastrukturális fejlesztések jelentős szerepet játszanak abban, hogy az ország minél nagyobb földterületének hatalmas részein kiegyensúlyozott termelési struktúra alakuljon ki.

Ily módon a **2. tengely célkitűzései is megvalósulhatnak** a víz mennyiségével és minőségével kapcsolatos egyensúlyhiányok felszámolása tekintetében.

Közvetetten a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés képezheti az alapját a tanyák infrastrukturális fejlesztésének is.

Ez a felvétel az „Befektetés a fizikai területbe” c. Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Intézkedés:

- A mezőgazdaság és erdőgazdálkodás fejlesztésével és korszerűsítésével összefüggő infrastruktúra javítása és fejlesztése

Célok:

Az öntözött terület nagysága jelentősen nő. A felvétel egyúttal hozzájárul a mezőgazdasági birtokok infrastrukturális elmaradottságának mérsékléséhez is.

Pénzügyi súlyozás az 1. tengelyben

Az 1. tengelyen belüli felvétel intézkedésekhez kapcsolódó pénzügyi allokációról a következő általános megállapítások tehetők:

Fő hangsúly a „Gazdasági és termelési szerkezetváltás” felvétel intézkedésén van, vagyis a legtöbb forrást az 1. tengelyben erre a célra kell költeni. Ennek oka, hogy szükséges a termelési struktúra egyensúlytalanságának megváltoztatása. A „Befektetés a minőségi termékek előállításába” felvétel intézkedés kapja a második legjelentősebb részt a rendelkezésre álló forrásokból. Az „Infrastrukturális támogatások” felvétel intézkedés súlyozása pénzügyileg közepes, míg az „Információk és tudás elterjesztésének támogatása” és a „Korszerkezet-váltás” című tevékenységeknek pénzügyi súlya a legkisebb.

A humán potenciál fejlesztésével kapcsolatos forrásokat a következő módon kell felbontani: Az IKT (információs és kommunikációs technológiák) fejlesztésére megközelítőleg a források fele használható fel, míg humán-erőforrás fejlesztésre az összeg körülbelül egyharmadát, a fennmaradó 15-20%-ot a tanácsadói rendszerre lehet fordítani.

A fizikai beruházások terén a pénzügyi források mintegy kétharmada a minőség fejlesztését szolgáló beruházásokra fordítódik, míg a fennmaradó egyharmad infrastrukturális fejlesztésekre fordítható.

Az 1. tengely stratégiájának összegzése

Általános cél (tengely)	Közösségi prioritások	Átfogó nemzeti prioritás	F intézkedések							
A mez gazdaság és az erdészet versenyképességének javítása a szerkezetátalakítás, a fejlesztés és az innováció támogatásával	Tudástranszfer	A szántóföldi növénytermelés mellett az állattartási és a feldolgozóipari ágazat korszer sítése, valamint az energianövények termesztése és a kertészet irányába történ diverzifikálás	Az információk és tudás elterjesztésének támogatása		Képzések					
	Befektetés a humán t kébe		Az életkor-szerkezetváltás támogatása		Szaktanácsadás					
	Min ség az élelmiszerlánc mentén		Befektetés a min ségi termék-el állításba (élelmiszeripar)		A mez gazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése		A mez gazdasági üzemek korszer sítése			
	Modernizáció		Innováció	Gazdasági és termelési szerkezetváltás				A megújuló energiaforrások felhasználásának és el állításának el segítése	A mez gazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése	
								Az állattenyésztési ágazat életképességének meger sítése		
								Nagyobb hozzáadott érték el állítása a kertészetben		
	Erdészet									
Befektetés a fizikai t kébe	Infrastrukturális támogatások									

3.2. A környezet állapotának javítása

A helyzetelemzés alapján elmondható, hogy Magyarországon a környezeti terhelés szempontjából kedvez a helyzet a mezőgazdaságban. A legsúlyosabb agrár-környezetgazdálkodási problémát a szél- és vízerózió, a művelés felhagyása, a biodiverzitás csökkenése, a talajtömörödés és a művelés megszűnése jelenti. A mezőgazdaság által okozott környezeti terhelés európai mércével mérve alacsony. A források felhasználása inkább a jelenlegi állapotok hosszú távú megőrzése és a termelők körében a fenntartható gazdálkodás tudatosságának fokozása érdekében történik. Ez összhangban áll Magyarország viszonylag alacsony környezeti terheltségével, továbbra is szükség van azonban a természet- és környezetbarát gazdálkodási módszerek alkalmazásának támogatására. Kihhasználva az ország kedvező adottságait, az extenzív tájgazdálkodás széleskörű elterjesztésén keresztül a terület agrár-ökológiai potenciáljához illeszkedő földhasználat (természet- és környezetbarát módszerek alkalmazása) megvalósítása csökkenti a termelés kockázatát, hozzájárul a természeti értékek megőrzéséhez, a környezet állapotának javításához, továbbá a biológiai és tájképi diverzitás gazdagságának megőrzéséhez.

A 2. tengely általános célkitűzése a környezet és a tájképi jelleg javítása a megfelelő tájgazdálkodás támogatásával.

Általános leírás

Jelentős szükség van a környezeti feltételek általános javítására és a természeti értékek hatékonyabb védelmére. A **fenntartható gazdálkodás** alapelve a természeti erőforrásokhoz, a tájhoz, az élőhelyekhez, a környezet adottságaihoz és korlátaikhoz, mindegyük javításához illeszkedő földhasználati rendszer alkalmazása. Ezáltal a **biológiai sokféleség, a kiemelt természeti értékek védelme** tovább erősíthető. A védelem intenzitását a terület természeti értékeinek, a táj adottságainak és a hagyományos vidéki tájkép fenntartásának megfelelően kell meghatározni. A fejlesztési irány hozzájárul a természeti erőforrások, köztük a biodiverzitás megőrzéséhez, a környezetbarát termelési eljárások, valamint a megújuló energiaforrások megőrzéséhez és a környezet jellegéhez igazodó földhasználat elterjesztéséhez. Mindezek a **vidéki térségek vonzerejének növekedésében**, hosszú távú, egészséges fejlődésében, a területi kohézió erősödésében is szerepet játszanak. A vizek jó állapotának elérése érdekében a Stratégia és a Program biztosítja a Víz Keretirányelv megvalósulását. Az agrár-környezetgazdálkodás a HMKÁ (különösen a kölcsönös megfeleltetés) referenciaszintje fölött alkalmaz agrár-környezetvédelmi intézkedéseket. Az ÚMVP az AKG-ba bevont területek és a Natura 2000 területek között minél jelentősebb átfedésre épít, mivel az önkéntesen vállalt korlátozásoknak nagyobb lehet a környezeti tényezőkre gyakorolt pozitív hatása, mint a kötelezően elrendelt korlátozásoké. A KAT alapvetően a gyepterületek megőrzéséhez, a felhagyott földterületek hasznosításához járul hozzá. A Víz Keretirányelvben foglalt célkitűzéseket a KAT, a Natura 2000, az AKG, az erdő-környezetvédelem és az erdőtelepítés támogatásaival kívánjuk elérni.

Az általános célkitűzéssel összhangban a Stratégia három Közösségi Prioritáshoz illeszkedik:

1. **Biodiverzitás, kiemelkedő természeti értékek, hagyományos tájak;**
2. **Vízgazdálkodás;**
3. **Éghajlatváltozás**

A Közösségi Stratégiai Iránymutatással és a **2. tengely** általános célkitűzésével (a környezet és a tájképi jelleg javítása a tájgazdálkodás támogatásával) összhangban lévő, illetve ezeken átívelő **nemzeti prioritások**:

- **A Natura 2000 mezőgazdasági területeinek, valamint más, kiemelkedő természeti értéket képviselő területeknek a megővése**
- **Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása**
- **Mennyiségi és minőségi vízgazdálkodás**
- **Az erdészeti erőforrások növelése és fenntartható kezelése**
- **Venergetikai célú biomassza felhasználás**
- **Talajvédelem**

“A környezet és a tájképi jelleg javítása” EU Stratégiai Iránymutatás összhangban áll a **2. tengely** általános célkitűzésével, melyet az alábbi **hat intézkedés** szolgálnak:

- **Az agrár-környezetgazdálkodási és erdő-környezetgazdálkodási támogatás**
- **A Kedvezőtlen Adottságú Területek és a hagyományos mezőgazdasági táj megőrzése**
- **Beruházási támogatás a környezeti előírások betartása és a vízgazdálkodás javítása érdekében**
- **A jó minőségű víz egyensúlyi mennyiségének biztosítása**
- **Az erdőtelepítés és -gazdálkodás támogatása**
- **A talajok védelmének megerősítése**
- **Az állatjóléti kifizetések biztosítása**

A Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását hét hat intézkedés segíti, melyek közül több jelentős hatással bír a környezet állapotának javulásában, finanszírozása a 2. tengelyen kívül részben vagy egészben az 1. tengely keretében történik (például: "Energetikai célú biomassza felhasználás" nemzeti prioritáshoz kapcsolódó intézkedések, a „Beruházási támogatás a környezeti előírások betartása és a vízgazdálkodás javítása érdekében” valamint „A talajok védelmének megerősítése” hat intézkedések esetében).

3.2.1. Agrár-környezetgazdálkodási, Natura 2000 és erdő-környezetgazdálkodási támogatás

A hat intézkedés elsődleges célja a kijelölt fajok és kijelölt élőhelyek kedvező védelmi helyzetének a megőrzése és fenntartása védelmi célnak megfelelő szintű beavatkozást jelentő gazdálkodási módszerek folytatásával. Az ilyen területek kijelölésének alapjaként szolgáló természeti körülmények, valamint azon gazdálkodási feltételek biztosítása, melyek az ilyen körülményeket létrehozzák és fenntartják; megfelelés a vonatkozó földhasználati előírásoknak. A környezetbarát gazdálkodási módszerek terjesztése magában foglalja a Natura 2000 hálózaton belüli, kötelező és önkéntes juttatásokat is.

A mezőgazdasági földterületek fenntartható használatában, valamint a környezetbarát gazdálkodási módszerek terjesztésében megnyilvánuló célkitűzés olyan termelési struktúra kialakulását ösztönzi, mely igazodik az adott élőhely jellegzetességeihez és a környezetvédelmi szempontokhoz, miközben megőrzi a kiemelkedő természeti értékeket. A kulcsfontosságú intézkedés hozzájárul **a mezőgazdasági eredetű környezeti terhelés csökkentéséhez**, az általános környezeti feltételek javításához, valamint a környezetbarát

gazdálkodási gyakorlatok népszerűsítéséhez, melyek aztán integrált módon eredményezik a kiemelkedő természeti értékek jobb, fenntartható és hosszú távú védelmét. A 2007. és 2013. közötti időszakban a hangsúly a **kiemelkedő természeti értékek védelmének** irányába tolódik el.

A vidéki térségeken a környezet állapotát tovább **kell** javítani a **Magas Természeti Érték Területek** fokozott **védelmével**, a szél- és talajerózió elleni összehangolt tevékenységgel és a környezetbarát gazdálkodási gyakorlat elterjesztésével, hogy **fenntartsuk a kedvező környezeti állapotot** és az alacsony szintű környezetterhelést. Bátorítani kell a természet- és környezetbarát mezőgazdasági módszerek alkalmazását.

A **mez gazdasági földterületek fenntartható használatára** irányuló agrár-környezeti programok keretei között külön hangsúlyt kapnak azok a speciális gazdálkodási módszerek, melyek a **vízgazdálkodási programokkal állnak kapcsolatban**, illetve amelyek a vízgyűjtő védelmét szolgálják, esetleg az **éghajlatváltozással függenek össze**. Az **ökológiai gazdálkodás** – ideértve az ökológiai állattenyésztést is – támogatása az agrár-környezeti intézkedések között valósul meg. A jelenlegi gazdálkodási módszerek mellett az alapvető célkitűzés a kiemelkedő természeti értékek és élőhelyek megőrzése és védelme.

A környezetbarát gazdálkodási módszerek terjesztése magában foglalja a biogazdálkodás bevezetését, az agrár-környezeti kezelés keretei között vállalt **önkéntes kötelezettségeknek való megfelelést**, az ivóvízkészletek védelmi övezeteire vonatkozó rendelkezéseknek való megfelelés tekintetében kapható kompenzációt, valamint az ezekhez kapcsolódó, nem termelő jellegű beruházásokat. A környezetbarát gazdálkodás módszereinek a népszerűsítése fontos szerepet játszhat az olyan élőhelyek fenntartásában és fejlesztésében, melyek ténylegesen vagy potenciálisan gazdagok növényfajokban, valamint az azokhoz kapcsolódó állatfajokban. Ez továbbá hozzájárul a **vidéki környezet és társadalom megőrzéséhez és fejlesztéséhez**. A fenntartásához kapcsolódó támogatási intézkedések kiszámítható jövedelmet biztosítanak a gazdálkodók számára a gyorsan változó piaci körülmények között.

A fenntartás intézkedése az „A biodiverzitás megőrzése és a kiemelkedő természeti értékek megőrzése” elnevezésű Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja. Alappillérei a következők:

1) Agrár-környezet

Az agrár-környezeti programok hozzájárulnak a vidéki területek fejlődéséhez, és a teljes társadalom számára környezeti szolgáltatásokat biztosítanak. Olyan termelési módszerek alkalmazására ösztönzik a gazdálkodókat, melyek összhangban állnak a környezettel, a tájjal és a természeti erőforrások fenntartható használatával, valamint a mezőgazdasági földterületeken található genetikai források megőrzésével. Elemei: a kiemelkedő természeti értékek védelme, a környezet jelenlegi állapotának megőrzése és javítása, a mezőgazdasági eredetű környezeti terhelés visszaszorítása, környezetvédelmi szolgáltatások nyújtása, a természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló mezőgazdasági gyakorlatok megerősítése, a legelőhasználatra támaszkodó, környezetkímélő állattenyésztés népszerűsítése, valamint az élőhelyek jellegzetességeivel, a környezetileg tudatos gazdálkodással és a fenntartható tájhasználattal összhangban álló termelési struktúrák kialakítása.

A kedvező adottságok kiaknázása, a **környezettudatos tájgazdálkodás**, a termelési adottságokhoz igazodó földhasználat elterjesztése hozzájárul a természeti értékek

fenntartásához, javításához és a biológiai és tájképi diverzitás megőrzéséhez. A versenyképes termelésre kevésbé alkalmas területeken és régiókban a természet védelmét szolgáló földhasználat (például erdő sítés, gyepesítés, vizes élőhelyek kialakítása) alternatív lehetőséget jelent.

Intézkedések:

- **Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések**
- **Nem termelő jellegű beruházások támogatása**

Célok:

Az agrár-környezeti programok hatókörébe tartozó földterületek aránya, valamint az érzékeny természeti területek mérete növekedni fog. A 2007–2013-as programalkotási időszak legfontosabb célkitűzése, hogy folytatódjon a környezetbarát termelési módszerek bevezetése és elterjesztése úgy, hogy növekedjen a környezeti szempontból értékesebb területek védelmére fordított források aránya, valamint növekedjen az agrár-környezeti termelésben érdekelt gazdálkodók száma, csakúgy, mint azon földterületek aránya, melyek a természeti környezet tekintetében értékesebbek. A **termhelyi adottságokhoz igazodó környezettudatos gazdálkodási módszerek** elterjesztésének ösztönzése – agrár-környezetgazdálkodás, Natura 2000 – megvalósítható a meglévő vidékfejlesztési intézkedések folytatásával, minőségorientált fejlesztésével.

2) Natura 2000

A Natura 2000 célja a Natura 2000-hez tartozó területek kedvező természeti feltételeinek a megőrzése és javítása, az ekként való kijelölést indokló természeti értékek védelme, valamint a kijelölés alapjául szolgáló természeti feltételeket fenntartó és fejlesztő tevékenységek előmozdítása és támogatása. A kötelező jelleggel érintett magángazdálkodóknak juttatott éves kompenzáció hosszú távon biztosítja a Natura 2000 hálózat fennmaradását, az érintettek számára gazdálkodási kilátásokat biztosít, továbbá nem elhanyagolható nevelő hatása is van.

A Natura 2000 területeken erdőkezelésben résztvevő gazdálkodási lehetőségei a Natura 2000 célkitűzéseinek a megvalósítása érdekében korlátozottak. A Natura 2000 területek után járó kompenzációs kifizetések a földhasználatra vonatkozó jogszabályi előírásokban meghatározott, kötelező előírásoknak való megfelelés tekintetében ellentételezéseként áll rendelkezésre. Alkalmazására később, a korlátozások meghatározását követően kerül sor.

A Natura 2000 hálózat támogatásának a bevezetése, az élőhelyi területek kijelölése, valamint a támogatások kifizetése eltolódást jelez a kiemelkedő természeti értékek megőrzését megcélzó politika irányában. Az erdőtelepítési projektek és a meglévő erdőkezelés számottevően hozzájárul a biodiverzitás megőrzéséhez, különösképpen a Natura 2000 területeken. A Natura program 2007 szeptemberétől indul a gyepgazdálkodási programmal. Erre az időpontra az ehhez szükséges jogszabályi háttér is kiépül.

Külön hangsúlyt kell fektetni az **integrált vízgazdálkodásra** megfelelő minőség és mennyiségű víz biztosítása céljából. A jó vízminőség 2015-ig történő eléréséhez a **Víz Keretirányelv** (2000/60/EK Irányelv) előírásának megfelelően az integrált vízgazdálkodási tervekben meghatározott korlátozásokat kell alkalmazni a vízgyűjtő területeken. A

földhasználat-váltás, a vizes élőhelyek létrehozása és az erdő-sítések egyaránt csökkentik az ár- és belvizek kockázatát.

Intézkedések:

- **Natura 2000** kifizetések, valamint a **2000/60/EK** Intézkedéscsoport megvalósításához kötődő kifizetések
- **Natura 2000** kifizetések

Célok:

A Natura 2000 területeken a támogatott gazdálkodók számának a növelése. A nemzeti prioritások ugyancsak lényeges célja a biodiverzitás csökkenésének a visszafordítása, valamint a jelölt fajok populációinak a növelése, a jelölt élőhelyek megőrzése, állapotuk javítása.

3) Erdő-környezetvédelem

Az erdő-gazdálkodás szintén megindulhat az erdő-környezetvédelmi programjának köszönhetően. A program jelentős része az olyan, manuális munkavégzést fokozottan megkívánó, hagyományos erdő-gazdálkodási módszereken alapul, melyek javítják az önfoglalkoztatás mértékét. Fontos szempont, hogy a magán-erdő-tulajdonosok körében a környezetvédelmileg tudatos gazdálkodási módszereket egységesen támogassák, és ezért az erdő-környezetvédelmi programjának integrálása, valamint az ahhoz való szoros kapcsolódás szintén erőtleníti.

Az erdő-környezetvédelmi intézkedések célja a természetközeli erdő-gazdálkodás ökológiai alapjainak fenntartása, a természetességi állapot javítása. Hozzájárulás a biológiai diverzitás megőrzéséhez és fokozásához, valamint a vizek és talajok védelméhez. A célkitűzés olyan erdő-gazdálkodás folytatása, mely a legjobban illeszkedik a helyi erdő-állapotához és természetes folyamataihoz annak érdekében, hogy az erdő-környezetvédelmi programjának egyidejűleg mérlegelhető, többszörös lehetőségei álljanak rendelkezésre, miközben az állandó borítást biztosító természetközeli/természetes folyamatokra alapozott erdő-gazdálkodási gyakorlatok is terjesztendők.

Az erdő-környezetvédelmi intézkedés hozzájárul azon Göteborgban tett kötelezettségvállalás teljesítéséhez, melynek értelmében 2010-ig visszafordítandó a biológiai diverzitás visszaszorulásának a folyamata, továbbá a vízgazdálkodásra vonatkozó Keret Intézkedéscsoport célkitűzéseinek a megvalósításához, valamint az éghajlatváltozás hatásainak a Kyotoi Egyezményben meghatározott mérsékléséhez.

Intézkedések:

- **Erdő-környezetvédelmi kifizetések**
- **Nem termelő beruházásoknak nyújtott támogatás**

Célok:

Az erdő-környezetvédelmi programokban az összes erdő megközelítőleg 10%-a vehet részt.

3.2.2. A Kedvez tlen Adottságú Területek és a hagyományos mez gazdasági táj meg rzése

A kedvez tlen adottságú területek különleges hátrányok által érintett területek, amelyeken szükség szerint és bizonyos körülmények esetén folytatni kell a gazdálkodást a környezet meg rzése és javítása, a vidék fenntartása és a terület turisztikai potenciáljának meg rzése céljából. A f intézkedés hozzájárul a gyepterületek meg rzéséhez, a felhagyott földterületek hasznosításához, jövedelem-kiegészítést biztosít a kedvez tlen adottságú területeken a mez gazdasági tevékenységet fenntartó gazdálkodók részére. A kedvez tlen adottságú területek támogatásának célja a term helyi adottságoknak megfelel termelési szerkezet, környezettudatos gazdálkodás és fenntartható táj-használat kialakítása; a vidéki foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehet ségek b vítése és javítása, új, alternatív, a környezetvédelem követelményeinek megfelel vidéki gazdasági környezet kialakítása.

A Kedvez tlen Adottságú Területeken folytatott gazdálkodás után járó jövedelemkiegészít támogatás hozzájárul a mez gazdasági foglalkoztatás fenntartásához, a térségek jövedelemtermel képességének javításához, a vidéki élet min ségének javulásához, a vidéki közösségek fenntartásához, valamint fenntartható gazdálkodási rendszerek m ködtetésével és el segítségével kialakított földhasználat kialakításával az érintett területek kultúrállapotban tartásához, a parlagterületek növekedésének megakadályozásához.

A f intézkedés a „A biodiverzitás megóvása és a kiemelked természeti értékek meg rzése” elnevezés Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja. A kedvez tlen adottságú területek kompenzációs támogatásával biztosítható a lehatárolásra került gyepterület meg rzése, a vízbázis-védelmi célokkal összefügg gazdálkodás, valamint a víz- és talajvédelmi céloknak megfelel földhasználat fenntartása. Az intézkedés hozzájárul a **felhagyott földterületek hasznosításához**, jövedelem-kiegészítést biztosít a KAT területeken a mez gazdasági tevékenységet fenntartó gazdálkodók részére. Közvetve ösztönzi a termelési szerkezet átalakítását, a hátrányos adottságokhoz alkalmazkodó, piaci jelent séggel bíró különleges állatfajták extenzív tartását.

Intézkedések:

- **A hegyvidéki területeken kívüli hátrányos helyzet területek mez gazdasági termel inek nyújtott kifizetések**

Célok:

A kevésbé kedvez adottságú területeknek nyújtott támogatás a földtulajdonosok bevételeinek a növekedését eredményezheti, és hozzájárulhat a vidéki környezet meg rzéséhez.

3.2.3. Beruházási támogatás a környezeti el írások betartása és a vízgazdálkodás javítása érdekében

A mez gazdasági területek kiegyensúlyozott vízellátásának biztosításához fokozott figyelmet kell fordítani a területi és az üzemi vízgazdálkodás létesítményeinek kialakítására és fenntartására. A f intézkedés „A fizikai t kébe való befektetések” és a „Vízgazdálkodás” elnevezés Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Az emberi t k ébe, az innovációba és a modern technológiába való befektetések nem lehetnek elég hatékonyak, továbbá nem eredményezhetnek valós változást a termelési szerkezetben, ha azokhoz nem biztosítják a mez gazdasági tulajdonok és gazdálkodók számára az alapvet infrastrukturális létesítményeket. Az infrastruktúra fejlesztése minden olyan befektetés el feltétele, melynek célja a hozzáadott érték létrehozásának a fokozása és a piaci szemlélet terjesztése. A vízgazdálkodási rendszerek részét képez infrastrukturális fejlesztések számottev szerepet játszanak a kiegyensúlyozott termelési struktúra megteremtéséhez az ország nagy kiterjedés szántóföldjein. Ezzel a 2. tengely célkit zéseit a vízmennyiség és vízmin ség egyensúlyhiányának a korrigálása tekintetében szintén megvalósíthatóak.

Magyarország kiemelt figyelmet fordít az **állattenyésztés modernizálására**, valamint arra, hogy a termel ket állatállomány tartására sarkallja. Az állattenyésztés kulcskérdés az elkövetkezend programozási periódusban, mivel a magyar mez gazdaságon belül az ágazat súlyának jelent s növelése szükséges a termelési szerkezet strukturális feszültségeinek enyhítése végett. Az állattartó telepek átalakítása az egyik eszköz lehet a cél teljesítéséhez, és ahhoz hogy az állattenyésztés és növénytermesztés aránya optimális legyen. Az átalakítás csökkenti az állattartás környezeti terhelését is. Az EU szabványoknak való megfelelésre fektetett hangsúly elhanyagolhatatlan elem ebben a kulcsfontosságú intézkedésben kiemelked en a nitrát érzékeny területek esetében.

A haszonnövény-termesztés és az állattenyésztés között fennálló egyensúlytalanságot ez utóbbi súlyának a növelésével kell korrigálni. A haszonnövény-termesztés által el állított felesleget az állattenyésztés fel tudja használni. Így a mez gazdaság átszervezésének a folyamata felgyorsítható, továbbá a termékláncban végig növelhet lenne a hozzáadott értékek el állítása. Az állattenyészt gazdaságokra, telepekre és egyéb termel kapacitásokra a technológiai fejlesztések terén jellemz lemaradást az állattenyészt gazdaságok modernizálásával szükséges mérsékelni. Külön hangsúlyt kellene fektetni az állategészségügyi, állatjóléti és környezetvédelmi szabványok tekintetében felmerül követelményeknek való megfeleléshez szükséges beruházások ösztönzésére. Éppen ezért a beruházások a 2. tengely célkit zéseinek az eléréséhez szintén hozzájárulhatnak. Az állattenyésztésben a modern technológiák alkalmazása nagyban hozzájárulna a szektor versenyképességének a fokozásához. A min ségi hústermékek el állításában a piacorientált megközelítést kellene bátorítani.

Intézkedések:

- **A mez gazdasági üzemek modernizálása**
- **A mez gazdaság és az erdészet fejlesztéséhez és átalakításához kapcsolódó infrastruktúra**

Célok:

Az infrastrukturális fejlesztések közvetett módon járulhatnak hozzá a mez gazdasági üzemek versenyképességének a fokozásához. A vízgazdálkodási létesítményekbe való beruházásokkal id ben és területileg kiegyensúlyozott módon érhet el a jó vízmin ség megóvása, valamint a környezet védelme. A technológiai és tárgyi beruházások révén az állattenyészt telepek káros kibocsátása csökkeni fog.

3.2.4. Az erd telepítés és -gazdálkodás támogatása

Az erdők **többcélú és fenntartható használata** eredményeként az egyes területek vízháztartása javul, a szélsőséges időjárási körülmények **kevesebb eróziós kárt** okoznak, továbbá a lég- és hangszennyezésből eredő környezeti terhelés csökken. A hosszú távú erdőtelepítési programok révén az erdőszonon lombos erdők arányának további csökkenése, valamint a globális felmelegedésre visszavezethető környezeti károk megállíthatóak, miközben **növeli a biodiverzitást**. Az erdőtelepítések, valamint a meglévő erdők fenntartása, az erdészeti potenciál helyreállítása komplex társadalmi igény kielégítését is szolgálja, az erdők ökológiai, ökonómiai és szociális funkcióinak bővítésével, ezáltal elősegítve a vidékfejlesztést, a vidéki lakosság életkörülményeinek javítását és kiemelten a **biológiai sokféleség megőrzését**. A fenntartási intézkedések keretében lehetőség nyílik az erdő-környezetvédelmi célkitűzések megvalósítására is.

Az erdőtelepítések **többcélú fenntartható használatának**, az erdők szociális és közjóléti funkciójának erősítése a fenntartási intézkedések keretében tovább folytatódhat. Az erdőtelepítés jelentősége és szükségessége a gazdasági előnyök mellett, a talajra, vizekre, a levegőre, és a biodiverzitásra, összefoglalóan: a környezeti állapotra gyakorolt kedvező hatások is igazolják. Szintén cél a magas biodiverzitású, természetközeli erdők létrehozása az erdőszonon fajok arányának jelentős növelésével, különösen a védett területeken. Az intézkedés célja továbbá a vonatkozó EU elvárásoknak (zöldáram, megújuló energiaforrások) való megfelelés, az energiaellátás diverzifikálása.

A várható EU elvárások teljesítéséhez elengedhetetlen a biomasza kínálat bővítése a célirányos energetikai termelés eszközeivel is. A gazdálkodók hiánya, a magas telepítési költségek miatt indokolt ehhez telepítési támogatást biztosítani. A fás szárú energiaültetvények telepítése több ezer termelőnek is segíthet a vidéki jövedelemszerzési lehetőség biztosításában. A fenntartási intézkedések között támogatás nyújtható a rövid termésciklusú fás szárú energiaültetvények telepítésére. A fenntartási intézkedés „A biodiverzitás megőrzése és a kiemelkedő természeti értékek megőrzése”, a „Vízgazdálkodás” és az „Az éghajlati változások hatásainak a mérséklése és alkalmazkodás” elnevezésű Közösségi Stratégiai Iránymutatások megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- **A mezőgazdasági földterület első erdőtelepítése**
- **Agrár-erdészeti rendszerek első létrehozása mezőgazdasági földterületeken**
- **Nem mezőgazdasági földterület első erdőtelepítése**
- **Natura 2000 kifizetések**
- **Erdő-környezetvédelmi kifizetések**
- **Az erdészeti potenciál helyreállítása és meglévő intézkedések bevezetése**
- **Nem termelő beruházások támogatása**

Célok:

A következő programozási időszak végéig az első dleges erdőtelepítés számottevően nőtt. Az erdők összterületének mintegy tizede kerül bevonásra az erdő-környezetvédelmi programba. A gyorsan fejlődő fajták telepítése a mezőgazdasági földterületek visszaszorulását eredményezi, továbbá alapanyaggal látja el a zöldenergia-termelést.

3.2.5. A jó minőségű és egyenletes mennyiségű víz biztosítása

A vízmennyiség tekintetében a magyar mez gazdaságban az utóbbi években tapasztalt kiegyensúlyozatlan viszonyok (szélsőséges vízgazdálkodási jelenségek) megkívánják az olyan gazdálkodási módszerek alkalmazását, illetve beruházások megvalósítását, melyek hozzájárulnak a vízgazdálkodási egyensúly megteremtéséhez. A vegyi anyagok használatának, valamint a mez gazdasági technológiák és módszerek nem megfelelő alkalmazásának eredményeként a vízminőség szintén javítandó. A nitrátérzékeny területek védelme, valamint a vizek védelme céljából a műtrágyák és növényvédőszer használatát csökkenteni kell. A vizek védelme és a meglévő nitrát-szennyezettség csökkentése céljából a Helyes Mez gazdasági Gyakorlat szabályait be kell tartani az érintett mez gazdasági területeken. Ösztönözni kell az ésszerű – a tápanyag- és talajgazdálkodás szempontjait figyelembe véve – talajhasználatot.

Magyarország jelentős részén szükség van a földhasználat átalakítására országos prioritások (alacsony termőképesség, „vesztéget halmozó” szántóterületek kivonása, új földhasználati irányok keresése,) és térségi prioritások (árvízzel és belvízzel érintett területek területhasználatának átalakítása, természetközeli gazdálkodási rendszerek visszaállítása) szerint. Az EU jogszabályai követelményeinek megfelelő tápanyag-gazdálkodás és vegyianyag-használat jelentős mértékben hozzájárulhat a vízminőség megóvásához.

Az erdők többcélú és fenntartható használatának, valamint az adott élőhelyre jellemző, többségében szonhos, lombos fafajok, fatípusok telepítésének az eredményeként az egyes területek vízháztartása javul, a szélsőséges időjárási körülmények kevesebb eróziós kárt okoznak. A felfűtődés „A biodiverzitás megóvása és a kiemelkedő természeti értékek megőrzése”, a „Vízgazdálkodás” és az „Az éghajlati változások hatásainak a mérséklése és alkalmazkodás” elnevezésű Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- **Nem mez gazdasági földterület elszármazása**
- **Nem termelő beruházások támogatása**
- **Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések**

Célok:

A felfűtődés célkitűzései közé tartozik a vízellátás egyensúlyi állapotának a megteremtése és a vízminőség javításához való hozzájárulás.

3.2.6. A talajok védelmének megőrzése

Magyarország teljes területén jellemző az extenzív mez gazdaság által kialakított és fenntartott természet közeli élőhelyek állapotának romlása, valamint a hagyományos, értékes gazdálkodási módszerek, fajták háttérbe szorítása, fokozatos eltűnése. A termőföldre továbbra is veszélyt jelentenek a talaj minőségét, termőképességét rontó folyamatok (erózió, savanyodás, szikesedés, tömörödés), a negatív tápanyagmérleg, a környezettudatos tápanyag-gazdálkodás hiánya, melyek a fenntarthatóság érvényesítését gátolják. A felfűtődésnek a nem megfelelő tápanyag-gazdálkodás, a mez gazdaságban használt elavult technológiák, valamint a szélsőséges időjárási körülmények által okozott problémákat kell orvosolnia. A környezetbarát tápanyag-gazdálkodás bevezetése, a talaj szervesanyag tartalmának növelése és a zöldtrágya hasznosítása jelentős mértékben

visszafordíthatja a talajok fokozott savasodását. A sókiválás mérsékléséhez szigorúbb földhasználati és vízgazdálkodási korlátozások alkalmazása szükséges. A talajtömörödés elkerüléséhez megfelelő agrótechnika alkalmazandó, a mélyebb talajrétegek tömörödésének megelőzéséhez melioráció, és szükség szerint vízrendezés párosítható.

Magyarországon az alábbi, mez gazdasághoz köthető degradációs folyamatok jelentősek és várnak megoldásra:

- víz- és szélerosztó;
- tömörödés;
- talajsavanyodás;
- belvízvesztés;
- szikesedés,
- talajszerkezet-leromlás; feltalaj kérgesedése, cserepesedése.

Az erdőknek jelentős szerepük van az éghajlatváltozás elleni küzdelemben (szénmegkötés), a vízgazdálkodásban (ivóvízbázisok védelme, csapadékvíz tárolása), és az éghajlatváltozás következtében jelentkező aszályok és árvizek elleni védekezésben (a kiegyensúlyozottabb vízgazdálkodás megteremtésében), az erózió és defláció hatásainak csökkentésében, a biodiverzitás növelésében. Az üzemen belüli meliorációs beruházások elősegítik a mez gazdasági területek erózió, defláció, kilúgozódás elleni védelmét, vízháztartás javítását célzó meliorációs és talajvédelmi létesítmények építése, felújítása által. A fő intézkedés „A biodiverzitás megővése és a kiemelkedő természeti értékek megőrzése”, a „Vízgazdálkodás” és az „Az éghajlati változások hatásainak a mérséklése és alkalmazkodás” elnevezésű Közösségi Stratégiai Iránymutatások megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- **Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések**
- **Nem termelői beruházásoknak nyújtott támogatás**
- **A mez gazdaság és erdőszet fejlesztésével és korszerűsítésével összefüggő infrastruktúra javítása és fejlesztése**
- **Nem mez gazdasági földterület elsősorban erdő sítése**

Célok:

A fő intézkedés elsősorban célkitűzése a talajok megfelelő környezeti állapotának a megővése, javítása.

3.2.7. Az állatjóléti kifizetések biztosítása

Az állatjóléti kifizetések biztosítása fontos szerepet játszik az állattenyésztési szektor jövedelemtermelő és versenyképességének a fokozásában, továbbá közvetett módon abban is, hogy egyensúly teremtsék az állattenyésztés és a haszonnövény-termelés között.

A célkitűzésen belüli két fő irány:

- Az állattenyésztésben a magas szintű technológiák megalapozása, tekintettel az állatjólétre;
- Az állattenyésztésben a magas szintű technológiák fenntartása, tekintettel az állatjólétre

Az állatjólét szempontjából fontos a magas szint állattenyésztési technológiákhoz kapcsolódó, további költségek fedezetének a biztosítása, valamint a magas szint állattartási feltételek megteremtése. A szigorú állatjóléti elírásoknak való megfelelés többletköltségeket von maga után, amelyek a kifizetésekkel kerülnek kompenzálásra. Az állatjólét fokozása ugyanakkor a növekvő fogyasztói tudatosság kialakulásának köszönhetően közvetett módon hozzájárul az ágazat jövedelemtermelő képességének fenntartásához, továbbá a pontszerű szennyezések mérsékléséhez, és közvetve kihat a nitrát irányelvben foglalt követelmények teljesítésére is.

A Tanács 473/2009/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK rendelet módosításáról lehetőséget ad arra, hogy az Európai Gazdaságélénkítő Csomag és a kötelező moduláció összegei a tejágazat szerkezetátalakítását kísérő intézkedésekre, mint új kihívásra kerüljenek felhasználásra.

Magyarország úgy ítéli meg, hogy a 2008-ban kitört gazdasági világválság az agrárágazaton belül leginkább a tejágazatot sújtotta, ezért a 2009-ben induló Európai Gazdaságélénkítő Csomag Magyarországra jutó forrásait (48.348.000 euró), továbbá a 2012-től esedékes moduláció összegét is teljes egészében a tejágazatra, azon belül is a tehenészetilek telepek állatjóléti kompenzációs kifizetéseire kívánja fordítani. Az állatjóléti intézkedések említett hatásai a jövedelemtermelő képesség fokozásában, az állategészségügyi, környezetvédelmi és élelmiszerbiztonsági kockázatok csökkentésében indokolják a pótlólagos források ezen intézkedésben való koncentrálását.

Intézkedések:

- **Állatjóléti kifizetések**

Célok:

Az állatjóléti juttatásokban részesülő gazdaságok száma eléri a háromezret.

Pénzügyi súlyozás a 2. tengelynél:

A **2. tengelyen** belül a **f intézkedések** között a pénzügyi erőforrások felosztása a feladatok nagyságához igazodik: a legnagyobb hányad az „Az agrár-környezetgazdálkodási és erdő-környezetgazdálkodási támogatás” f intézkedésnek jut. „Az erdőtelepítés és -gazdálkodás támogatása” szintén jelentős részt kap a forrásokból. A kiosztott források tekintetében jóval alacsonyabb „A jó minőségű és egyenletes mennyiségű víz biztosítása” f intézkedés pénzügyi súlya. A KAT-ot érintő f intézkedésre jut a források legkisebb hányada tekintettel arra, hogy a KAT területeken a környezeti feltételek jónak mondhatóak. A kiemelkedő környezeti állapot javulással jellemezhető „Energetikai célú biomassza felhasználás” nemzeti prioritás intézkedései és a „Beruházási támogatás a környezeti elírások betartása és a vízgazdálkodás javítása érdekében” f intézkedés teljes egészében, míg „A talajok védelmének megerősítése” is részben az 1. tengelyen belül kerül finanszírozásra. Az állatjóléti kifizetések, az erdővel kapcsolatos Natura kifizetések, illetve a Víz Keretirányelvvel kapcsolatos kifizetések a programozási időszak későbbi szakaszában kerülnek bevezetésre.

A 2. tengely stratégia-szerkezetének összegzése

Általános cél	Közösségi prioritások	Nemzeti prioritások	F intézkedések
A vidéki környezet javítása a megfelelő földhasználat támogatása révén	Biodiverzitás, kiemelked természeti értékek, hagyományos tájak	<p>A Natura 2000 mez gazdasági és erdészeti területeinek, valamint más, kiemelked természeti értéket képvisel területeknek a megóvása</p> <p>Kedvez tlen adottságú területek támogatása</p> <p>Mennyiségi és min ségi vízgazdálkodás</p> <p>Az erdészeti er források növelése és fenntartható kezelése</p> <p>Energetikai célú biomassza felhasználás</p> <p>Talajvédelem</p>	<p>Agrár-környezetgazdálkodási, Natura 2000 és erd - környezetgazdálkodási támogatás</p> <p>A Kedvez tlen Adottságú Területek és a hagyományos mez gazdasági táj meg rzése</p> <p>Beruházási támogatás a környezeti el írások betartása és a vízgazdálkodás javítása érdekében</p> <p>Az erd telepítés és –gazdálkodás támogatása</p> <p>A jó min ség és egyenletes mennyiség víz biztosítása</p> <p>A talajok védelmének meger sítése</p> <p>Az állatjóléti kifizetések biztosítása</p>
	Vízgazdálkodás		
	Éghajlatváltozás		

3.3. Az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági diverzifikáció elősegítése

A 3. tengely általános célkitűzése az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának elősegítése.

Általános leírás

A vidéki területek aktuális helyzetének vizsgálata világosan rámutat arra, hogy a munkahelyteremtés érdekében **szükség** van a jövedelemtermelő lehetőségek növelésére a **vállalkozásfejlesztés ösztönzésével**. Továbbá **szükséges az életminőség javítása** annak érdekében, hogy csökkenjen az elvándorlás a vidéki területekről.

A 3. tengely intézkedései egyaránt hozzájárulnak a **vidéki gazdaság diverzifikációjához**, valamint a vidéki területeken az **életminőség javításához**. A vidéki gazdaság fejlesztése, mint a legjelentősebb fejlesztendő terület jelenik meg a 3. tengely keretében. A tengely kulcsterületei a vidéki gazdaság bővítését, többek között a nem mezőgazdasági tevékenységekké történő diverzifikálással, a mikro-vállalkozások humán erőforrásának és fizikai infrastruktúrájának fejlesztésével, a fejlesztések közötti egymásra épülés és szinergia erősítésével, együttműködési hálózatok fejlesztésével kívánják elérni. **A 3. tengely megvalósítása során a partnerségen alapuló LEADER megközelítés jelentős mértékben érvényesül.** Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program mellékletében szerepel a 3. tengely intézkedéseinek keretében támogatásra jogosult települések jegyzéke.

Az általános célkitűzésekkel összefüggésben a Stratégiában igazodási pontként szolgáló két Közösségi Prioritás a következők:

1. Munkahelyteremtés és a növekedés feltételeinek kialakítása;
2. A helyi irányítás javítása

A Közösségi Stratégiai Iránymutatásokkal és az általános célkitűzésekkel összhangban álló **nemzeti prioritások** a következők:

- A gazdasági fejlődés elősegítése és az életminőség javítása a vidéki területeken, illetve a természeti és kulturális örökség megőrzése;
- A kistérségi szintű irányítás elősegítése;
- A LEADER csoportok erősítése és támogatása

Három fő intézkedés szolgálja a nemzeti prioritások végrehajtását.

3.3.1. A diverzifikáció, mikrovállalkozások és turizmus természeti és kulturális örökségre épül támogatása

A vidéki foglalkoztatási feszültségek csökkentése, a jövedelemszerzési lehetőségek bővítése csak a **vidéki gazdasági potenciál megerősítésével** lehetséges, mely hozzájárul a foglalkoztatás javításához azáltal, hogy mezőgazdaságon kívüli **munkahelyeket teremt** a vidéki térségekben. A cél elérésének eszközei között kiemelt fontosságú a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó háztartások egyéb, nem mezőgazdasági jellegű tevékenységeinek fejlesztése és a vidéki mikrovállalkozások ösztönzése.

A vidéki térségek vállalkozásainak fejlesztése kulcsfontosságú a vidéki térségek **gazdasági növekedése** és a **foglalkoztatás növelése** szempontjából. A diverzifikáció ösztönzése a vidéki gazdaság szerkezetének átalakításához járulhat hozzá. E f intézkedés keretében külön figyelmet kell fordítani a falusi turizmus fejlesztésére, amely a vidéki térségek természeti és kulturális örökségén alapul. Kiemelt hangsúlyt kapnak a régió/térség specifikus termékek előállítását, feldolgozását végző vállalkozások.

A vállalkozásösztönzés csak akkor lehet igazán eredményes, ha az üzleti környezet fejlesztésével, kapacitás-bővítéssel és képzési lehetőségekkel társul.

Ez a f intézkedés a **“Munkahelyteremtés”** Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Ennek az akciónak az alappillérei a következők:

1) Diverzifikáció

A vidéki térségekben a mezőgazdaságon kívüli munkalehetőségek száma alacsony, amit súlyosbít, hogy a mezőgazdaságon belüli foglalkoztatottak száma csökken. A vidéki térségekben még fellelhető az értékes, élő kézműves hagyományok, amelyek mind a foglalkoztatás, mind a térség egyedi arculatának megőrzésében fontos szerepet töltenek be.

A f intézkedés célja elsősorban mezőgazdaságból élő vidéki népesség jövedelmi helyzetének javítása, a vidéki térségekben történő elvándorlás csökkentése, a vidéki életkörülmények javítása, a primer szektoron kívüli munkahelyteremtés és megtartás, valamint a helyi termékek/szolgáltatások minőségének fejlesztése, hozzáadott értékének növelése. Cél a mezőgazdaságból származó jövedelemmel rendelkező háztartások kiegészítő jövedelmet generáló, termék előállító és szolgáltató tevékenységeinek ösztönzése, a helyben előállított termékek piacra jutásának elősegítése.

2) Mikrovállalkozások

A vidéki térségekben jellemzően alacsony az ezer lakosra jutó vállalkozások száma, illetve a vállalkozási szektorban csak kis növekedés volt tapasztalható az elmúlt tíz évben. A vidéki gazdaság szerkezetére a mikrovállalkozások jelentős aránya jellemző. Ezek a vállalkozások meghatározó részét képezik a vidéki gazdaságnak mind szociális, mind foglalkoztatási szempontból. Különösen fontos a vidéki mikrovállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatásával az új munkahelyek létrehozása, a támogatott vállalkozások bruttó hozzáadott

értékének növelése, a helyi gazdaság ösztönzése és a vidéki lakosság jövedelemtermelő képességének erősítése.

3) A turizmus fejlesztése

A vidéki térségeknek az országos átlagtól kedvezőtlenebb foglalkoztatási helyzetén javítani lehet kedvező táji-természeti és kulturális értékek, valamint a falusi hagyományok turisztikai hasznosítása. A turizmus multiplikáló hatása növeli a kistermelők közvetlen termék-értékesítésének volumenét, élénkíti a helyi piacok forgalmát, új kapcsolatokat teremt a városi és a falusi lakosság között.

A turisztikai szolgáltatások fejlesztése és marketingje hozzájárul a vidéki térségek gazdasági szerkezetének átalakításához. A turizmusból származó jövedelem erősíti a helyi gazdaságot, ezáltal hozzájárul az életminőség javításához, és a területi-gazdasági hátrányok megszüntetéséhez.

Intézkedések:

- Nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás
- Mikroállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása
- A turisztikai tevékenységek ösztönzése

Célok:

A fenti intézkedés hozzájárul a vidéki mikroállalkozások számának és jövedelmezőségének növeléséhez, ami a vállalkozási sikeresség kismértékű növekedését eredményezi a vidéki térségekben. Növekedni fog a diverzifikált gazdasági tevékenységet folytató mezőgazdasági háztartások és gazdaságok száma is.

3.3.2. A kistérségi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és a természeti és kulturális örökség megőrzése (falumegújítás, vidéki örökség megőrzése)

Az **életszínvonal javítása** vidéken megvalósítható a **kulturális örökség és a természeti értékek fenntartható és komplex hasznosítása** révén. A vidéki területek kulturális örökségének és természeti értékeinek megőrzése hozzájárul a helyi közösségek működéséhez, a helyi civil társadalom és kulturális élet újjászületéséhez, a helyi identitás erősítéséhez és a kulturális élet illetve szórakozási lehetőségek fejlesztéséhez.

A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások

A vidéki lakosság számára nyújtott alapvető szolgáltatások fejlesztése szorosan összefügg a **vidéki életszínvonal javításával**, aminek a legfontosabb módja az **integrált, többcélú kistelepülési szolgáltató és közösségi központok** létrehozása. Mivel a vidéki közösségek számára a szolgáltatásokhoz való hozzáférés nem megfelelő, ezért szükséges az integrált vidéki szolgáltatások fejlesztése.

A vidéki lakosság számára biztosított alapvető szolgáltatások körébe tartoznak a kulturális, szociális, hivatali szolgáltatások, illetve egyéb értékesítési termékekhez való hozzáférés biztosítása.

A vidéki szolgáltató központok felállításán kívül az alapvető - különösen a vidéki és hátrányos helyzetű csoportokat célzó - szolgáltatásokon is javítani kell, beruházások útján. A vidéki vidéki a **gyermekgondozási szolgáltatások** két szempontból is segítenek: egyrészt munkahelyek teremtésével - gyakran részidős vagy szezonális - munkalehetőséget biztosítanak számukra, míg a gyermekes anyáknak lehetővé teszik, hogy munkába álljanak vagy visszatérjenek a munkaerő piacra. Ugyanez vonatkozik az idősebb emberek gondozását célzó szolgáltatásokra.

Az integrált kistérségi szolgáltató központok fejlesztésének célja, hogy minden lényeges kommunikációs és hivatali szolgáltatás elérhetővé váljon a vidéki településeken, valamint olyan egyéb szolgáltatásokat is biztosít, amelyek a kistérségeken az életminőséget javítják. A szolgáltató központok a tanácsadói szolgáltatások háttérét biztosító infrastruktúráként is szolgálnak.

A természeti és kulturális örökség megőrzése

A falumegújítás és a **vidéki örökség megőrzése** kiemelkedő fontosságú, és közvetlen kapcsolatban áll a hagyományok felélesztésére irányuló erőfeszítésekkel. A falumegújítás a vidéki közösségek megerősítését és egy vonzó, ezáltal a vidéki életminőség javulását eredményező eszköz.

A vidék örökségének megőrzésében különös figyelmet kell szentelni a természeti és kulturális örökségeknek és értékeknek. A kiemelt természeti értékek - különös tekintettel a Natura területekre - szükségessé teszik a védetté nyilvánításról és a védelem módjáról, illetve módszeréről szóló **tervek kidolgozását**.

A vidéki területekről való elvándorlás csökkentése érdekében **a tanyás területeken támogatni kell az életszínvonal növelését** az épített örökség védelmével és alternatív - megújuló - energiaforrások biztosításával.

Falumegújítás

A vidéki lakókörnyezet, a települések fizikai összképe romló képet mutat, fokozatosan romlik a települések közterületeinek állapota. A vidéki térségek vonzerejének növeléséhez elengedhetetlen a településképzés javítása. A vidéki térségek vonzerejének növelése érdekében szükség van a települések fejlesztésére, egyúttal a vidéki élethez kötődő kulturális és természeti örökség megőrzésére, bemutatására.

A vidéki térségekben alacsony a termékek helyben történő értékesítésére alkalmas megfelelő infrastruktúrával ellátott helyi termelési értékesítő- és felvásárló-helyek száma. Ezért a termékek nagy része közvetlenül kereskedőn keresztül a nagyvárosokban cserél gazdát, úgy kerül vissza a vidéki térségekbe, amelynek jelentős árnyóelő hatása van, valamint csökkenti a termelési maradó gazdasági haszon mértékét.

Ezen felül intézkedés különösen fontos a tanyák szempontjából, melyekre még inkább jellemző a középületek rossz állapota, és a szolgáltatásokhoz való elégtelen hozzáférés. Az intézkedés célja a falvak településképzésének és környezetének javítása, a rekreációs lehetőségek bővítése, a termékértékesítés infrastrukturális feltételeinek javítása.

Ez a f intézkedés a “Munkahelyteremtés” és “A növekedés feltételeinek megteremtése” Közösségi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások
- A vidéki örökség megőrzése és korszerűsítése

Célok:

A jogosult falvak legalább harmadában a helyi vállalkozók közreműködésével felállításra kerül egy szolgáltatóközpont. Az intézkedés során csökkentik a vidéki területeken a veszélyeztetett emlékek számát, és növelik a felújított vidéki örökséggel rendelkező falvak számát.

3.3.3. A helyi kapacitásépítés támogatása

Ez a f intézkedés a térségi szintű vidékfejlesztési koncepciók kialakítását, azoknak a helyi fejlesztési stratégiába való beillesztését és annak megvalósítását ösztönzi, ezáltal pedig elősegíti az összes tengely intézkedéseinek összevonását és területi koherenciáját. A f intézkedés ösztönzi a helyi vidékfejlesztési stratégiák kialakításához és megvalósításához szükséges helyi humán kapacitás bővítését, és segítséget nyújt a helyi fejlesztési stratégiák kialakításához és megvalósításához.

A helyi kapacitásfejlesztés célja az integrált szemléletű helyi (kistérségi) vidékfejlesztési stratégiák megvalósításán és széleskörű partnerség megkötésén keresztül a belső erőforrások fenntartható és innovatív hasznosításának, valamint a vidéki életminőség helyi megoldásokon alapuló javításának elősegítése.

A f intézkedés célja, hogy kistérségi szintű stratégia készüljön az önkormányzati, gazdasági és civil szereplők részvételével. Ehhez a helyi vidékfejlesztési stratégia előkészítése és kidolgozása mellett szükség van megfelelően felkészített végrehajtó kapacitás bevonására, továbbképzésére, illetve a fejlesztési elképzelések helyi szintű tájékoztatására.

A helyi vidékfejlesztési stratégiák hatékony megvalósításának alapvető feltétele a vidéki térségek (akcióterületek) emberi, kulturális, környezeti és gazdasági erőforrásainak ismerete, az önkormányzati, vállalkozói és a civil szféra szereplőivel való kapcsolattartás, a folyamatos, naprakész tájékoztatás, a fejlesztett tevékenységet végzők és az újonnan bekapcsolódók képzése. A helyi adottságok, értékek, kapacitások feltárására irányuló tanulmányok készítése, a hálózatépítés humán és fizikai kapacitásainak, felszereltségének javítása, magyar és külföldi szereplőkkel történő tapasztalatcsere, közös projektek kidolgozása biztosíthatja a fejlesztési kapacitások helyi szükségletekre szabott folyamatos bővülését.

A vidéki gazdaság és a helyi közösségek megőrzése csak egymáshoz szorosan kapcsolódó intézkedések eredményeként lehet eredményes. A LEADER megközelítésen alapuló emberi erőforrás-fejlesztés a helyi és kistérségi közösségek, kapcsolatrendszerek, fejlesztését, megőrzését, a partnerség kiépítését célozzák meg. Kitüntetett szerepet játszhatnak ebben a helyi körülményekre szabott, helyi megoldásokat kifejlesztő, innovatív humán szolgáltatások.

A közösségek tagjait bevonó, aktivitásra ösztönöz, ugyanakkor kulturális sajátosságait tiszteletben tartó megközelítés alkalmassá teszi a LEADER Programot a hátrányos vagy sajátos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítására, integrációjának erősítésére.

A f intézkedések lehetnének az alulról felfelé építkező kistérségi szintű vidékfejlesztés elméleti szintjének létrehozásának támogatását, amely szinergiát teremt a 3. és 4. tengely fejlesztési követelményei között. Az intézkedés keretében Helyi Vidékfejlesztési Irodák hálózata kerül kialakításra minden kistérségben annak érdekében, hogy elősegítse az összhang kialakulását a vidékfejlesztés azon szereplői között, akik a fejlesztési forrásokra összpontosítanak. A HVI-k koordinálásával alakulnak meg a LEADER megközelítés Helyi Vidékfejlesztési Községei. **A Helyi Vidékfejlesztési Irodáknak és a Helyi Akciócsoportoknak kulcsszerep jut a 3. tengely intézkedés forrásainak elosztásában, amely a helyi partnerségen és a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiához való illeszkedésen alapul. Ez a struktúra célul tűzi ki a jelenlegi LEADER Program megerősítését is.**

Ez a f intézkedés "A növekedés feltételeinek megteremtése" Községi Stratégiai Iránymutatás megvalósítását szolgálja.

Intézkedések:

- LEADER
- Készségek elsajátítása, ösztönzés és a helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása

Célok:

Ennek a nemzeti prioritásnak a célja a LEADER megközelítés megerősítése Magyarországon a hatékony végrehajtáshoz szükséges készségek fejlesztésével a helyi akciócsoportok által a lefedett területek és az érintett lakosság létszámának növelésével.

A 3. tengelyen belüli f intézkedésekhez kapcsolódó pénzügyi allokáció kapcsán a következő megállapítások tehetők:

A források többségét (mintegy 60%-át) vállalkozásfejlesztésre, a vidéki területek gazdasági fejlesztésére és foglalkoztatásbővítésére van lehetőség költeni. A vállalkozásfejlesztésen belül a mikrovállalkozások támogatása a kiemelt terület, mivel ez a legfontosabb eszköz a vidéki gazdaság diverzifikálására.

Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítására, a természetes és kulturális örökség megőrzésére (falufelújítás) szintén a források egy jelentős része (kb. 30%-a) kerül felhasználásra, amit egyrészt az e célok teljesítéséhez szükséges beruházások mértéke, másrészt a helyi önkormányzatok (a lehetséges kedvezményezettek) jelenlegi pénzügyi helyzete indokol.

A 3. és 4. tengely teljes költségvetésének körülbelül 10%-át lehet a helyi kapacitásfejlesztésre, a Helyi Vidékfejlesztési Irodák bevonásával létrejövő helyi együttműködések kialakítására költeni.

A 3. és 4. tengely stratégiájának összegzése

Általános cél (tengely)	Közösségi prioritások	Nemzeti prioritások	F intézkedések
Az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának elősegítése	Munkahelyteremtés és a növekedés feltételeinek kialakítás	A gazdasági fejlődés elősegítése és az életminőség javítása a vidéki területeken, illetve a természeti és kulturális örökség megőrzése	A diverzifikáció, mikro-vállalkozások és turizmus természeti és kulturális örökségre épülő támogatása
			Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és a természeti és kulturális örökség megőrzése (falumegújítás, vidéki örökség megőrzése)
	Az irányítás javítása	A kistérségi szintű irányítás elősegítése A LEADER csoportok erősítése és támogatása	A helyi kapacitásépítés támogatása

IV. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (Stratégiai Terv) indikatív forrásmegosztása

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv végrehajtására Magyarország egész területére vonatkoztatott **egyetlen vidékfejlesztési programot**, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programot fogja benyújtani. Ezt a Programot **Magyarország egész területére érvényesíteni fogjuk**. A Program igazgatása és irányítása központi szinten valósul meg.

Az intézkedések egy része földrajzi szempontból lehatárolt, a különböző természeti jellemzők figyelembevételével (Kedvezőtlen adottságú területek, Natura 2000 területek), vagy a vidéki területek eltérő fejlettségi szintjére és népességére figyelemmel (3. tengely intézkedései).

A Program szerves célkitűzéseivel összhangban az indikatív forrásmegosztás a magyar mezőgazdaság sajátosságaihoz igazodik. A mezőgazdasági termelés versenyképességét a technológia korszerűsítésével, humán kapacitásépítéssel és a termelésben a magasabb hozzáadott érték elérésével ösztönözik az intézkedések. A vidéki területek környezeti állapotának megővése a mezőgazdasággal összefüggő alacsony környezeti terhelés fenntartását és a nagy természeti értékű területek védelmének fokozását teszi szükségessé. A fejlesztési potenciál a vidéki vállalkozások versenyképességének javítására, munkahelyek teremtése és a szolgáltatási hozzáférés javítására összpontosít a vidéki területeken. **A nemzeti és regionális politikák** szintén hozzájárulnak a vidék helyzetének javításához és gazdaságának diverzifikálásához.

A korábbi és jelenlegi fejlesztési programok tapasztalatai szintén jelentős mértékben befolyásolták a forrásmegosztást annak érdekében, hogy a Magyarország számára 2007-2013 között rendelkezésre álló teljes fejlesztési forrás felhasználható legyen, és megfelelő módon hasznosuljon a mezőgazdaság, a vidéki területek fejlesztésére és a vidéki térségek kedvező környezeti állapotának fenntartására.

A Program **indikatív pénzügyi forrásmegosztása** az alábbiak szerint alakul:

A Vidékfejlesztési Program neve	Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból származó források*
Új Magyarország Vidékfejlesztési Program	100%
1. tengely	44%
2. tengely	34%
3. tengely	18%
Technikai Segítségnyújtás	4%
Összesen	100%

*Az 1290/2005/EK rendelet 12. cikk (2) bekezdése alapján rendelkezésre álló összeggel együtt.

A 4. tengely forrásait – 5,5% – az 1-3. tengelyre el irányzott összegből vonjuk le, rendre 25-10-65 százalékos arányban. Az 1. tengelyreallokált források közül több mint 10

százalékpont szolgálja a 2. tengely célkit zéseit. A részletes pénzügyi táblázatok a vidékfejlesztési program részét képezik.

V. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv bels és küls konzisztenciája, összhangja a többi Közösségi támogatási eszközzel

5.1. A Nemzeti Stratégiai Terv bels konzisztenciája

A Stratégia bels konzisztenciáját az biztosítja, hogy egyrészt a tengelyek, f intézkedések és intézkedések hozzájárulnak a kiválasztott globális célkit zés eléréséhez, másrészt biztosított a közöttük fennálló szinergiák kiaknázhatósága. A megvalósított intézkedések hatékonyságának javítására kiküszöbölésre kerültek a tengelyek, a f intézkedések és az intézkedések között fennálló átfedések és ellentmondások.

1. tengely

Az 1. tengely intézkedései több szálon kapcsolódnak a 2. és 3. tengelyhez. Egyrészt a képzés, szaktanácsadás rendszere valamennyi tengely – potenciális – kedvezményezettjének szól. Másodszor, az 1. tengelyen belül a mez gazdaság korszer sítésére irányuló összes beruházás megfelel a 2. tengely keretében megfogalmazott követelménynek a környezetvédelem, a fenntarthatóság és a földhasználat tekintetében. Harmadrészt a technológiai modernizációs folyamat eredményeként megjelen munkaer -kibocsátást a 3. tengelyben támogatott diverzifikációs és általános vállalkozásösztönzési intézkedés segítségével lehet kezelni. Az 1. tengelyben szerepl „Megújuló energia” f intézkedés kapcsolódik a 2. tengely „Erdészet” f intézkedéshez a termelési vertikum mentén. Az 1. tengelyben található „Állattenyésztés” f intézkedésnek a 2. tengely „Állatjóléti el írások” f intézkedéshez van kapcsolódása azáltal, hogy az els f intézkedés keretében létrehozott, az uniós el írásoknak megfelel állattenyésztési beruházások alapján a tulajdonosok kompenzációs kifizetésre jogosultak.

2. tengely

A 2. tengelyen belül a Natura 2000 program fokozatosan indul be 2007-t l, a 3. tengely kereteiben kidolgozott Natura tervekre épül. A fenntartható és környezettudatos földhasználat extenzív módszereinek támogatása és a 2. tengely keretében a biodiverzitás meg rzésének támogatása sokoldalú lehet séget nyújt a vidéki gazdaság diverzifikálására, a tevékenységek kib vítésére, a különböz szolgáltatások bevezetésére, a foglalkoztatottság javítására, valamint az életmin ség színvonalának emelésére a 3. tengely f célkit zéseiként. A 2. tengelyben megvalósított vízgazdálkodási programok az 1. tengely vízgazdálkodási intézkedéseit egészítik ki.

3-4. tengelyek

A települések korszer sítését az 1. tengely infrastruktúra fejlesztési intézkedése és a 3. tengely intézkedései közül a vidéki örökség meg rzése és korszer sítése”, valamint „A vidéki alapszolgáltatások fejlesztése” intézkedések valósítják meg. A falusi turizmus területén megvalósuló beruházások a 3. tengely keretében a természeti és kulturális értékek meg rzésére építenek, amelyek fenntartását a 2. tengely támogatja. Az 1. tengely keretében támogatott és kialakított „szaktanácsadás” a 3. tengely részeként támogatott integrált települési szolgáltató terekben a falusi lakosság rendelkezésére álló szolgáltatások részét képezi. A LEADER megközelítés képezi a kapcsolatot a vidéki gazdaság egyes szerepl i között el segítve a helyi közösségeket és kezdeményezéseiket az 1-3. tengelyek célkit zéseikhez kapcsolódó fejlesztési stratégiák kidolgozásában és megvalósításában

5.2. A Stratégiai Terv küls koherenciája

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv messzemenően figyelembe veszi az új **Közös Agrárpolitika** piacszabályozási és vidékfejlesztési **célkit záseit**, a fejlesztések arányainak, célrendszerének módosulását. A Stratégia – a mez gazdasági fejlesztések révén is – fokozottan érvényesíti, és komplexen kezeli a vidék fejlesztését, a fenntartható fejl dést, a vidéki népesség meg rzését és az életmin ségének javítását szolgálja.

2006-ban jelent s változások kerültek bevezetésre az EU cukor ágazatában. A Stratégia és a Program keretet biztosít a mez gazdasági termelés diverzifikációjához. A cukortermelés várható csökkenése alternatív gazdaságfejlesztéshez, azaz a termelés diverzifikációjához és a vidékfejlesztési megközelítés meger sődéséhez vezethet. A vidékfejlesztési stratégia keretében megvalósul a helyi szint kistérségi programok létrehozásának támogatása. A cukor ágazat reformja el segítheti a szerkezetváltást, amely a Stratégia f elemeinek egyike.

Az EU-ban a kukorica intervenciórendszer 2009/2010-ig fokozatosan megsz nik (a felvásárolt kukorica mennyisége nullára csökken, és csak szükséghelyzetben indul be újra a felvásárlás). Ez komoly veszélybe sodorhatja a hazai szántóföldi növénytermesztési ágazat jövedelmez ségét és piaci helyzetét. Mostanáig a magyar agrárpolitika fontos feladatát képezte új piacokat találni a feleslegeknek. A megszüntetéssel ez a feladat még fontosabbá válik. Négy lehetséges megoldás kínálkozik a helyzet kezelésére: az állattenyésztési ágazat támogatása, más ágazatokba történő diverzifikáció (pl. kertészet), a logisztikai rendszer hiányosságainak kezelése, és új piacok szerzése a bioenergia szektorban. A Stratégia els dlegesen ezek megvalósulását célozza meg.

A 2003-ban végbement KAP reform során bevezetett alapelvek, majd a KAP reformot követ en megjelen ágazati alapelvek el írják, hogy a KAP I. pillérének támogatásai nem köt ndnek els dlegesen bizonyos mez gazdasági termékek termeléséhez, azonban minden termel számára biztosítják a jövedelem biztonságát. Ez a támogatás részben vagy teljesen elválik a termelést l.

A KAP reform el írja a támogatás teljes mérték elválasztását a gabona, olajos-, fehérje és rostnövények, tej és cukor termelése esetében, és részbeni elválasztását a dohánytermelés, valamint az állattenyésztés esetében az egyes meghatározott lehet ségek szerint. A támogatás feltétele a kölcsönös megfeleltetés, amely az új tagországok esetében annyit jelent, hogy a SAPS támogatások igénybevétele esetén be kell tartani a jó mez gazdasági és környezeti állapot el írásait.

A Stratégia a gabonafélék termelésének csökkentését egyrészt - a KAP reformban meghatározott módon - a kínálat csökkentésével (agrár-környezetgazdálkodás, erd sítés) másrészt a gabonafeleslegek levezetésével (állattenyésztés fejlesztése, bioetanol termelés növelése, biomassza szélesebb kör felhasználásának ösztönzése) is segíti.

A Stratégia kidolgozása során kiemelt figyelmet kapott a **Lisszaboni Stratégia elveivel történ ősszhang biztosítása**. Magyarország a Stratégia átfogó és specifikus célkit záseit a Lisszaboni Stratégia középtávú felülvizsgálatának és értékelésének következtetéseivel és javaslataival összhangban határozta meg.

Az egész programra vonatkozóan érvényesek a Lisszaboni Stratégia elvei, kiemelkedően az 1. és a 3. tengelyek célkitűzéseiben és intézkedéseiben. A Stratégia célkitűzései szorosan kapcsolódnak a Lisszaboni Stratégia céljaihoz, mivel a versenyképesség és az innováció előmozdítására irányulnak a mezőgazdaság és a vidék gazdasága területén. A 3. tengely fő célkitűzése a vidéki gazdaság fejlesztése a vidéki vállalkozások jövedelemtermelő képességének megerősítése céljából, továbbá az agrárágazatból való elvándorlás ellensúlyozását szolgáló munkahelyek teremtése. Hosszútávon hozzájárul a **vidéki térségek gazdasági kohéziójának erősítéséhez** és a hosszú távú gazdasági növekedés feltételeinek megteremtéséhez.

A vidékről történő elvándorlást hivatottak csökkenteni a kulturális és szociális élet élénkítését, a helyi identitás erősítését, valamint a térség turisztikai vonzerejét erősítő kulturális és szabadidős tevékenységek ösztönzését támogató intézkedések, ezzel is **el segítve a vidéki társadalmi kohéziót**.

A LEADER tengely rendeltetése egy integrált fejlődés megalapozása a kistérségi szinten. A LEADER program keretében megvalósított kapacitásépítés, amely kapcsolódik az 1. tengelyen belül az oktatást és képzést erősítő célokhoz, nagymértékben hozzájárul a Lisszaboni Stratégiában megállapított **tudásalapú társadalom** létrehozásának céljaihoz.

A mezőgazdasági termelés szerkezetátalakításának keretében a fő hangsúly a megújuló energiatermelő létesítmények megvalósítására irányul, mely hozzájárul a **megújuló energia hányadának növelésére vonatkozó EU kötelezettségeknek**, COM (2004) 366.

Az éghajlatváltozás hatásának tudatos ellensúlyozására a 2. tengely célkitűzései és intézkedései – különösen az erdőgazdálkodással kapcsolatosak – megfelelnek az **EU Erdészeti Stratégiájának és Akciótervének**, COM(2005)84, amely kiemelkedő fontossággal bír a fenntarthatóság biztosítása és a munkahelyteremtés szempontjából is.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv célkitűzései – különösen a 2. tengely célkitűzései és intézkedései – közvetlen vagy közvetett kapcsolatban állnak a **Közösségi Környezetvédelmi Akcióprogrammal**, az Európai Parlament és a Tanács 1600/2002/EK határozata (2002. július 22.) a hatodik közösségi környezetvédelmi cselekvési program megállapításáról.

A Stratégiában a **környezetvédelem és fenntarthatóság biztosítása alapvető és horizontális cél**. A 2. tengely intézkedései pedig kifejezetten a környezet és a fenntarthatóság alapelveihez nyújtanak forrásokat. A 2. tengely a környezetkímélő gazdálkodási módszerek elterjesztésével, a kedvezőtlen adottságú területek kezelésével, az erdészeti valamint állattartási követelményeknek való megfelelést célzó intézkedésekkel alapvetően járul hozzá a környezet védelméhez, a fenntartható fejlődés fokozottabb figyelembevételéhez. Vizes élőhelyek esetében az Európai Halászati Alap intézkedéseitől elkülönült környezetvédelmi vállalkozások támogathatók.

A KAP reform során meghatározott kölcsönös megfeleltetés követelményeinek teljesítését a 2. tengely terület-alapú támogatásai közvetlenül tartalmazzák, míg az 1. tengely fejlesztési támogatásainak feltétele a vonatkozó higiéniai, állategészségügyi környezetvédelmi és **élelmiszerbiztonsági előírások** maradéktalan betartása.

A versenyképes mezőgazdasági termelés megvalósítása, a bio-élelmiszerek termelését elősegítő élelmiszerbiztonsági és mezőgazdasági módszerek bevezetése következetesen

illeszkedik az **európai bio-élelmiszer termelés és biogazdálkodás akciótervhez**, COM (2004) 415.

Az EU-ban több forrásra van szükség az éghajlatváltozáshoz való hatékony alkalmazkodáshoz, ennek teljesülése érdekében az Unió összehangolt nemzetközi együttműködést sürget. A Stratégia – f ként a 2. tengely - intézkedései összhangban vannak az éghajlatváltozás elleni küzdelemre vonatkozó közép- és hosszú távú EU stratégia céljaival COM(2004) 35.

5.3. Kapcsolódás más nemzeti programokhoz és szakpolitikai koncepciókhoz

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv szervesen kapcsolódik a nemzetgazdaság fejlődéséhez kötődésének és annak szempontjából érdemi koncepciókhoz.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK), illetve az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK)** elnevezésű hosszú távú fejlesztéspolitikai dokumentumok (2005-2020) határozzák meg az EU strukturális alapok és a Kohéziós Alap felhasználásának területeit és célkitűzéseit a 2007-2013 közötti időszakban. Az agrár-vidékfejlesztés az OFK stratégiai céljai közül elsősorban a gazdasági versenyképesség növeléséhez, továbbá a természeti erőforrások, a környezeti értékek megőrzéséhez, azok fenntartható hasznosításához kapcsolódik.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv elkészültekor figyelembe vettük a **Nemzeti Környezetvédelmi Programot** (2003-2008) és annak célrendszerét. Ennek alapján a mezőgazdasági termelés során el kell állítani szermaradvány-mentes, egészséges és piacképes élelmiszereket, valamint nyersanyagokat, és megújuló energiahordozókat mellett hangsúlyt kell helyezni a vidéki táj, a biodiverzitás megőrzésére, valamint a környezet és a természet védelmére.

A **Nemzeti Erd program** az erdővel kapcsolatos feladatok megoldásának, hosszútávú alapelveket megfogalmazó, nemzeti szintű dokumentuma. Az 1. tengely tervezett intézkedései a felhasználás és a fejlesztés területén keresztül kapcsolódnak a Nemzeti Erd programban foglalt cselekvési tervekhez (védelem, felhasználás, fejlesztés).

A Közösségi Iránymutatások figyelembe vételével, az Európai Unió liszaboni céljaival összhangban a növekedésre és a foglalkoztatás bővítésére, valamint az életminőség humán és környezeti feltételeinek javítására irányul az Új Magyarország Fejlesztési Terv. Ezen túlmenően tiszteletben tartja a fenntarthatóság elvét a göteborgi Európa Tanács határozatainak megfelelően.

5.4. Az ÚMVST kapcsolódása más operatív programokhoz Magyarországon

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program és a Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból 2007-től induló Operatív Programok közötti kapcsolódási pontok és az azok mentén érvényesített **lehatárolási elvek** az alábbiak.

Infrastrukturális beruházások esetében a mezőgazdaság és **vízgazdálkodás** területén a Stratégia csak mezőgazdasági külterületeken megvalósuló beruházásokat támogat. Ami a **megújuló energia létesítményekbe** történő beruházást illeti, a Program kizárólag a termelői tulajdonában álló kisméretű feldolgozó kapacitásokat támogatja.

Vállalkozásfejlesztés esetén – nagyon szűk kör kivételekkel – a vidéki területeken a **teljes kiépítettség tevékenységekkel rendelkező mikro-vállalkozások** támogathatóak.

Az **idegenforgalom** területén a lehatárolás elve a projekt nagyságától és a projekt tulajdonosok közötti integráció irányától függ megközelítést tükröz: a program támogatja a nem kereskedelmi szálláshelyek létesítését, a kapcsolódó szolgáltatásokkal és kisléptékű infrastruktúrával – mindez a horizontális integrációra törekedve valósul meg. Az egyéb idegenforgalmi beruházásokat a regionális operatív programok támogatják.

Az **épített örökség védelmének** illetően a Stratégia a kulturális értéket hordozó és védettség alatt álló épületek fejlesztését támogatja. A vonzóbb településkép kialakítása, valamint az integrált közösségi és szolgáltató központok fejlesztésén keresztül a szolgáltatásokkal való ellátottságának növelése a cél.

A **lehatárolás alapelve kettős**: ez részben a támogatásra jogosult települések körében, részben pedig a projekt összetettségében rejlik. A vidéki települések és egyszeri projektek támogatása a Vidékfejlesztési Program keretében valósul meg. A falusi infrastruktúra fejlesztése kívül esik a jogosult projektek körén.

A vidéki alapszolgáltatások támogatása esetén a **lehatárolási elv a települések méretétől függ**, nevezetesen a kistérségek központi településeit a regionális programok támogatják, míg a Vidékfejlesztési Program támogatja a kistérségi központ szint alatti településeket.

A Vidékfejlesztési Program által nyújtott tanácsadói szolgáltatások, képzések és ismeretfejlesztések kiterjedése a program potenciális kedvezményezettjeire korlátozódik és a program intézkedéseinek sikeres megvalósításához szükséges ismereteket tartalmazza.

Ami a kistérségek fejlesztését illeti, az Operatív Programok és a Vidékfejlesztési Program összehangolt végrehajtása szükséges, különösen a 28 leghátrányosabb helyzetű kistérség fejlesztése esetén. Csak ezáltal lehetséges a szinergiák kiaknázása, a kistérségek fejlődésének előmozdítása.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv ugyancsak kiegészíti az Európai Halászati Alapból (EHA) az akvakultúra terén nyújtandó fejlesztési támogatásokat, hiszen azzal párhuzamos modernizációs célokat valósít meg elsősorban az 1. és a 2. tengely révén.

5.5. A horizontális politikák

A hazai és az európai koncepcionális dokumentumokkal és a Közösségi Stratégiai Iránymutatásokkal összhangban az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv **kiemelkedő figyelmet fordít a horizontális politikák érvényesítésére és a programszint megvalósításra** (társadalmi/gazdasági/környezeti fenntarthatóság, esélyegyenlőség, társadalmi és regionális kohézió). Ezeket a politikákat a stratégia tervezésekor, a programkészítés, a megvalósítás, az értékelés és az ellenőrzés folyamatában egyaránt figyelembe kell venni. Az esélyegyenlőség elvének érvényesülését (a hátrányos helyzetűek, megváltozott munkaképességű embereknek és romák egyenlő bánásmódban részesítését) az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel összhangban és a korábbi gyakorlatnak megfelelően szükséges biztosítani. Ez magában foglalja a képzésre és a készségfejlesztésre vonatkozóan a nők, a roma emberek és a fogyatékkal élők célcsoportként való megjelenítését.

A LEADER akciócsoportok kiválasztásánál lényeges szempont annak figyelembe vétele, hogy a helyi fejlesztési stratégia hogyan hat a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra. A program Monitoring Bizottságának tagjai között továbbra is szerepelni fognak a fenti társadalmi csoportok képviselői. A horizontális politikák érvényesítésekor alapvető feltétel az uniós irányelvekkel és a hazai jogszabályokkal történő összhang megteremtése.

5.6. Társadalmi egyeztetés

A Stratégia társadalmi egyeztetésének újabb, intenzív szakasza a Kormány 2006. augusztus 16-i döntését követően indult. Ennek során **a következő csatornákon keresztül került sor a társadalmi partnerek megszólítására véleményük megismerése érdekében.**

- A társadalmi egyeztetés keretében minden megyében, jellemzően a megye valamely kistérségében vidéki lakossági fórum került megrendezésre.
- A Stratégiai Terv 11 témájában tematikus munkacsoport-ülések megrendezésére került sor a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban. Az ülésekre meghívást kaptak az ágazat civil és érdekképviseleti szervei, tanácsadó-testületek, kamarák, agrárvállalkozások és az oktatási és tudományos élet szereplői. A Stratégiát a munkacsoportok mellett négy makrofórum is megtárgyalta.
- A társadalmi egyeztetés keretében felkérést kaptak a regionális fejlesztési tanácsok, valamint a kistérségek, hogy a Stratégiával kapcsolatos véleményüket, javaslataikat juttassák el az FVM részére.
- A társadalmi egyeztetés keretében külön honlap készült (www.strategia.fvm.hu), amelyen 5 különböző formában volt lehetőség véleménynyilvánításra.

A társadalmi egyeztetés struktúrája a következő alapelvek szem előtt tartása mellett került kialakításra:

1. **Hozzáférés biztosítása:** a stratégiai tervdokumentum minden érdeklődő állampolgár részére elérhető legyen
2. **Az interaktív véleménynyilvánítás lehetőségének megteremtése:** nemcsak egyoldalú véleményeztetés, hanem a közvetlen és kétirányú kommunikáció lehetőségének biztosítása is
3. **Többféle véleménynyilvánítási lehetőség, fórum felajánlása:** annak érdekében, hogy a témában valamennyi érintett és érdekelt fél lehetőséget kapjon
4. **Széleskörű tájékoztatás:** a társadalmi egyeztetés menetéről és a véleménynyilvánítás lehetőségeiről
5. **Visszacsatolás:** a beérkezett vélemények összegyűjtése, feldolgozása és tájékoztatás az eredményről

VI. A Nemzeti Vidéki Hálózat létrehozása

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)

Az Európai Unió a közösségi vidékpolitika érvényesülését a 2007-2013 közötti pénzügyi tervezési periódusban minden tagállamban egységesen biztosítja. Ennek egyik alapját a nemzeti stratégia- és programalkotásra vonatkozó közös szabályozás jelenti (1698/2005 EK Tanácsi rendelet). A jogszabály alapján minden tagállam „nemzeti vidéki hálózatot” hozott létre, amelyek összefogják nemzeti szinteken a vidékfejlesztéssel foglalkozó szervezeteket és közigazgatási szerveket. Az Európai Vidékfejlesztési Hálózat (EVH) kapcsolatok létrehozásával segíti el a nemzeti programok társadalmi és közösségi eredményességét és visszajelzi megvalósulásukat. A hálózat létrehozásának hazai szabályozása 2008-ban jelent meg (1060/2008 (IX.19.) Korm. határozat, 131/2008. (X. 1.) FVM rendelet).

Az MNVH feladata a vidékfejlesztésben érdekelt összes szereplő együttműködési hálózatba szervezése, így az érintett kormányzati, önkormányzati és civil közreműködő, gazdálkodó és társadalmi szervezetek, szakmai testületek, információs és együttműködési hálózatba szervezése, tevékenységének összehangolása. Közvetlen cél a vidék társadalmi-gazdasági fejlődésének segítése, a felzárkóztatás, valamint a támogatási források hatékony felhasználása. További cél a nemzetközi kapcsolatok teljes mértékű kölcsönös kiaknázása.

Az MNVH a vidékfejlesztéshez kapcsolódó, már létrejött hálózatokat, helyi vidékfejlesztési közösségeket, intézményeket és a vidékfejlesztés által érintett helyi szereplőket kapcsolja össze számukra hasznos információk közvetítésével, rendezvények, tapasztalatcserék szervezésével és különböző, fokozatosan kiépülő szolgáltatások nyújtásával.

A hálózat fokozatosan kiépülő szolgáltatásait és az információs adatbázis nyújtotta előnyöket regisztrálást követően lehet elérni. Nincs tagdíj, a regisztrálás nem jelent kötelezettségeket. Regisztrálhat minden vidékfejlesztésben érdekelt, vagy érintett nagykorú belföldi természetes személy, önkormányzat, vagy azok többcélú kistérségi társulása, mikro-, kis- és középvállalkozás, hazánkban nyilvántartásba vett egyesület, társadalmi, vagy érdekképviseleti szervezet, felső oktatási intézmény, szakmai és gazdasági kamara, törvény alapján nyilvántartásba vett egyház.

A hálózathoz csatlakozni a www.mnvh.eu honlapon lehet és személyesen a területileg illetékes, minden kistérségben elérhető Helyi Vidékfejlesztési Irodában (HVI), amelyek az MNVH kistérségi információs és szolgáltatás közvetítő egységei. A regisztráció során a regisztráló 11 szakterület közül választhat.

Nemzetközi kapcsolatok, együttműködés

Az MNVH tevékenysége nyomán az Európai Vidékfejlesztési Hálózatban együttműködő tagországok megismerhetik a magyar fejlesztési eredményeket és a hazai vidékfejlesztési közösségek is tanulhatnak külföldi mintákból. Az MNVH részt vesz az EVH Koordinációs Bizottsági- és Leader albizottsági munkájában, továbbá az EVH Tájékoztatási Központja által megvalósított szakmai munkákban is.

Az MNVH szervezeti egységei

A Tanács

- (1) A Tanács az MNVH érdekegyeztetet , javaslattev szerveként
- a) véleményt alkot a nemzeti-, az európai és nemzetközi vidékpolitikáról;
  - b) nemzeti szinten közvetíti a vidékpolitikában érintettek érdekeit;
  - c) javaslatot tehet a F titkár részére a Cselekvési Terv végrehajtására.
- (2) A Tanács legfeljebb 200 tagból áll, melynek összetétele:
- a) az MNVH Elnöke;
  - b) az MNVH F titkára;
  - c) a LEADER helyi akciócsoporthoz egy-egy képviselője;
  - d) FÖVÉT tagjai;
  - e) az ÚMVP Monitoring Bizottságának a miniszter, mint az IH vezetője által felkért tagjai;
  - f) a miniszter által felkért 10 f ;
  - g) a Földművelésügyi- és Vidékfejlesztési Minisztérium (továbbiakban: FVM) képviselőjében 1 f ;
  - h) a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium képviselőjében 1 f ;
  - i) a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium képviselőjében 1 f ;
  - j) a Szociális és Munkaügyi Minisztérium képviselőjében 1 f ;
  - k) az Oktatási és Kulturális Minisztérium képviselőjében 1 f ;
  - l) az Önkormányzati Minisztérium képviselőjében 1 f ;
  - m) az FVM VKSZI képviselőjében 1 f ;
  - n) a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (a továbbiakban: MVH) képviselőjében 1 f ;
  - o) az Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal képviselőjében 1 f .

Az Elnökség

- a) figyelemmel kíséri a miniszter, mint az IH vezetője által elfogadott Cselekvési Terv végrehajtását,
- b) szakmai kérdésekben véleményt alkot, állásfoglalást ad,
- c) megválasztja az Elnököt,
- d) a Tanács két ülése között ellátja a Tanács feladatait,
- e) véleményt nyilvánít a miniszterek megkeresésére a vidékfejlesztést érintő stratégiai kérdésekről.

Az Elnökség összetétele:

- az MNVH Elnöke,
- az MNVH F titkára,
- az Tanács által megválasztott 8 f ,
- az ÚMVP Monitoring Bizottságának szavazati joggal rendelkező tagjai közül 1 f ,
- a miniszter által felkért 4 f ,
- a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium képviselőjében 1 f ,
- a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium képviselőjében 1 f ,
- a Szociális és Munkaügyi Minisztérium képviselőjében 1 f ,
- az Oktatási és Kulturális Minisztérium képviselőjében 1 f ,
- az Önkormányzati Minisztérium képviselőjében 1 f ,
- az FVM képviselőjében 1 f ,

- az FVM VKSZI képviselőjében 1 f ,
- az Elnök által felkért 4 f ,
- az Elnökség által felkért 6 f .

Mellékletek jegyzéke

1. Melléklet: Indikátorok jegyzéke

2. Melléklet: A bruttó hazai termék (GDP) és megoszlása a nemzetgazdaság ágazatai között (2000-2005)

3. Melléklet: A mezőgazdaság főbb mutatói (2000-2005)

4. Melléklet: A bruttó hozzáadott érték megoszlása az élelmiszergazdaságban (2001-2005)

5. Melléklet: A földterülettel rendelkező egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma és földterülete birtokméret szerint, 2003-2005

6. Melléklet: A foglalkoztatottak nemek szerinti megoszlása a mezőgazdaságban és az élelmiszergazdaságban (%)

7. Melléklet: A foglalkoztatás alakulása a mezőgazdaságban 2001-2005

8. Melléklet: Az élelmiszeripari termelés változásai

9. Melléklet: Az állatállomány alakulása 2001-2005 (ezer db)

10. Melléklet: A magyar mezőgazdaság szerkezetének főbb jellemzői

11. Melléklet: A vidéki térségek főbb jellemzői

12. Melléklet: Részletes SWOT elemzés

1. Térkép: Magyarország domborzati térképe

2. Térkép: Természetvédelmi területek Magyarországon

3. Térkép: Kedvezőtlen Adottságú Területek Magyarországon

4. Térkép: Talajerosztály Magyarországon

5. Térkép: Jogosult települések a III.-IV. tengely esetén

6. Térkép: Magyarország régiói és kistérségei

7. Térkép: Jelentős arányú roma lakossággal rendelkező vidéki területek

8. Térkép: A LEADER Akciócsoportok által lefedett terület

Indikátorok jegyzéke

EU hatásindikátorok

Indikátor sorszáma	Indikátor	Indikátor mérése	Mértékegység	Értékelés Célérték
1	Gazdasági növekedés	Nettó hozzáadott érték	millió euró PPS	0,2
2	Munkahelyteremtés	Létrehozott munkahelyek száma (munkaid egyenértékben számolva)	ezer munkahely	11,5
3	A munkaerő termelékenység	A bruttó hozzáadott érték változása a teljes munkaid - egyenértékhez viszonyítva	Euró/éves munkaegység	1800
4	A biológiai sokféleség csökkenésének visszafordítása	Mezőgazdasági területen fészkel vadon élő madarak állományindexének változása (index 2000=100)	%	112
5	A magas természeti érték mezőgazdasági és erdészeti területek fenntartása	A magas természeti érték területek változása	ezer ha	517
6	A vízminőség javítása	Változás a bruttó tápanyagmérlegben	Nitrogén többlet kg/ha	-3,5
			Foszfór többlet kg/ha	0,4
7	Hozzájárulás az éghajlatváltozás elleni küzdelemhez	Megújuló energiaforrásokból származó energiatermelés növelése (mezőgazdaság és erdészet)	Kt. k. olaj egyenérték	1600

Célkit zéshez kapcsolódó bázisindikátorok

Indikátor sorszáma	Indikátor	Indikátor mérése	Mértékegység	Bázisév	Alapadat
Horizontális (programszint)					
1	Gazdasági fejl dés	GDP /f vásárlóer -paritáson (EU-25 = 100%, a 2000–2002 közötti három év átlagában)	%	2005	61,4
2	Foglalkoztatási ráta	A foglalkoztatottak aránya a teljes (15-64 éves) népességhez viszonyítva	%	2005	56,9
3	Munkanélküliség	Munkanélküliségi ráta (a gazdaságilag aktív népességen belül)	%	2005	7,2
1. tengely: A mez gazdasági és erdészeti ágazatok versenyképességének javítása					
4	Képzés és oktatás a mez gazdaságban	Az alap, valamint a közép- és fels fokú szakképzettséget szerzett gazdálkodók aránya	%	2005	49/7,5
5	A mez gazdasági népesség korszerkezete	A 35 év alatti gazdálkodók száma az 55 év feletti gazdálkodók számához viszonyítva	%	2005	15
		35 év alatti gazdálkodók száma	ezer f	2005	54,7
		55 év fölötti gazdálkodók száma	ezer f	2005	365,7
6	A munkaer termelékenysége a mez gazdaságban	Az éves munkaegységre jutó bruttó hozzáadott érték	euró/éves munkaegység	2003-2005 átlaga	4820
7	Bruttó állóeszköz-felhalmozás a mez gazdaságban	Bruttó állóeszköz-felhalmozás a mez gazdaságban	millió euró	2005	801
8	A foglalkoztatás fejlesztése a mez gazdaságban	A mez gazdasági foglalkoztatottak száma	ezer f	2005	194
9	Gazdasági fejl dés a mez gazdaságban	Bruttó hozzáadott érték a mez gazdaságban	millió euró	2004	2 688,5
10	A munkaer termelékenysége az élelmiszeriparban	Az élelmiszeriparban foglalkoztatottakra jutó bruttó hozzáadott érték	euró/foglalkoztatott	2004	13 900
11	Bruttó állóeszköz-felhalmozás az élelmiszeriparban	Bruttó állóeszköz-felhalmozás az élelmiszeriparban	millió euró	2005	508,2
12	A foglalkoztatás fejlesztése az élelmiszeriparban	Foglalkoztatás az élelmiszeriparban	ezer alkalmazott /foglalkoztatott	2005	140,4
13	Az élelmiszeripar gazdasági fejl dése	Bruttó hozzáadott érték az élelmiszeriparban	millió euró	2004	1 961,6
14	A munkaer termelékenysége az erdészetben	Az erd gazdaságban foglalkoztatottakra jutó bruttó hozzáadott érték	euró /foglalkoztatott	2004	13 000
15	Bruttó állóeszköz-felhalmozás az erdészetben	Bruttó állóeszköz-felhalmozás az erd gazdaságban	millió euró	2004	24,2
16	A félig önállító gazdaságok jelent sége az új tagállamokban	Az 1 EUME-nél kisebb gazdaságok száma az új tagállamokban	%	2005	79,6

2. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

17	Biodiverzitás: mez gazdasági területen fészkel vadon él madarak állománya	Mez gazdasági területen fészkel vadon él madarak állományindexe (index: 2000=100%)	%	2003	108,8
18	Biodiverzitás: mez gazdasági hasznosítású magas természeti érték területek	Mez gazdasági hasznosítású magas természeti érték területek	millió ha	2005	1,4
19	Biodiverzitás: fafajösszetétel	Erd és egyéb fás terület megoszlása (t level /lombos/kevert)	%	2006	13,0/82,0/5,0
20	Vízmin ség: bruttó tápanyagegyensúly	Nitrogén többlet	kg/ha	2002–2004 átlaga	20
		Foszfor többlet	kg/ha	2002–2004 átlaga	-3,7
21	Vízmin ség: nitrát- és növényvéd szer terhelés	A talaj- és felszíni vizek nitrát tartalmának éves változása (index: 1992-1994=100%)	mg/l	2000–2002 átlaga	77,5
22	Talaj: erózióval veszélyeztetett területek	Talajerózióval veszélyeztetett területek talajpusztulása	tonna/ha/év	2004	0,41
23	Talaj: ökológiai gazdálkodás	Ökológiai gazdálkodásba vont mez gazdasági terület	ezer ha	2005	128
24	Éghajlatváltozás: mez gazdaságból és erdészetb l származó megújuló energia termelése	Mez gazdaságból és erdészetb l származó megújuló energia termelés	kt. k olaj-egyenérték	2004	777
25	Éghajlatváltozás: megújuló energia termelésére hasznosított mez gazdasági terület	Energianövények termelésére hasznosított mez gazdasági területek	ezer ha	2006	9,81
26	Éghajlatváltozás/leveg min ség: mez gazdaság üvegház hatású gáz és ammónia kibocsátása	A mez gazdaság üvegházhatású gáz- és ammóniakibocsátása	1000 t CO ₂	2003	9055/99,8
			1000 t ammónia		
3. tengely – Az életmin ség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának ösztönzése					
27	Gazdálkodók egyéb jövedelemszerz tevékenységgel	Egyéb jövedelemszerz tevékenységet folytató gazdák százalékos aránya	%	2005	38,8
28	A foglalkoztatás növekedése a nem mez gazdasági ágazatban	Foglalkoztatás a szekunder, illetve a terciér szektorban (vidéken)	ezer f	2005	1436,29
29	A nem mez gazdasági ágazatok gazdasági fejl dése	Bruttó hozzáadott érték a szekunder, illetve a terciér szektorban (vidéken)	millió euró	2004	19641,64
30	Önfoglalkoztatás fejl dése	Önfoglalkoztató személyek száma	ezer f	2004	552,6
31	Idegenforgalmi infrastruktúra	Összes szállásfér helyek száma (függetlenül a turisztikai szálláshely besorolásától)	ezer db	2005	298,27
32	Internet-ellátottság a vidéki térségekben	DSL-el fizetéssel rendelkező személyek a teljes népesség százalékában	%	n.a.	n.a.
33	Szolgáltatási ágazat fejl dése	A szolgáltatások bruttó hozzáadott értéke az összes bruttó hozzáadott érték százalékában	%	2004	59,71
34	Nettó elvándorlás	Nettó elvándorlás éves bruttó rátája a vidéki térségekben	ezer f re vetítve	2005	-0,66
35	Élethosszig tartó tanulás	Az oktatásban és képzésben részt vev feln tt (25-64 éves)	%	2004	4,6

		népesség aránya			
IV. tengely: LEADER					
36	Helyi akciócsoportok alakulása	A LEADER Helyi Akciócsoportok által lefedett népesség	ezer f	2005	1 600,0
További, a célkit zésekhez kapcsolódó bázisindikátorok					
Indikátor sorszáma	Indikátorok	Indikátor mérése	Mértékegység	Bázisév	Alapadat
Horizontális indikátorok					
1	Gazdasági fejl dés	Mez gazdasági termelés aránya a GDP-b l	%	2004	3,1
2	Mez gazdasági foglalkoztatás	Mez gazdasági foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottból	%	2005	4,97
3	Esélyegyenl ség fenntartása	A n k aránya a mez gazdasági foglalkoztatottakból	%	2004	22,9
4	Környezeti fenntarthatóság	Az energetikai célú hasznosítás aránya a megtermelt biomasszából	%	2005	8-10
5	Területi kohézió fenntartása	Az egy f re jutó GDP (régiók szintjén mért) széls értékei közötti különbség	%	2003	39,7
		Az elvándorlási különbözet a vidéki térségekben	f	2005	-3929
6	Társadalmi kohézió fenntartása	Aktív keres nélküli háztartások száma a vidéki térségekben	ezer háztartás	2001	557,58
1. tengely: A mez gazdasági és erdészeti ágazatok versenyképességének javítása					
Általános célkit zés: a fenntartható és versenyképes agrár- és élelmiszergazdaság megteremtése					
7	Mez gazdaság hozzáadott értéke	Mez gazdaság hozzáadott értéke folyó áron	milliárd Ft	2004	676,6
8	A mez gazdaság jövedelmez sége	A mez gazdaság jövedelmez sége	(100 Ft összes eszközértékre jutó adózás el tti eredmény)	2004	1,3
		Az élelmiszeripar jövedelmez sége	(100 Ft összes eszközértékre jutó adózás el tti eredmény)	2004	2,6
		Az erd gazdaság jövedelmez sége	(100 Ft összes eszközértékre jutó adózás el tti eredmény)	2004	2,1
9	Mez gazdasági export	Az élelmiszergazdaság összes exportból való részesedése	%	2005	6,1
Specifikus célkit zés: az ismeretszerzés támogatása és az emberi er forrás szakképzettségének és korstruktúrájának javítása					
10	Korcsoport eloszlás	A 40 év alatti egyéni gazdálkodók aránya	%	2005	14,3
		Az 55 év feletti egyéni gazdálkodók aránya	%	2005	51,7
11	Internet használat	Számítógépet és internetet használó egyéni gazdálkodók aránya	%	2005	28

Specifikus célkit zés: a termelési szerkezetváltás ösztönzése a fenntartható termelési struktúra elérése érdekében

12	Mez gazdasági ágazatok kibocsátása	A mez gazdaság bruttó kibocsátásának megoszlása a f bb ágazatokban (állattenyésztés/növénytermelés és ebb l kertészet)	%	2004	33,6/56,9/17,2
13	Energetikai célú gabonatermelés	Energetikai célú gabonatermelés aránya	%	2004	0,3
14	Állattenyésztés fejlesztése	Állattenyésztést folytató egyéni gazdaságok száma	ezer gazdaság	2005	264,1
15	15. Kertészet fejlesztése	Kertészeti termelést folytató egyéni gazdaságok száma	ezer gazdaság	2005	106,1
16	Termel i csoportok	Termel i csoportok száma	db	2004	252
		Termel i csoportok nettó árbevétele	milliárd Ft	2004	118
		A termel i csoportok piaci értékesítésb l származó bevételeinek részesedésének aránya a mez gazdasági eredet bevételekb l	%	2006	6
		Termel i csoportok által lefedett mez gazdasági terület	ezer ha	2005	550
17	A termelés diverzifikálása	Élelmiszer-feldolgozást végző egyéni gazdaságok aránya (hús / tej / gyümölcs és zöldség / bortermelés, borpalackozás)	%	2005	0,8/0,5/1,3/0,6

Specifikus célkit zés: a fizikai er források korszer sítése és fejlesztése, az innováció el segítése

18	Mez gazdasági beruházások értéke	Mez gazdasági beruházások értéke (2005 évi változatlan áron)	milliárd Ft	2005	197,5
19	Állattartás korszer sítése	Korszer sítésre szoruló állattartó telepek száma	telep	2005	3 850,0
20	Mez gazdasági termékek els dleges feldolgozásának korszer sítése	Korszer technológiájú feldolgozó üzemek aránya	%	2006	30
		A feldolgozás és értékesítés technikai hátterét (min ségkövetés, tárolás, csomagolás, készletnyilvántartás) komplexen korszer sít fejlesztések aránya	%	2006	60
21	Öntözésfejlesztés	Öntözött terület	ezer ha	2006	62
22	Mez gazdaság energiafelhasználási hatékonysága	A mez gazdaság egységnyi GDP-re jutó energiafelhasználása	terrajoule/milliárd Ft	2006	43,5

Specifikus célkit zés: a mez gazdasági termelés és termékek min ségének javítása

23	Termel i szervez dések	Alapanyag-termel és -feldolgozó integrációk (szervez dések) száma (növénytermelés / állattenyésztés / kertészet / erdészeti) TCS + TÉSZ	db	2004	320 (250+70)
24	Magas min ség termékek el állítása	1. Földrajzi árujelz vel ellátott, bejelentett termékek száma (OEM, OFJ)	db	2005	11
		2. Kiváló min ség élelmiszerek tanúsítási rendszerébe tartozó termékek	db	2005	350

		száma (KMÉ)			
		3.Hagyományos, különleges termék (HKT)	db		
		4. Hírgy jtemény (most alakul)	db		
		Földrajzi árujelz vel ellátott termékek árbevételének aránya az élelmiszergazdaság árbevételéb l	%	2005	0,5
		A magasabb min ség , nagyobb hozzáadott érték termékek aránya	%	2005	39481

2. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

Speciális célkit zés: A mez gazdaság és az erdészet környezetbarát fejlesztése a terület agroökológiai adottságaihoz igazodó földműveléssel, a természeti-táji er források védelme, állapotuk javítása

25	Extenzív földhasznosítás	A környezetvédelmi és a tájgazdálkodási szempontokat el térbe helyez , az agroökológiai adottságokhoz igazodó mez - és erd gazdálkodással érintett term terület	millió ha	2005	1,9
26	Éghajlatváltozás mérséklése	Fás szárú energiaültetvény	ezer ha	2005	0

Specifikus célkit zés: Mez gazdasági földterületek fenntartható hasznosítása, környezetkímél gazdálkodási módszerek elterjesztése

27	Extenzív hasznosítású mez gazdasági területek	Ökológiai gazdálkodásba bevont, ellen rzött, illetve átállás alatt lév terület nagysága	ezer ha	2005	128
		Agrár-környezetvédelmi program alá tartozó földterület az összes mez gazdasági területhez képest	%	2005	25,3
28	Érzékeny természeti terület	Egyes vadon él fajok vagy társulások meg rzését célzó szerz désbe vont területek nagysága	ezer ha	2005	119,7
		Szennyez anyagok vízbázisokba jutásának mérséklését/megel zését érint terület	ezer ha	2005	0,8
29	Kedvez tlen talajállapot javítása	Mocsaras és vizes él helyek megóvása	ezer ha	2005	35,3
		Ökológiai gazdálkodás támogatott területe	ezer ha	2005	76
		Integrált gazdálkodás	ezer ha	2005	297,2
		Talajvesztés által veszélyeztetett megm velt terület védelme (víz- és szélérozió)	ezer ha	2005	0
		A talajba jutott aktív hatóanyagok/vegyszerek csökkentése által érintett terület, (ezer hektár), 2005	ezer ha	2005	1450,6
30	Natura 2000 mez gazdasági terület	A NATURA 2000 szántó- és gyepterületek a mez gazdasági területb l	%	2005	17,2
		Támogatott NATURA 2000 szántó- és gyepterület	ezer ha	2005	150

Specifikus célkit zés: Kedvez tlen adottságú területeken a mez gazdasági tevékenység fenntartása

31	Kedvez tlen adottságú terület	Kedvez tlen adottságú terület	ezer ha	2005	883,6
----	-------------------------------	-------------------------------	---------	------	-------

		Támogatott kedvez tlen adottságú terület aránya a mez gazdasági területb l	ezer ha	2005	218
		Kedvez tlen adottságú területeken gazdálkodók száma	ezer f	2005	6,6
32	M velés felhagyása	Parlagon hagyott szántóterületek aránya	%	2004	3,0
Specifikus célkit zés: Erdészeti földterületek fenntartható használata, valamint az erd sülttség növelése					
33	Az ország erd sülttsége	Erd gazdálkodási célú területek aránya	%	2006	21,5
34	Erd telepítés	Mez gazdasági földterületek els erd sítése által érintett terület	ezer ha	2005	17,8
		shonos, lombos erd t alkotó fafajokból történ erd telepítés aránya	%	2005	59
35	Erd -környezetvédelem	Az erd -környezetvédelmi programba bevont erd k területe	ezer ha	2006	0
36	Natura 2000 erd	Natura 2000 erd terület	ezer ha	2005	773,4
		– ebb l magánerd	%	2005	26,8
37	Állatjólét	Állatjóléti és higiéniai célú támogatásban részesül gazdaságok száma	db	2005	–
		Magas szint tartástechnológia kialakításával létrehozott állattartási fér hely	db	2005	–
3. tengely: Az életmin ség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának ösztönzése					
Általános célkit zés: A vidéki lakosság életmin ségének, jövedelmi és foglalkoztatottsági helyzetének javítása					
38	Jövedelem-szint	A vidéki térségekben az 1 lakosra jutó átlagos jövedelem	ezer Ft	2004	391,28
			%		70,28
Specifikus célkit zés: A vidéki foglalkoztatási feszültségek csökkentése, a jövedelemszerzési lehet ségek b vítése					
39	Vállalkozások száma	Az 1-9 f t alkalmazó, vidéki területeken m köd vállalkozások száma, (ezer vállalkozás), 2004	ezer vállalkozás	2004	152,37
40	Vállalkozáss r ség	A vidéki területeken ezer f re jutó m köd vállalkozások száma (db)	db	2004	52,16
41	Falusi szállás	Falusi szállások vendéglátóinak száma	ezer f	2005	6,97
		Vendégek száma a falusi magánszálláshelyeken (külföldi/belföldi)	ezer f	2005	34,24/108,98
		Falusi magánszálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma (külföldi/belföldi)	ezer vendégéjszaka	2005	166,45/379,42
Speciális célkit zés: A vidéki életmin ség javítása a kulturális és természeti értékek fenntartható, komplex hasznosításával					
42	Örökségvédelem	A veszélyeztetett m emlékek aránya a vidéki térségekben	%		40

43	A falusi (vidéki) kulturális és természeti örökség bemutatása	Leíró jelleg (a kistérségi menedzserek körében a vidékfejlesztésről készült 2005-ös felmérés alapján az ilyen jellegű aktivitások a települések hozzávetőlegesen 16%-ában találhatóak meg) A leírás magában foglalja azokat a vidéki településeket, amelyeknek van bemutatóhelyük, amelyek bemutatják a vidéki életet, a hagyományokat, a természeti értékeket (falumúzeum, tájházak, egyedi táj stb., védett örökségnek minősülő értékek bemutatása) és a bemutató helyek számát.			
44	A helyben előállított termékek értékesítésére szolgáló infrastruktúra (helyi piacok)	Leíró jelleg (Csak kisszámú település rendelkezik a helyi termékek árusítására alkalmas piacokkal. A leírás tartalmazza a megfelelő infrastruktúrával rendelkező és legalább hetente egyszer nyitva tartó vidéki helyi piacok számát és elhelyezkedését.)			

Specifikus céltól kezdve: A vidéki lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások fejlesztése

45	Az alapszolgáltatások hozzáférhetősége	Leíró jelleg : a program által támogatható szolgáltatásokat biztosító vidéki települések igényeinek javítása (szolgáltatásonként).			
----	--	--	--	--	--

Kontextushoz kapcsolódó alapindikátorok

Indikátor sorszáma	Indikátor	Indikátor mérése	Mértékegység	Bázisév	Alapadat
--------------------	-----------	------------------	--------------	---------	----------

Horizontális (Program szint)

1	Vidéki térségek kijelölése	Az vidéki területek az OECD-módszertannak NEM megfelelő meghatározása (meghatározás: lásd 3.1 fejezet)	km ²	2005	76 831,51
		Települések száma	db	2005	2 907
		Állandó lakosok száma	ezer f	2005	4 568,45
2	Vidéki térségek fontossága	Vidéki térségek területe	%	2005	82,59
		Vidéki területek népessége	%	2005	39,09
		Bruttó hozzáadott érték a vidéki térségben	%	2005	29,26
		Foglalkoztatottság a vidéki térségben	%	2005	39,56

1. tengely: A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazatok versenyképességének javítása

3	Mezőgazdasági földhasználat	Szántóföld	%	2005	84,5
		Állandó rét/legelő	%	2005	11
		Évelő növények	%	2005	3,9
4	Mezőgazdaság üzemi szerkezete	Gazdaságok száma	ezer db	2005	714,8

		Megm velt mez gazdasági terület	ezer ha	2005	4 266,6
		Átlagos birtokméret	ha	2005	8,6
		A gazdaságok megoszlása hasznosított mez gazdasági terület alapján (5 hektár alatti/ 5-50 hektár közötti/50 hektárnál nagyobb gazdaságok)	%	2005	88,9/9,4/1,8
		Átlagos gazdaságméret és megoszlás (2 EUME-nál kisebb/2-100 EUME közötti/100 EUME feletti gazdaságok)	%	2005	88,3/11,6/0,1
		Munkaer	AWU	2005	462 740
5	Erdészeti üzemi szerkezete	Fakitermelésre alkalmas erd területek (FAWS)	ezer ha	2006	1 702,0
		Fakitermelésre alkalmas terület (nem állami közintézmény/magán) aránya	%	2006	0,5/36,6
		Átlagos magán erd birtok mérete	ha	2006	22,3
6	Erd k termelékenysége	Nettó átlagos éves volumennövekmény fakitermelésre alkalmas területeken	m ³ /év/ha	2006	5,8

2. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

7	Földfelszín növényzete	A mez gazdasági/erdészeti/ természetes/mesterséges területek aránya	%	2000	68,2/20,2/5,9/5,7
8	KAT	Mez gazdasági terület megoszlása (KAT-on kívüli/egyéb KAT/különleges hátrányokkal érintett KAT)	%	2005	84,9/6,7/8,3
9	Extenzív m velés területek	Extenzív szántóföldi növénytermesztésben hasznosított mez gazdasági terület	ezer ha	2005	1 350,0
		Extenzív legeltetéssel hasznosított mez gazdasági terület	ezer ha	2005	420
10	Natura 2000 területek	NATURA 2000 területek aránya az ország területéb l	%	2005	20,6
		Mez gazdasági területek aránya a NATURA 2000 területeken belül	%	2005	17,2
		NATURA 2000 erd terület aránya	%	2005	43,6
11	Biodiverzitás: védett erd k	A biodiverzitás, a táj és specifikus környezeti elemek fenntartása céljából meg rzött védett erd területek (EEFMK 4.9;/1.1/ 1.2/ 1.3/ és 2. osztályok)	%	2000-2002	0,2/3,6/0,6/15,7
12	Erd területek b vülése	Erd és egyéb fás terület átlagos éves növekedése	ezer ha/év	2000-2005	13,8
13	Az erdei ökoszisztémák egészsége	Fák/t level ek/lombos fák aránya a 2-4 lombpusztulási kategóriákban	%	2004	21,5/24,2/21,0
14	Vízmin ség	A Magyarországon	%	2005	53,4

		nitrátérzékeny területként lehatárolt területek aránya			
15	Vízfelhasználás	Öntözött mez gazdasági terület aránya	%	2006	1,5
16	Talaj- és vízbázisvédelem szempontjából védett erdők	Elsőlegesen talaj- és vízvédelmet szolgáló erdő és egyéb fás terület aránya (EEFMK 5.1; 3.1 osztály)	az összes erdő terület %-a	2000– 2002	9,6

3. tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának ösztönzése

17	Népesség	Népesség vidéken	lakosságszám/km ²	2005	51,78
18	Korcsoport eloszlás	0–14 éves lakosok aránya	%	2005	17,15
		15–35/54–64 éves lakosok aránya	%	2005	66,87
		64 év fölötti lakosok aránya	%	2005	15,98
19	Gazdaság szerkezete	Bruttó hozzáadott érték aránya a primer szektorban	%	2004	7,56
		Bruttó hozzáadott érték a szekunder szektorban	%	2004	32,73
		Bruttó hozzáadott érték a tercier szektorban	%	2004	59,71
20	Foglalkoztatás szerkezete	Foglalkoztatás a primer szektorban	%	2005	6,95
		Foglalkoztatás a szekunder szektorban	%	2005	35,33
		Foglalkoztatás a terciér szektorban	%	2005	57,71
21	Tartós munkanélküliség	Tartós munkanélküliség az aktív népesség arányában	%	2005	6,76
22	Iskolázottság	Közép- és felsőfokú végzettségű személyek (25–64 évesek)	%	2004	76,4
23	Internet-infrastruktúra	Elsőleges DSL-lefedettség Magyarországon	%	2004	n.a.

Kiegészítő nemzeti kontextusfüggő indikátorok

Indikátor sorszama	Indikátor	Indikátor mérése	Mértékegység	Bázisév	Alapadat
-----------------------	-----------	------------------	--------------	---------	----------

1. tengely: A mez gazdasági és erdészeti ágazatok versenyképességének javítása

1	Átlagos birtokméret	Az átlagos birtokméret (egyéni gazdaságok/gazdasági szervezetek)	ha	2005	3,5/486,8
2	Gazdaságok ellátottsága	Traktorok száma	ezer db	2005	120,5
		Gabona-betakarítógépek száma	ezer db	2005	12,1
3	Teljesítmény ellátottság	Traktor vonóerő-kapacitás ezer ha mez gazdasági területre	kW	2000	815
4	Traktorsűrűség	100 ha mez gazdasági területre jutó traktorállomány	db	2005	2,1
5	Kombájnsűrűség	100 ha mez gazdasági területre jutó gabona-betakarítógépek száma	db	2005	0,21

2. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

6	Természetvédelmi területek aránya	Országos jelentőségű védett területek aránya	%	2004	8,9
7	Talajerő-visszapótlás	Szervestrágyázott terület	ezer ha	2004	460,2

		M trágyázott területen felhasznált m trágya hatóanyag mennyiség (gazdasági szervezetek)	kg/ha	2005	133
		Mez gazdasági területre jutó értékesített m trágya hatóanyag mennyiség	kg/ha	2005	67
8	Növényvéd szer- felhasználás	Alkalmazott növényvéd szerek (gazdasági szervezetek):			
		– gyomirtó	ezer ha	2005	1 562,1
		– rovarirtó	ezer ha	2005	733,2
		– gombaöl	ezer ha	2005	791,1
		– egyéb növényvéd szer	ezer ha	2005	363,1
3. tengely: A vidéki területeken az életmin ség javítása és a gazdasági tevékenység diverzifikációjának ösztönzése					
9	Tartós munkanélküliség	Regisztrált tartós munkanélküliek aránya a regisztrált munkanélkülieken belül a vidéki térségekben	%	2005	48,91

**A bruttó hazai termék (GDP) és megoszlása a nemzetgazdaság ágazatai között
(2000-2005)**

Év	Bruttó hazai termék (GDP), milliárd forint	Ebb 1 (%)		
		Mez gazdaság	Ipar, épít ipar	Szolgáltatások
2000	13532,8	4,6	27,7	53,2
2001	15274,9	4,5	26,4	55,3
2002	17203,7	4,0	25,8	56,7
2003	18935,7	3,7	25,6	56,4
2004	20712,3	4,1	25,8	55,3
2005	22026,8	3,7	25,8	56,2

Forrás: Bruttó Nemzeti Termék, 2005 (II. el zetes adatok) KSH, 2006

A mez gazdaság főbb mutatói (2000-2005)

Év	A mez gazdaság részesedése a (%)			
	GDP-ből	exportból ^{a)}	beruházásokból	foglalkoztatásból
2000	4,6	8,4	5,0	6,6
2001	4,5	8,7	6,2	6,3
2002	4,0	8,0	6,3	6,2
2003	3,6	7,8	6,2	5,5
2004	4,1	7,1	3,9	5,3
2005	3,7	7,2	4,4	5,0

a) Élelmiszer iparral együtt

Forrás: Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv, 2005 KSH, 2006

A bruttó hozzáadott érték megoszlása az élelmiszergazdaságban (2001-2005)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
Bruttó hozzáadott érték alapján (milliárd Ft)					
Nemzetgazdaság összesen	13179,5	14880,1	16230,5	17649,6	18865,2
Ebb l: Mező-, vadgazdálkodás és halászat	659,3	657,9	668,0	823,3	815,9*
Erdőgazdálkodás	34,5	35,1	29,4	29,7	n.a.
Élelmiszeripar	478,0	523,2	515,4	493,7	490,5
Együtt	1171,8	1216,2	1212,8	1346,7	1306,4
Bruttó hozzáadott érték megoszlása (%)					
Nemzetgazdaság, összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebb l: Mező-, vadgazdálkodás és halászat	5,0	4,4	4,1	4,7	4,3
Erdőgazdálkodás	0,3	0,2	0,2	0,2	n.a.
Élelmiszeripar	3,6	3,5	3,2	2,8	2,6
Együtt	8,9	8,2	7,5	7,65	6,9

* Erdőgazdálkodással együtt

Forrás: Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv 2005, KSH 2006

A földterülettel rendelkező egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma és földterülete birtokméret szerint, 2003-2005

Megnevezés	Gazdaságok		Földterülete		Egy gazdaság átlagos területe, ha
	száma	megoszlása, %	hektár	megoszlása, %	
2003					
Egyéni gazdaságok					
10 ha alatti	662856	93,6	669752	28,4	1,01
ebb l: 1 ha alatti	495037	69,9	122836	5,2	0,25
1-5 ha	132372	18,8	298719	12,7	2,26
10-50 ha	37132	5,2	763578	32,4	20,56
50-100 ha	5130	0,7	354326	15,0	69,07
100-300 ha	3062	0,4	509682	21,6	166,45
300 ha felett	153	0,0	60351	2,6	394,455
Összesen	708333	100,0	2357689	100,0	3,33
Gazdasági szervezetek					
10 ha alatti	1190	17,3	4514	0,1	3,79
10-50 ha	1764	25,6	46526	1,3	26,38
50-100 ha	836	12,1	60414	1,7	72,27
100-300 ha	1567	22,7	307975	8,9	196,54
300 ha felett	1534	22,3	3052663	87,9	1990,00
Összesen	6891	100,0	3472092	100,0	503,86
Gazdaságok összesen					
10 ha alatti	664046	92,8	673922	11,6	1,01
10-50 ha	38896	5,4	810340	13,9	20,83
50-100 ha	5966	0,8	414497	7,1	69,48
100-300 ha	4629	0,6	817918	14,0	176,69
300 ha felett	1687	0,2	3113103	53,4	1845,35
Összesen	715224	100,0	5829781	100,0	8,15
2005					
Egyéni gazdaságok					
10 ha alatti	616070	93,45	574154	25,3	0,93
ebb l: 1 ha alatti	470705	71,4	112517	4,96	0,24
1-5 ha	115105	17,46	254978	11,24	2,22
10-50 ha	34149	5,18	699147	30,8	20,47
50-100 ha	5340	0,81	369990	16,3	69,29
100-300 ha	3494	0,53	556913	24,6	159,39
300 ha felett	198	0,03	68281	3,0	345,25
Összesen	659251	100,00	2268486	100,0	3,44
Gazdasági szervezetek					
10 ha alatti	1193	16,83	4474	0,1	3,75
10-50 ha	1784	25,17	46803	1,4	26,24
50-100 ha	918	12,96	65042	1,9	70,83
100-300 ha	1486	20,97	282194	8,2	189,91
300 ha felett	1706	24,07	3042874	88,4	1784,05
Összesen	7086	100,00	3441386	100,0	485,66
Gazdaságok összesen					
10 ha alatti	617161	92,62	578981	10,1	0,94
10-50 ha	35982	5,40	745709	13,1	20,72
50-100 ha	6264	0,94	435092	7,6	69,46
100-300 ha	4998	0,75	838780	14,7	167,84
300 ha felett	1932	0,29	3111309	54,5	1610,09
Összesen	666337	100,00	5709872	100,0	8,57

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH 2000.; Magyarország mezőgazdasága 2003 Gazdaságszerkezeti Összeírás – I. kötet. KSH 2004., Magyarország mezőgazdasága 2005 Gazdaságszerkezeti Összeírás – I. kötet. KSH 2006.

**A foglalkoztatottak nemek szerinti megoszlása a mez gazdaságban és az
élelmiszeriparban (%)***

Évek	Mez gazdaság		Élelmiszeripar		Összes foglalkoztatott	
	férfi	n	férfi	n	férfi	n
2001	73,4	26,7	59,5	40,5	54,6	45,4
2002	72,9	27,1	60,6	40,0	54,6	45,4
2003	76,7	23,3	59,9	40,1	54,2	45,8
2004	76,5	23,6	62,2	37,9	54,3	45,7
2005	74,2	25,8	59,1	40,8	54,2	45,8

*Az erd gazdaságban dolgozó munkaer nemek szerinti megoszlására nem állnak rendelkezésre megbízható adatok

Forrás KSH adatközlés

A foglalkoztatás alakulása a mez gazdaságban 2001-2005

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Foglalkoztatottak száma (ezer f)</i>					
Ágazatok, összesen	3868,3	3870,6	3921,9	3900,4	3901,5
Mez gazdaság	226,3	223,7	199,7	189,4	178,4
Erdészet	17,1	17,2	15,5	15,5	15,5
Élelmiszeripar	158,0	161,2	152,0	141,1	140,4
Összesen	401,4	402,1	367,2	346,0	334,3
<i>A foglalkoztatottak számának megoszlása (%)</i>					
Ágazatok, összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mez gazdaság	5,9	5,8	5,1	4,9	4,6
Erdészet	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Élelmiszeripar	4,1	4,2	3,9	3,6	3,6
Összesen	10,4	10,4	9,4	8,9	8,6

Forrás: Agrárgazdasági Statisztikai Zsebkönyv 2005 AKI, KSH 2006

Az élelmiszeripari termelés változásai

(el z év = 100%)

Megnevezés	2002	2003	2004	2005
Élelmiszer, ital és dohány gyártása	101,6	98,8	96,0	94,7
<i>Ebb l:</i>				
Húsfeldolgozás és -tartósítás	107,0	96,4	88,0	110,4
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	113,7	107,5	87,1	80,3

Forrás: Mez gazdasági Statisztikai Évkönyv 2003, 2004, 2005. KSH 2004, 2005, 2006

Az állatállomány alakulása 2001-2005 (ezer db)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
	December 1.				
Gazdaságok, összesen					
Szarvasmarha	783	770	739	723	708
Ebb l: tehén	368	362	350	345	334
Sertés	4822	5082	4913	4059	3853
Ebb l: tenyészkoca	343	381	327	296	277
Juh	1136	1103	1296	1397	1405
Baromfi	34343	32206	37502	32814	31902
Gazdasági társaságok					
Szarvasmarha	497	494	489	475	474
Ebb l: tehén	238	240	233	225	225
Sertés	2398	2635	2658	2369	2331
Ebb l: tenyészkoca	195	216	208	183	175
Juh	173	150	173	182	180
Baromfi	14163	14763	16184	16136	16038
Egyéni gazdálkodók					
Szarvasmarha	286	276	250	249	234
Ebb l: tehén	130	122	117	121	109
Sertés	2424	2447	2255	1690	1522
Ebb l: tenyészkoca	147	165	119	113	102
Juh	963	952	1123	1215	1225
Baromfi	20180	17443	21318	16678	15864

Forrás: Megyei Statisztikai Évkönyvek megfelelő kötetei. KSH

A magyar mez gazdaság szerkezetének főbb jellemzői

Régió	Mez gazdasági földterület 2006 máj. 31. (ha)	A GDP megoszlása 2004 (%)	A mez gazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékben 2003 (%)	A mez gazdasági foglalkoztatottak aránya 2004 (%)	Mez gazdasági beruházások (milliárd forint) 2004	A mez gazdaság részesedése az összberuházásból 2004 (%)	Regisztrált gazdasági vállalkozások a mez gazdaságban és halászatban 2005
Közép-Magyarország	399,6	44,5	0,7	1,3	8,1	0,8	6089
Közép-Dunántúl	640,2	10,5	3,6	4,9	13,9	3,5	6183
Nyugat-Dunántúl	612,5	10,3	3,8	5,3	13,7	4,2	8735
Dél-Dunántúl	833,4	6,9	7,2	8,0	16,2	6,1	7701
Észak-Magyarország	744,9	8,4	4,1	4,0	8,3	2,4	5401
Észak-Alföld	1265,4	10,0	6,2	7,1	18,8	6,5	10114
Dél-Alföld	1321,3	9,3	8,1	10,3	22,3	8,0	11920
Ország összesen	5817,3	100,0	3,3	5,0	101,4	3,4	56157

Forrás: Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv 2005, Magyar régiók zsebkönyve 2005, A munkaerő felmérés regionális adatai 1992-2005, Területi Statisztikai Évkönyv 2004. KSH

A vidéki térségek jellemzői

	Mikro-vállalkozások száma 2004	Országos védettség épületek száma	Helyi védettség épületek száma	Nem kereskedelmi szálláshelyek száma vidéki településeken 2005	Kereskedelmi szálláshelyek összesen 2005	Külterületi tanyákkal rendelkező települések száma	A LEADER programban résztvevő települések száma
Dél-Alföld	95 136	760	2 378	2 058	28 084	113	101
Dél-Dunántúl	73 135	1 556	4 024	8 746	61 021	27	152
Észak-Alföld	98 297	770	1 610	2 880	36 504	46	137
Észak-Magyarország	74 753	1 499	1 288	11 312	36 631	9	162
Közép-Dunántúl	85 719	2 034	1 732	7 334	61 017	27	131
Közép-Magyarország	328 897	1 811	2 220	2 352	47 908	52	49
Nyugat-Dunántúl	81 845	2 281	1 595	9 771	58 125	6	228
<i>Összesen:</i>	<i>837 782</i>	<i>10 711</i>	<i>14 847</i>	<i>44 453</i>	<i>329 290</i>	<i>280</i>	<i>960</i>

Részletes SWOT elemzés

Az 1. tengelyhez f z d SWOT tételek

Er sségek	Gyengeségek
Kiemelked en jó ökológiai, term helyi adottságok	Széls séges csapadékviszonyok, ebb l következ kedvez tlen vízháztartási helyzet
Hozamszabályozáson alapuló hosszú távú erd terv szerinti gazdálkodás megléte	Az ágazat alacsony jövedelmez sége, t hiány Megbomlott az összhang a két f ágazat, a növénytermesztés és az állattenyésztés között
Korszer biológiai háttér, nagy teljesít képesség biológiai alapok	Elaprózott birtokstruktúra; a gazdaságok mérete, formája, termel kapacitása közötti összhang nem megfelel , egyes tevékenységekben a m szaki, technikai színvonal alacsony
Magas színvonalú elméleti-, kutatási tudásbázis, kiépített szakképzési hálózat	Az épületek, építmények, állattartó telepek jelent s hányada nem felel meg az uniós el írásoknak
A nagy élelmiszer-feldolgozó vállalkozások hatékonyan m ködnek	A termel i infrastruktúra hiányos, korszer tlen
A szántóföldi termelésben a megújult m szaki-technikai eszközállomány	A gazdálkodók és általában a mez gazdaságban foglalkoztatottak korösszetétele kedvez tlen
Elindult a földhasználat koncentrációja	Hiányosak a gazdálkodók szakmai, vállalkozói, piaci és marketingismeretei
Bizonyos speciális helyi termékekkel egyes KKV-k jó eredményeket tudtak elérni (megjelentek jó törekvések KKV-k részér l piacszerzés területén, igaz, a volumen még nem meghatározó)	A szakképzés nem kell en gyakorlatorientált, a szaktanácsadási rendszer m ködése nem kielégít Alacsony az él munka termelékenysége

Alacsony környezeti terhelés	A termékpályák egészét segít szolgáltatások, kereskedelmi, logisztikai rendszerek (raktározás, szállítás) fejletlenek
A korábbi vidékfejlesztési programokból megvalósult kedvező hatások	Az egyéni gazdálkodók piaci szervezettsége az EU átlagánál jóval szerényebb
A szövetkezési szándék térnyerése	A kis- és közepes méretű élelmiszer-feldolgozó vállalkozások strukturális gyengeségei, a hiánya elavult szakmai színvonala, gyenge marketing tevékenysége
A magyar mezőgazdaság jó minőség és biztonságos élelmiszertermékeket állít elő	Az élelmiszer-feldolgozás és az alapanyag termelés jelentősen elkülönült egymástól, a termékminőség nem egyenletes
	Túlzottan elaprózódott magánérd birtokok
	Az erdőszetben nem alakultak széles körben hatékonyan működő termelői csoportok (magán-erdő gazdálkodók: eszköz, tudás, ismeret hiánya)
	A (élelmiszeripari és mezőgazdasági) KKV-k gyenge innovációs tevékenysége és képessége
	Ágazati problémák területi vonzatokkal
Lehetségek	Veszélyek
Fokozódó bel- és külpiacon kívánt igény a jó minőségű hazai alapanyagok, a hagyományos, különleges, eredetcímkével ellátott élelmiszeripari termékek iránt	Az agrárágazat versenyhátrányának növekedése
Az élelmiszerbiztonság, a minőség, a környezetvédelmi, higiéniai feltételek javulása, korszerűsödése	Az érdekérvényesítés gyengülése
A gazdálkodók szakmai ismereteinek, kompetenciáinak javulása	A termelők piacvesztése, a termelés visszaszorulása, foglalkoztatási, megélhetési feszültségek
Fogyasztói igényeknek megfelelő, hazai alapanyagok felhasználása, minőségi termékek készítése, értékesítése marketinggel fokozható.	Regionális különbségek növekedése

Összehangolt, jól működő termékpályák (termelés, feldolgozás, értékesítés) kialakulása, az érdekek összehangolása	Az elmaradó fejlesztések konzerválják a környezetkárosító termelési eljárásokat
Alternatív energia-elállítás; biomasszatermelés alternatív energianyerés céljára	Az ár-érzékeny fogyasztói kereslet elnyelheti az olcsó, sokszor silány minőségű és beltartalmi értékű importárut vásárlását
Mezőgazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése	Természeti és tájértékek biológiai hanyatlása, biológiai sokféleség csökkenése.
Nemzeti erdei melléktermékek iránti kereslet	KAP esetleges reformja
Gazdag felszíni és felszín alatti vízkészlet	A versenyképesség javítása során nem veszik figyelembe a fenntarthatóságot és a környezetvédelmi elvárásokat

A 2. tengelyhez f z d SWOT tételek

Er sségek	Gyengeségek
Az erd területeken több célú, hosszú távú erd terv szerinti gazdálkodás folyik	Kevésbé elterjedtek a környezetbarát technológiák, a természeti er források védelme, fenntartása nem megfelel
	A természeti értékekkel bíró területek megfelel kezelése és fenntartása nem megoldott
Alacsony környezetterhelés	Szakértelem és szaktudás hiánya a környezetgazdálkodásban
Gazdag biodiverzitás	Az állatjóléti vállalások nem lépik át a kötelez szintet, ezáltal érdemi gazdasági eredmények nem köthet k az állatjóléti intézkedésekhez
Gazdag természeti értékek	A valódi mérhet környezet- és természetvédelmi javító eljárások arányai nem elégségesek (a természetvédelmi szempontok nem kell en érvényesülnek a mg-i termelésben)
Az extenzív földhasználati módok jelenléte	A kisgazdaságokban helyi piacra el állított termékek nehézkes helyi értékesítése
A gazdálkodók felismerték a mez gazdasággal szemben támasztott környezetvédelmi/meg rzési igényeket, valamint a benne rejl lehet ségeket	
Folyamatos, kiegyensúlyozott erd telepítés	
Lehet ségek	Veszélyek
Alternatív energia-el állítás, agrár-környezetgazdálkodási eljárások elterjedése	A talaj degradáció visszafordíthatatlan károkat okoz a nemzeti értékben
Környezeti állapot javítása az extenzív mez gazdasági termelés és a természetközeli erd gazdálkodás feltételeinek fejlesztésével	Az egyéni erd tulajdonosok gazdálkodási feltételei, piaci esélyei romlanak

Vizek visszatartásával a helyi hasznosítható vízkészletek növelése	Szélsőséges vízháztartási viszonyok (árvíz, belvíz, aszály) csökkentik a mez gazdasági termelés biztonságát
A vadvédelmi célprogram alkalmazásával a fenntartható gazdálkodás növelése	Természeti és tájértékek biológiai hanyatlása, a biológiai sokféleség csökkenése
Adottságoknak megfelelő földhasználatra történő áttérés el segítése	
A nagy él munka igény és a hagyományos gazdálkodási formák elterjedése	
Talaj meg rizés, ezzel a talajdegradáció lehetőségének csökkentése	

A 3. tengelyhez f z d SWOT tételek

Er sségek	Gyengeségek
Gazdag kulturális örökség, természeti értékek és változatos táji adottságok	Alacsony a vidéki térségek kulturális értékeinek kihasználtsága és a természeti értékek fenntartható hasznosítása
Egészséges, nyugodt lakókörnyezet	A kistelepülések általánosan romló településképet mutatnak
A tanyás, aprófalvas és periférikus térségek kivételével a vidéki települések alpinfrastruktúra ellátottsága megfelel	Jellemzően nehézkes a lakossági szolgáltatásokhoz való hozzájutás
A vidéki térségek gazdaság kulturális öröksége, természeti és term helyi adottságai megfelelő alapot nyújtanak a mez gazdaságon kívüli, azt kiegészít gazdasági tevékenységek fejlődéséhez (világörökségi helyszínek, építészeti örökség, régészeti értékek, népi kultúra, hagyományok)	A nem mez gazdaságra alapozott megélhetési formák elterjedése lassú
Képzett kézm ves társadalom, a népi iparm veszet szakmailag megalapozott zs rizési rendszere	A gazdasági szolgáltatások és a kapcsolódó infrastruktúra (értékesítés, logisztika, kommunikáció) szegényes

	A vidéki településeken igen alacsony, csökken gazdasági aktivitás, kényszervállalkozások nagy száma
	A vidéki térségekben az alacsony jövedelmesség, hagyományos termelő ágazatok súlya jelentős, a nem mezőgazdaságra alapozott megélhetési formák elterjedése lassú
	A vidéki településekre általában jellemző, hogy a vállalkozás és a vonzó képessége, a tudásintenzív munkahelyek száma alacsony; hiányzik a saját erő
	Hiányzik a gyakorlatban alkalmazott partnerség és a munkahelyi hálózatok
	A hagyományos kézműves ipari termékek gyenge promóciója, a társadalmi elismertség hiánya, értékesítési bizonytalanságok
	A megújuló energiaforrások használata a vállalkozói és a közüzemi szférában nem terjedt el
	A falusi turisztikai szolgáltatások jelentős minőségi és területi heterogenitása és integrációjának hiánya
	A kistermelők turizmuson keresztül történő közvetlen termékértékesítését lehetővé tevő jogszabályi háttér hiányzik
	A vállalkozásokat kiszolgáló szolgáltatói szektor és infrastruktúra fejlesztésre szorul
	Az alapszolgáltatásokhoz – különösen, melyek a kultúrához kapcsolódnak – való gyenge hozzáférés.

Lehet ségek	Veszélyek
Felértékel ndek a természeti és kulturális értékek, az egészséges környezet	Folytatódik az aktív, képzett munkaer elvándorlása, az aprófalvas, periférikus térségekben a népességvesztés és a társadalom elöregedése
A megújuló, környezetbarát energiaforrások iránti növekv társadalmi igény	A vidéki térségek funkcióváltása (agglomeráció, üdül falvak stb.) következtében a meglév értékek, egyedi sajátosságok elt nnek.
Növekv igény és fizet képes kereslet a mérsékelt környezetterheléssel termelt élelmiszerek iránt	A természetes népszaporulat csökkenése és az aktív, képzett munkaer elvándorlása következtében fokozódó elnéptelenedés, romló korstruktúra
A kulturális örökség világszerte tapasztalható el térbe kerülése	Tovább csökken a mez gazdaság súlya a foglalkoztatásban, amit nem kísér az egyéb mez gazdaságon kívüli gazdasági tevékenységek fejl dése
Növekv igény a biztonságos, egészséges, az egyes térségek jellemz it, hagyományait magában hordozó munkaer -igényes termékek és szolgáltatások és értékmez rés iránt	A városi agglomerációba történ koncentrálódó bevándorlás fokozódásával tovább er södik a területi-települési koncentráció
Az információs és kommunikációs technológia fejlődésével növekszik a periférikus térségek vállalkozás (t ke) vonzó képessége, csökken az elszigeteltség	Fokozódik a kommercializálódás, általános értékválság a kereskedelemben és közfelfogásban
Az európai trendeknek megfelel en felértékel ndek a vidéki térségekben megtalálható és el állítható er források (pl. biomassza), egészséges környezet, természeti értékek	Forráshiány következtében a kultúra és hagyomány rés területén a hagyományok meg része veszélybe kerül
A turizmus gazdasági multiplikátor hatásának fokozódó érvényesülése a mez gazdaságban el állított termékek és szolgáltatások falusi turizmusban történ értékesítésével	Tovább romlik a vagyon és közbiztonság
Az EU kohéziós politikájában az infrastrukturális hátrányok csökkentése a környezetkímél megoldások el térbe helyezésével	

A IV. tengelyhez f z d SWOT tételek

Er sségek	Gyengeségek
Meglév helyi tapasztalatok és hajlandóság a kistérségi szint , integrált megközlítés , térségi alapú fejlesztési programok készítésére és megvalósítására. Egyes térségekben növekszik a helyi közösségek aktivitása	A vidéki lakosság vállalkozási képessége, innovációs készsége, gazdasági aktivitása alacsony
	A helyi fejlesztések közötti gyenge szinergia, gyenge integráció
	Bizalmi t ke és bels kezdeményez készség hiánya
	Nehézkes a lakossági szolgáltatásokhoz való hozzájutás, hiányoznak a lokális, non-profit megoldások, meglév szolgáltatások min ségében nagy térségi és települési különbségek vannak
	Rossz vagyonbiztonság, f ként a tanyás és aprófavas térségekben
Lehet ségek	Fenyegetések
Növekv igény a térségi, illetve város-falu kapcsolatok elmélyítése iránt	Er söd szegregáció, egyes térségek további gettósodása, romló vagyonbiztonság
A falusi népesség jelent s része fogékony a partnerségre és a helyi er forrásokra, megoldásokra épül fejlesztésekre	A mez gazdaság további térvesztése, amit nem ellensúlyoznak új gazdasági- és egyéb tevékenységek
Az információs és kommunikációs technológia fejlődésével növekszik a periférikus térségek vállalkozás (t ke) vonzó képessége, elérhet sége javul	Tovább romlik a vidéki települések elérhet sége (utak, tömegközlekedés)
Növekv térségi, illetve város-falu integráció, a partnerségre és a helyi er forrásokra, megoldásokra épül fejlesztések elterjedése	Tovább romlik a vagyon és közbiztonság

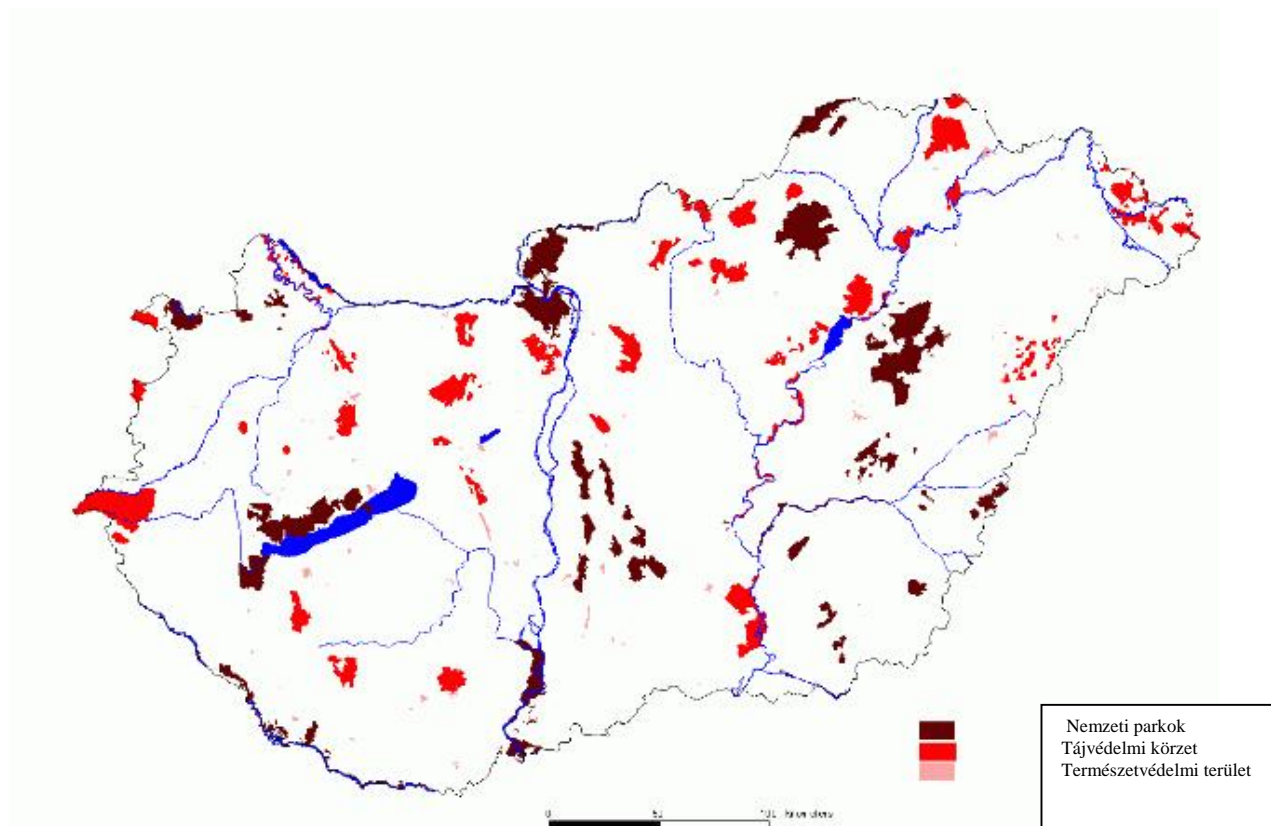
1. Térkép:

Magyarország domborzata

2. Térkép:

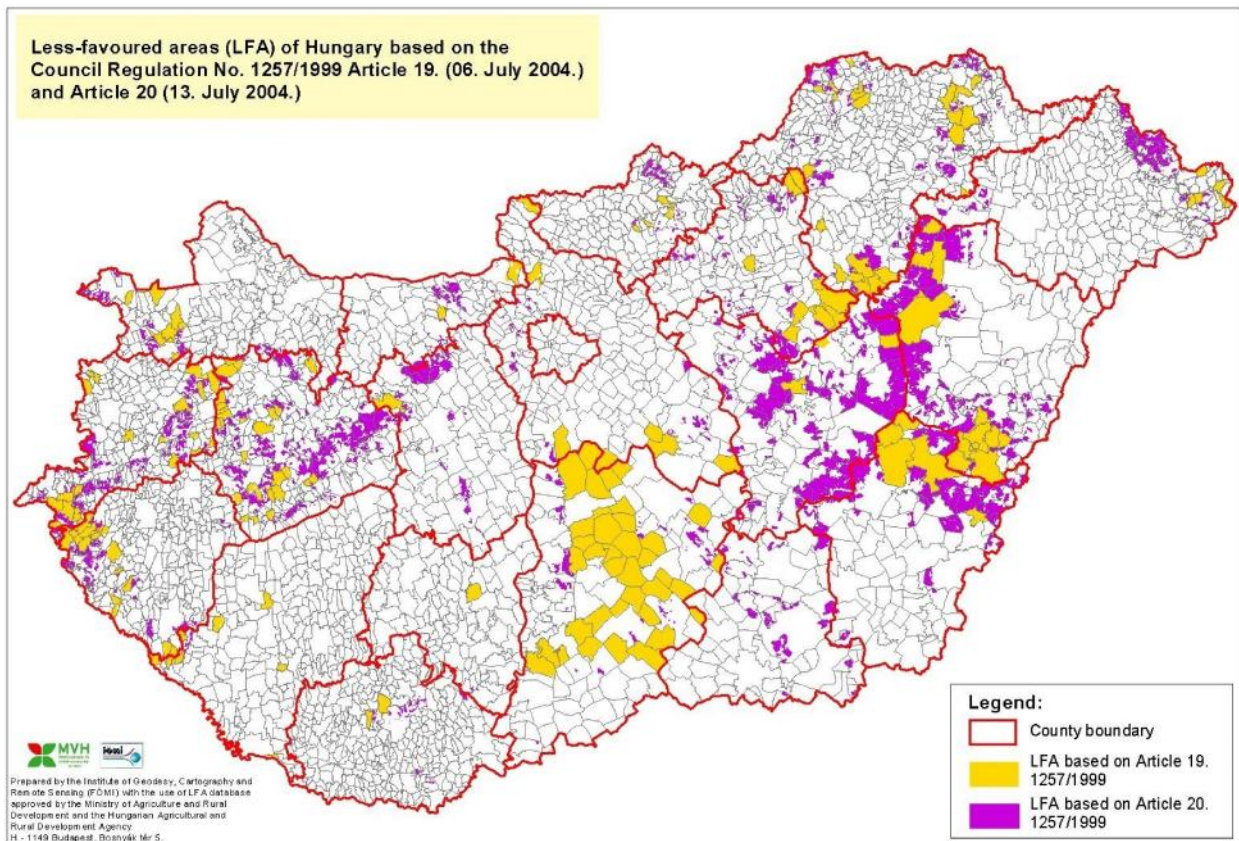
Magyarország természetvédelmi területei

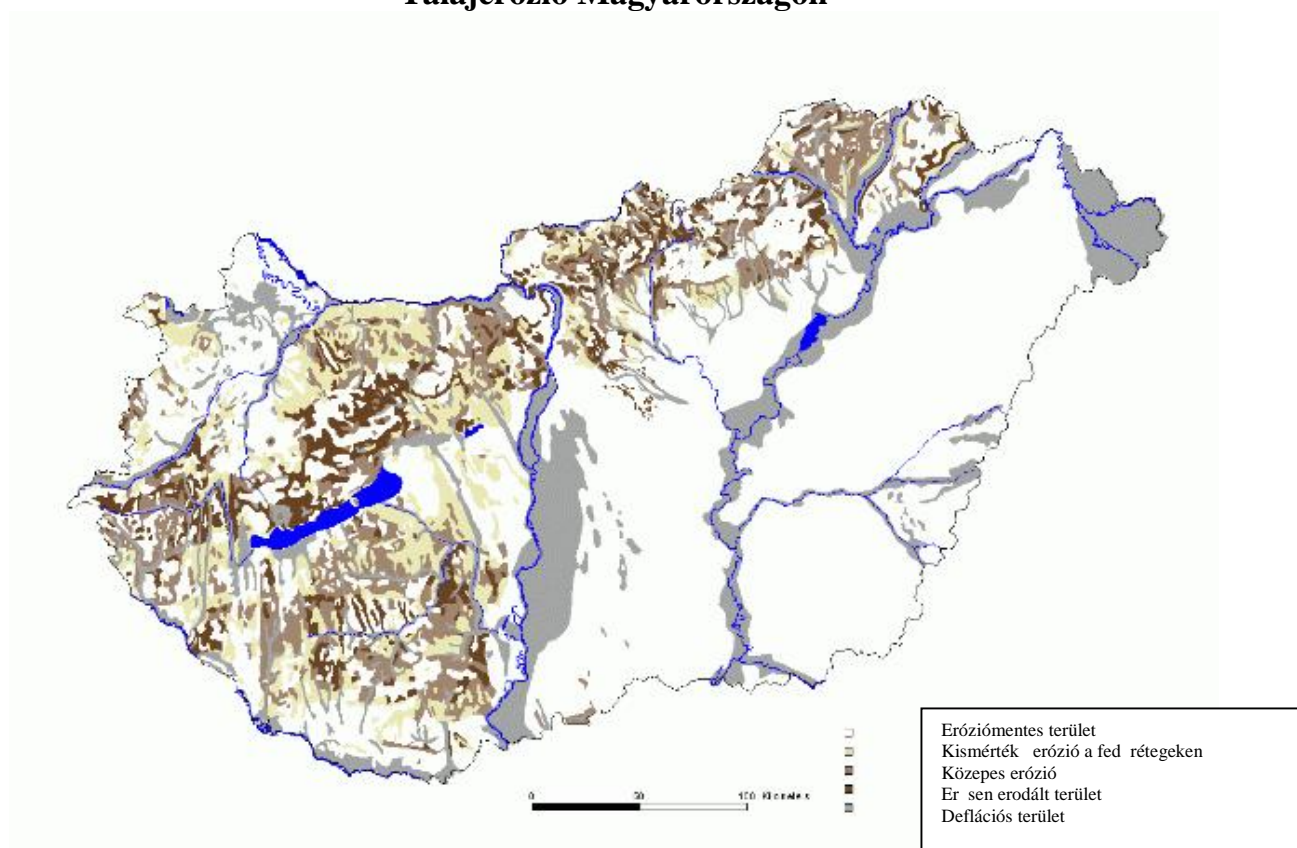
3. Térkép:

Kedvez tlen Adottságú Területek Magyarországon

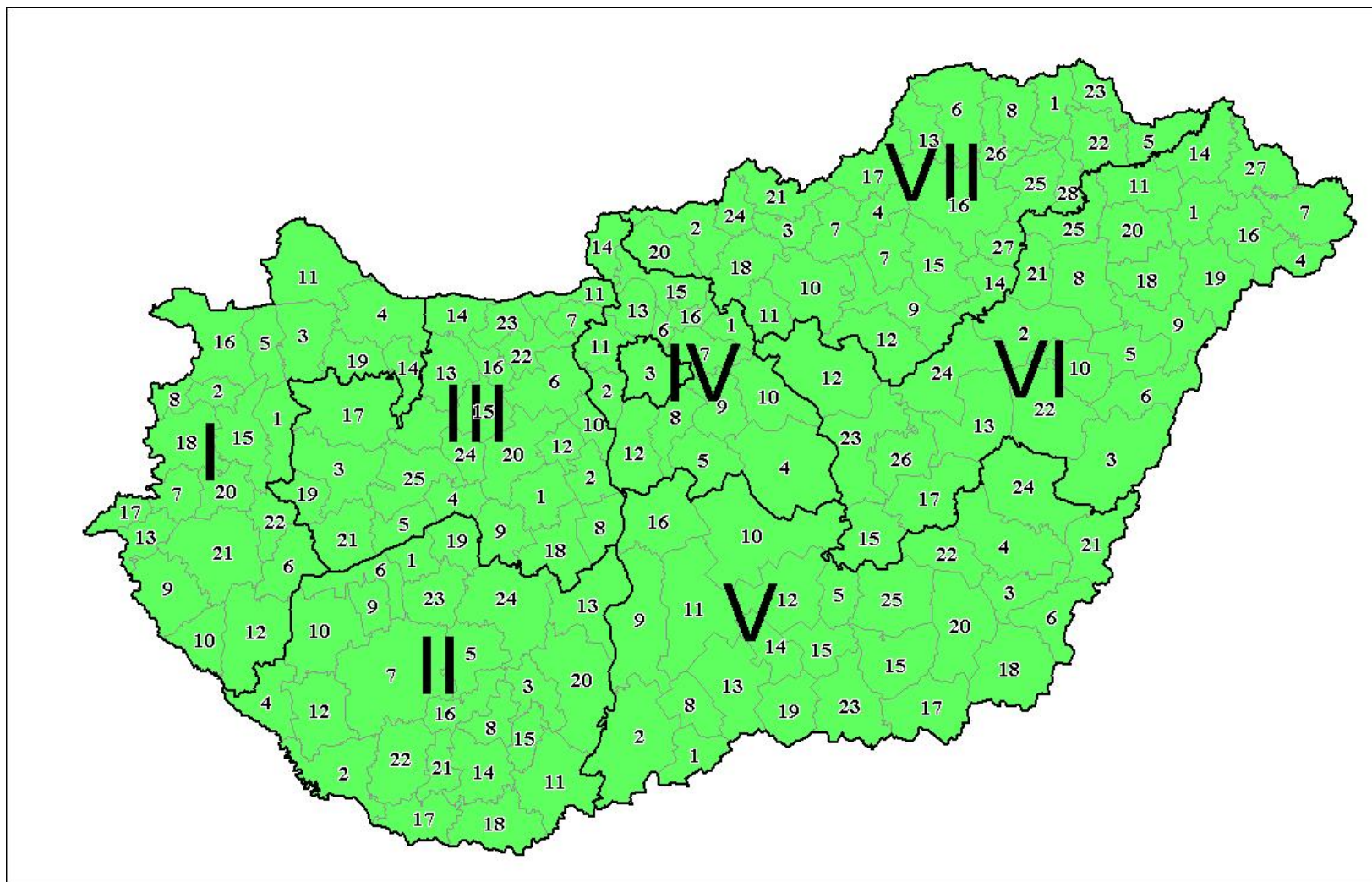

Talajerózió Magyarországon

Magyarország régiói és kistérségei

Az 5. számú térképen szereplő kistérségek elnevezése

I. Nyugat-Dunántúli régió

1. Celldömölki
2. Csepregi
3. Csornai
4. Győri
5. Kapuvári
6. Keszthely-hévízi
7. Körmendi
8. Keszegi
9. Lenti
10. Letenyei
11. Mosonmagyaróvári
12. Nagykanizsai
13. Riszentpéteri
14. Pannonhalmai
15. Sárvári
16. Sopron-fertődi
17. Szentgotthárdi
18. Szombathelyi
19. Téti
20. Vasvári
21. Zalaegerszegi
22. Zalaszentgróti

II. Dél-Dunántúli régió

1. Balatonföldvári
2. Barcsi
3. Bonyhádi
4. Csurgói
5. Dombóvári
6. Fonyódi
7. Kaposvári
8. Komlósi
9. Lengyeltóti
10. Marcali
11. Mohácsi
12. Nagyatádi
13. Paksi
14. Pécsi
15. Pécsváradi
16. Sásdi
17. Sellyei
18. Siklói
19. Siófoki
20. Szekszárdi
21. Szentlőrinci
22. Szigetvári
23. Tabi

24. Tamási

III. Közép-Dunántúli régió

1. Abai
2. Adonyi
3. Ajkai
4. Balatonalmádi
5. Balatonfüredi
6. Bicskei
7. Dorogi
8. Dunaújvárosi
9. Enyingi
10. Ercsi
11. Esztergomi
12. Gárdonyi
13. Kisbéri
14. Komáromi
15. Móri
16. Oroszlányi
17. Pápai
18. Sárbogárdi
19. Sümegi
20. Székesfehérvári
21. Tapolcai
22. Tatabányai
23. Tatai
24. Várpalotai
25. Veszprémi
26. Zirci

IV. Közép-Magyarországi régió

1. Aszódi
2. Budaörsi
3. Budapest
4. Ceglédi
5. Dabasi
6. Dunakeszi
7. Gödöllői
8. Gyáli
9. Monori
10. Nagykátai
11. Pilisvörösvári
12. Ráckevei
13. Szentendrei
14. Szobi
15. Váci
16. Veresegyházi

V. Dél-Alföldi régió

1. Bácsalmási
2. Bajai
3. Békéscsabai
4. Békési

5. Csongrádi
6. Gyulai
7. Hódmez vásárhelyi
8. Jánoshalmi
9. Kalocsai
10. Kecskeméti
11. Kisk rösi
12. Kiskunfélegyházai
13. Kiskunhalasi
14. Kiskunmajsai
15. Kisteleki
16. Kunszentmiklósi
17. Makói
18. Mez kovácsházai
19. Mórahalomi
20. Orosházai
21. Sarkadi
22. Szarvasi
23. Szegedi
24. Szeghalomi
25. Szentesi

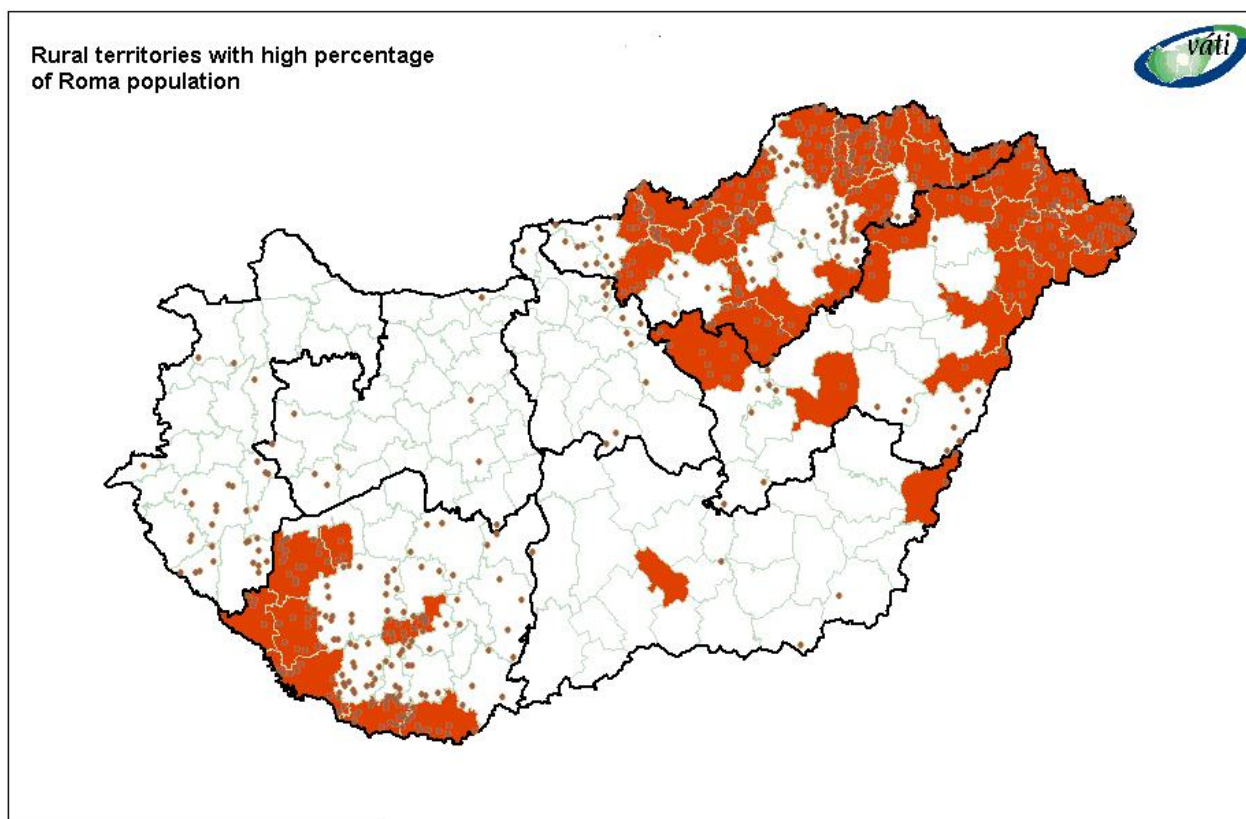
VI. Észak-Alföldi régió

1. Baktalórántházai
2. Balmazújvárosi
3. Berettyóújfalui
4. Csengeri
5. Debreceni
6. Derecske-Létavértesi
7. Fehérgyarmati
8. Hajdúböszörményi
9. Hajdúhadházi
10. Hajdúszoboszlói
11. Ibrány-Nagyhalászi
12. Jászberényi
13. Karcagi
14. Kisvárdai
15. Kunszentmártoni
16. Mátészalkai
17. Mez túri
18. Nagykállói
19. Nyírbátori
20. Nyíregyházai
21. Polgári
22. Püspökladányi
23. Szolnoki
24. Tiszafüredi
25. Tiszavasvári
26. Törökszentmiklósi
27. Vásárosnaményi

VII. Észak-Magyarországi régió

1. Abaúj-hegyközi
2. Balassagyarmati
3. Bátorterenyei
4. Béalápátfalvai
5. Bodrogközi
6. Edelényi
7. Egri
8. Encsi
9. Füzesabonyi
10. Gyöngyösi
11. Hatvani
12. Hevesi
13. Kazincbarcikai
14. Mez csáti
15. Mez kövesdi
16. Miskolci
17. Ózdi
18. Pásztói
19. Pétervásárai
20. Rétsági
21. Salgótarjáni
22. Sárospataki
23. Sátoraljaújhelyi
24. Szécsényi
25. Szerencsi
26. Szikszói
27. Tiszaújvárosi
28. Tokaji

Nagy arányú roma népességgel rendelkező vidéki térségek

LEADER Akciócsoportokkal lefedett terület 2004-2008 között

Area covered by LEADER Action Groups

